

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ**

**Anna Macková – umělkyně, partnerka, rebelka
Bc. Věra Pastuchová**

**Magisterská diplomová práce
2018**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2016/2017

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Věra Pastuchová**
Osobní číslo: **H15381**
Studijní program: **N7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Kulturní dějiny: Gender history**
Název tématu: **Anna Macková - umělkyně, partnerka, rebelka**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem diplomové práce bude napsání historické biografie české malířky Anny Mackové (1887-1969), zmapování motivických okruhů její umělecké tvorby, jejích autorských knih i prací vzniklých ve spolupráci s jejím partnerem, malířem Josefem Váchalem, jemuž byla po celý život oporou a prvním oponentem.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

HECZKOVÁ, Libuše, Martina PACHMANOVÁ a Petr ŠÁMAL, ed. Jak odlesk měsíce

v jezeře: česká teorie a kritika umění v genderových souvislostech, 1865-1945.

V Řevnicích: Arbor vitae, 2014.

KLÍNKOVÁ, Hana a Josef VÁCHAL. Josef Váchal Kniha vzpomínek.

V Řevnicích: Arbor vitae societas a Památník národního písemnictví v Praze ve spolupráci s Galeríí výtvarného umění v Chebu, 2016.

LENDEROVÁ, Milena, ed. Žena v českých zemích od středověku do 20. století.

Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Česká historie. ISBN 978-80-7106-988-1.

PACHMANOVÁ, Martina. Neznámá území českého moderního umění: pod lupou genderu. Praha: Argo, 2004.

PACHMANOVÁ, Martina, ed. Z Prahy až do Buenos Aires: "ženské umění" a mezinárodní reprezentace meziválečného Československa. V Praze: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2014.

Vedoucí diplomové práce:

prof. PhDr. Milena Lenderová, CSc.

Ústav historických věd

Datum zadání diplomové práce: **30. března 2017**

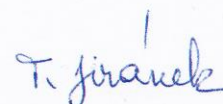
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2018**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2017

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 9. června 2018

Věra Pastuchová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala všem, kteří mě podporovali a motivovali při vyhotovení této práce. Především prof. PhDr. Mileně Lenderové, CSc., za cenné rady a trpělivost. Ráda bych také poděkovala Mgr. Vladimíru Jeřábkovi za jazykovou korekturu textu. Zvláštní dík patří také mým rodičům za podporu ve studiu.

Anotace

Práce se zabývá životem a dílem malířky a grafičky Anny Mackové jakožto umělkyně z řady třetí generace emancipovaných umělkyň na pozadí první poloviny 20. století. V úvodu se nachází rozbor dosavadního historiografického zpracování tématu, následuje krátké seznámení s celoživotním partnerem Mackové, Josefem Váchalem. Stěžejní část práce se zabývá osobou Anny Mackové. Popisuje její dětství a zázemí v rodině, pražská studia umění, ale například také vztahy, které ovlivňovaly její život. Práce mapuje období působení v Kruhu výtvarných umělkyň, její léta prožitá v Praze i ta po přesídlení do Studeňan. V neposlední řadě práce seznamuje čtenáře s obsáhlým dílem Mackové a se stěžejními výstavami, na kterých za jejího života, ale také po smrti bylo její dílo vystaveno.

Klíčová slova

Anna Macková, Josef Váchal, Kruh výtvarných umělkyň, malířka, grafička, exlibris, Studeňany

Abstract

The diploma thesis deals with life and work of a graphic designer and painter Anna Macková (1887-1969), who is generally known as a life partner of Josefa Váchal. This extraordinary woman belonged to the third generation of emancipated artists. The introduction offers analysis of historiography of the topic. The thesis describes her childhood and background of the family, Prague studies of art, and also relationships that had influence on her life. It maps the period of her active work in the Women Circle Of Fine Artists (Kruh výtvarných umělkyň), her Prague years and relocation to Studeňany. Last but not least, the thesis gives overview of extensive work of art and the major exhibitions.

Keywords

Anna Macková, Josef Váchal, Women Circle Of Fine Artists (Kruh výtvarných umělkyň, graphic artist, exlibris, Studeňany).

ÚVOD.....	9
1 ŽENSKÉ UMĚNÍ.....	14
1.1 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ DÍVEK NA PŘELOMU 19. A 20. STOLETÍ	14
1.2 ŽENY V UMĚNÍ – CESTA OD MÚZY MALÍŘE K ŽENSKÝM MALÍŘKÁM	17
1.3 UMĚNÍ ŽEN V PRVNÍ POLOVINĚ 20. STOLETÍ.....	22
2 JOSEF VÁCHAL A JEHO ŽIVOT DO SETKÁNÍ S ANNOU MACKOVOU	24
2.1 RODINA A DĚTSTVÍ V PÍSKU	24
2.2 UČŇOVSKÁ LÉTA V PRAZE	25
2.3 MLADÝ UMĚLEC	26
2.4 VÁCHAL A ŽENY	27
2.5 PRVNÍ SVĚTOVÁ VÁLKA, KONEC ILUZÍ, NÁSTUP SKEPSE	28
3 ANNA MACKOVÁ A JEJÍ ŽIVOTNÍ ROLE	30
3.1 DCERA A SESTRA.....	30
3.2 MALÍŘKA, UMĚLKYNĚ A GRAFIČKA	34
3.2.1 <i>Studium umění</i>	34
3.2.2 <i>KVU</i>	35
3.2.3 <i>Výstavy</i>	41
3.2.4 <i>Dílo</i>	57
4 PARTNERKA JOSEFA VÁCHALA	63
4.1 ZAČÁTEK PARTNERSTVÍ.....	63
4.2 SPOLEČNÉ BYDLENÍ	64
4.3 OPRAVDU ŠŤASTNÉ SOUŽITÍ?	65
4.3.1 <i>Jednostranná podpora</i>	65
4.3.2 <i>Společné hádky</i>	66
4.4 VZÁJEMNÉ POCHOPENÍ.....	72
5 ANNA MACKOVÁ A JEJÍ PŘÁTELE.....	73
6 ANNA MACKOVÁ – JEJÍ ZÁLIBY I STRASTI.....	83
7 ŽIVOT ANNY MACKOVÉ V KONTEXTU POLITICKÝCH UDÁLOSTÍ.....	88
7.1 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA	88
7.2 KOMUNISTICKÝ PŘEVRAZ	98
8 ANNA MACKOVÁ A JEJÍ ODCHOD ZE SVĚTA	105
ZÁVĚR.....	106
SUMMARY	109
POUŽITÁ LITERATURA	111
<i>Prameny osobní povahy</i>	111
<i>Prameny institucionálního původu</i>	111
<i>Prameny literární</i>	112
DIPLOMOVÉ A DISERTAČNÍ PRÁCE	115
SEKUNDÁRNÍ LITERATURA.....	116
INTERNETOVÉ ZDROJE.....	118
SEZNAM ZKRATEK.....	120
SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH.....	120

SEZNAM TABULEK	121
PŘÍLOHY	122

ÚVOD

Anna Macková je dodnes stále přehlíženou a nedocenenou českou umělkyní. Celý život prožila ve stínu svého partnera Josefa Váchala a ani po její smrti v roce 1969 nebylo její dílo řádně doceněno. Cílem této práce je nahlédnout do života a díla ženy-umělkyně, která žila a tvořila na začátku 20. století, a nechat tuto malířku a grafičku, po téměř padesáti letech od její smrti, vystoupit z pomyslného Váchalova stínu a ukázat ji ve světle zcela nových zjištění, která dosud nebyla publikována.

Primárním cílem bylo sesbírat co největší množství faktů týkajících se života Mackové a ty poté interpretovat. Macková po sobě zanechala velice zajímavý osobní fond, ve kterém se nacházejí nejen deníky, tvořící stěžejní část pramenů této práce, ale také její korespondence, resp. výběr z ní, a novinové výstřižky. Celkový fond na první pohled ukazuje Mackovou převážně pouze jako umělkyni. Cílem této práce je ukázat Annu Mackovou rovněž jako živou bytost, která se musela potýkat se spoustou životních strastí protkaných bezpochyby i láskou a radostí. Prezentovat Annu Mackovou jako umělkyni, partnerku, ale také rebelku, která odmítla dosavadní genderové konstrukty tehdejší společnosti. Jako dcera vesnického statkáře se rozhodla pro studium umění v Praze. Žila v partnerském soužití s umělcem Josefem Váchalem, ale nikdy se nevdala a neměla žádné potomky.

Jednou z kladených otázek byla otázka původu Mackové, který nebyl prozatím prostudován. Cílem bylo také zjistit podrobnosti o jejím studiu v Praze, u kterých se odborná literatura rozchází. Záhadou doposud zůstával i vztah Mackové a Váchala. Sekundární literatura jejich vztah nevykreslovala jako ideální, nicméně se nikdy nezabývala jeho podrobnostmi. Pokud bylo jejich soužití v některé publikaci hodnoceno, hodnocení bylo vždy jen z perspektivy pozůstalosti Váchala, ale nikdy optikou Mackové.

Dalším cílem bylo rovněž doplnit podrobnosti týkající se Mackové jako umělkyně, odpovědět na to, zda byla již za života uznávanou umělkyní a zda byla spokojena s postojem veřejnosti k ní a jejímu dílu. Jedním z cílů bylo zjistit, zda Macková byla pouze grafičkou nebo její tvorba zahrnovala více technik.

Nejdůležitější prameny, o které se práce opírá, jsou deníky sepsané Annou Mackovou v rozmezí let 1935-1963. Tento materiál je uložen v Památníku národního písemnictví v Praze. V době, kdy začaly vznikat první deníky, byla Anna Macková již družkou Josefa Váchala a bylo jí 48 let. I přesto, že jeden z deníků, deník z roku 1937, chybí, je tento materiál

velice podrobný, a je tak velmi nosným pramenem pro studium života této ženy. Anna Macková zanechala po sobě svědectví ve formě deníkových záznamů, které dohromady čítají 2344 stran, což znamená, že každý deník z devětadvaceti zaznamenaných let¹ měl v průměru necelých 81 stran. Zprvu jsou deníky velmi obsáhlé a čítají vždy přes 100 stran. Od padesátých let Macková zanechává deníky o zhruba 50 až 60 stranách. Kromě textu jsou tyto deníky plné kreseb, dřevorytů jak Mackové, tak Váchala, a obsahují i jeden linoryt. Deníky z 30. a 40. let mají formu denních záznamů, poté přecházejí do záznamů nejzajímavějších, chronologicky seřazených událostí, a směřují až k záznamům, které jsou pouze měsíční. Poslední deník je kombinací hned tří let 1961-1963. Zřejmá je existence deníků i z období před rokem 1935. V knize Jiřího Oliče *Neznámý Váchal*² autor několikrát poukazuje na existenci deníků Mackové z předešlých let, které zde cituje. Bohužel se více nerozepisuje o jejich uložení. Je možné, že chybějící deníky jsou v soukromých sbírkách. I přes absenci záznamu o uložení archiválií jsou knihy Jiřího Oliče pro studium Mackové velmi přínosnými. Ačkoliv se jeho knihy zabývají primárně osobou Josefa Váchala, nutně vlivem prolínání obou životů musí okrajově obsahovat i životní události Mackové. Další Oličovou monografií je *...nejlépe tlačit svou káru sám*.³ Pro výzkum života Mackové je přínosná monografie Hany Klínkové *Josef Váchal – Kniha vzpomínek*.⁴ Tato velmi rozsáhlá monografie, stejně jako knihy Oličovy, mapuje podrobně Váchalův život a okrajově se zabývá také životem Mackové. Navíc nabízí velké množství doprovodných obrazových příloh a fotografií pro dokreslení celkové plastičnosti života obou umělců.

Jak již bylo uvedeno, primárním pramenem pro tuto práci jsou deníky Anny Mackové. Deníky jsou pramenem osobní povahy, jde o tzv. ego-dokumenty. Pisatelky si od 19. století kladly komplexnější otázky ohledně sebereflexe.⁵ Autocenzurovat podléhal i deník Mackové, své záznamy si opakovaně předčítala a vpisovala do nich dodatečné informace k událostem. Zároveň cenzurovala, dle ní, nevhodné pasáže týkající se jejího vztahu s Váchalem. V deníku se nenachází žádné náznaky intimity mezi partnery. V kontrastu s dopisnicemi je to velmi překvapivé. Dopisnice, které Macková Váchalovi zasílala v průběhu 20. let a na počátku 30. let, jsou psány mnohem vřelejším tónem s nádechem milostné

¹ Počítáno bez roku 1937, deník chybí. Deník z roku 1961-1963 je počítán jako tři deníky (ačkoliv rok 1963 obsahuje pouze jediný měsíc – duben).

² OLÍČ, Jiří. *Neznámý Váchal: život umělce*. Praha: Paseka, 2000. Historická paměť.

³ OLÍČ, Jiří. *...nejlépe tlačit vlastní káru sám: život Josefa Váchala*. 2. vyd. (1. vyd. v samizdatu). Praha: Paseka, 1993.

⁴ KLÍNKOVÁ, Hana a Josef VÁCHAL. *Josef Váchal - Kniha vzpomínek*. V Řevnicích: Arbor vitae societas a Památník národního písemnictví v Praze ve spolupráci s Galeríí výtvarného umění v Chebu, 2016.

⁵ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Česká historie. s. 64-67.

zápletky mezi oběma aktéry. Nicméně deník je prost jakýchkoliv citů. Jediným výrazným citem je v něm smutek Mackové (nad vztahem s Váchalem, případně nad smrtí své nebo Váchalovy matky, apod.).

Obsahově se deníky zabývají každodenním životem Mackové za první republiky, ve válečné době i po komunistickém převratu a jsou tak přínosnými zdroji informací pro případné studium dějin každodennosti 20. století. Zachycují starosti ohledně nedostatku financí, nedostatku potravin, zhoršujícího se zdraví, záběru polností, ale i vztahy mezi Mackovou a okolím. V některých pasážích lze vystopovat přátelský až důvěrný vztah ke kamarádkám, zejména k Evženě Vonkové-Štěpánkové a Blaženě Leixnerové. V denících jsou podrobně popsány přípravy na výstavy, a to nejen těch, kterých se zúčastnila, ale i těch, kde byla odmítnuta. V této souvislosti také záznamy naznačují „zákulisní“ jednání v KVV. Je s podivem, že Macková podobné pasáže, týkající se informací ohledně protekce na umělecké scéně první poloviny 20. století, nepodrobila autocenzuře.

Z dalších pramenů byla využita částečně korespondence Mackové s Váchalem a deník Josefa Váchala. Nejdůležitější nová zjištění o umělkyních z KVV jsou uveřejněna v textu, případně v poznámkovém aparátu. Kromě umělecké činnosti členek se objevily informace týkající se jejich osobního života – ať už jde o finanční problémy některých členek, nebo o jejich společenské a rodinné zázemí, strasti války a život v protektorátu, či o datování úmrtí. Z důvodu jednoznačnosti textu je u aktérek této práce zvolen systém psaní obou příjmení (za svobodna i po sňatku).⁶ Díky podrobným informacím především v denících bylo možné shrnout data týkající se výstav Mackové do souborné tabulky nacházející se v příloze.

K neopomenutelným zdrojům potřebným k sestavení života a díla Mackové patří bezpochyby novinové články a úryvky z dobového tisku, ve kterých se nacházely recenze výstav (Pestrý týden, Národní politika a další) a *Sborník Kruhu výtvarných umělkyně*,⁷ který vyšel v roce 1935. Je v něm obsaženo dobové smýšlení o ženě-umělkyni. Nabízí tak možnou komparaci s dnešní situací a náhled na jednotlivé členky kruhu.

Mezi další literární zdroje patří umělecká revue, kterou řídil Emil Pacovský pod názvem *Veraikon – grafická edice*.⁸ Periodikum vycházelo od roku 1912 do roku 1937 a v některých ročnících můžeme nalézt zmínky o Mackové, a také mnoho cenných informací všeobecně

⁶ Pokud umělkyně striktně používaly pouze získané příjmení a neobjevují se nikde pod svým rodným příjmením, je zachováno pouze jejich druhé příjmení (např. Helena Šrámková), některé z umělkyně vystupují částečně pod jedním a částečně pod druhým příjmením a druhotná literatura je také nejednotná, z tohoto důvodu je užíváno u takto vystupujících umělkyně obojího příjmení opatřené pomlčkou uprostřed (např. Pavla Fořtová-Šámalová).

⁷ *Sborník Kruhu výtvarných umělkyně*. Praha: Kruh výtvarných umělkyně, 1935.

⁸ *Veraikon: grafická edice*. V Praze: Emil Pacovský, 1937, 11 sv.

o ženách-umělkyních. Například součástí Veraikonu z roku 1923 je studie Jaroslava Jíry: *O ženském umění*⁹ a rovněž článek Emila Pacovského: *Žena ve výtvarném umění*.¹⁰ Také *Ženská Revue: list pro otázku ženskou, etnickou, kulturní a sociální vůbec*¹¹ redigovaný Ludmilou Konečnou odkazuje na osobu Anny Mackové. V části nazvané Umění se můžeme dočíst o právě probíhající výstavě moderní české grafiky a krásných knih v Táboře, kde kromě Mackové vystavoval například i Váchal. Šlo o výstavu z roku 1917 a o jednu z prvních, kde se Mackové dílo objevilo aspoň v malém množství.

Dalším možným krokem je využití mnohých publikací zabývajících se uměním, publikací zaměřených na ženy-umělkyně. Z tohoto okruhu jsou stěžejní práce pocházející z pera Marty Pachmanové. Za velice cennou knihu k danému tématu lze považovat knihu: *Z Prahy až do Buenos Aires: „ženské umění“ a mezinárodní reprezentace meziválečného Československa*,¹² kterou Martina Pachmanová editovala. V této publikaci se nachází výčet všech žen-umělkyní, které se účastnily výstav na mezinárodní úrovni v meziválečném Československu, včetně námi zkoumané Anny Mackové. U žádné z umělkyní nechybí krátký medailonek o životě a díle a ten je doplněn bibliografií k tématu a výčtem obeslaných výstav. Tato publikace shrnuje dosavadní výzkum Kruhu výtvarných umělkyní v Praze. Martina Pachmanová je autorkou i dalších monografií, které se tématu týkají, jako například práce *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu*.¹³ Kniha mapuje genderové problémy spjaté s výkladem dějin umění v českém prostředí. Její časový rozsah je určen zhruba léty 1895-1939 a koresponduje tak s obdobím života Mackové. Velmi přínosnou publikací pro studium ženského moderního umění je kniha, na níž se kromě Marty Pachmanové podílela také Libuše Heczková společně s Petrem Šámalem, nesoucí název *Jak odlesk měsíce v jezeře: česká teorie a kritika umění v genderových souvislostech, 1865-1945*.¹⁴ Kromě velmi podrobné orientace v genderovém kontextu moderního umění nabízí i řadu výňatků z dobového tisku, které vhodně dokreslují celkovou atmosféru ve společnosti přelomu 19. a 20. století.

⁹ JÍRA, Jaroslav. O ženském umění. *Edice grafická Veraikon: Umělecká revue*. Praha, 1923, **9.**, 80-84.

¹⁰ PACOVSKÝ, Emil. Žena ve výtvarném umění. *Edice grafická Veraikon: Umělecká revue*. Praha, 1923, **9.**, 121-128.

¹¹ *Ženská revue: list pro otázku ženskou, etnickou, kulturní a sociální vůbec*. Brno: Zdenka Wiedermannová, 1917, **XII.**, 12 sv. s. 192.

¹² PACHMANOVÁ, Martina, ed. *Z Prahy až do Buenos Aires: „ženské umění“ a mezinárodní reprezentace meziválečného Československa*. V Praze: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2014.

¹³ PACHMANOVÁ, Martina. *Neznámá území českého moderního umění: pod lupou genderu*. Praha: Argo, 2004.

¹⁴ HECZKOVÁ, Libuše, Martina PACHMANOVÁ a Petr ŠÁMAL, ed. *Jak odlesk měsíce v jezeře: Česká teorie a kritika umění v genderových souvislostech, 1865-1945*. V Řevnicích: Arbor vitae, 2014.

Přínosnými zdroji ve studiu ženské problematiky jsou díla Mileny Lenderové, která se hluboce týkají genderové problematiky, a tudíž poskytují komplexní náhled na dané téma. Ve sborníku *Žena v Českých zemích od středověku do 20. století*¹⁵ je zahrnuta také šestá kapitola *Mecenášky, múzy a tvůrkyně*, na které pracovala Milena Lenderová společně s Eduardem Maurem, Janou Stráníkovou, Danou Dvořáčkovou-Malou, Ivm Říhou a Marií Ryantovou. Tato kapitola se mimo jiné zabývá přerodem ženy, a to z pouhé múzy umělecky činných mužů na umělkyni. Další knihou Mileny Lenderové je publikace *K hříchu i k modlitbě: Žena devatenáctého století*,¹⁶ která obsahuje kapitolu zabývající se ženami-výtvarnicemi.

Kromě knižních publikací existuje i řada webových stránek, které se tohoto tématu dotýkají. Jmenujme například web nesoucí název *Ženy, gender a moderní umění*,¹⁷ který spravuje Martina Pachmanová. Jak už název napovídá, stránky se zabývají postavením ženy v českém prostředí na poli výtvarného umění. Mimo jiné obsahují stručné životopisy žen-umělkyní včetně Mackové.

Život Anny Mackové byl prozatím opředen mnohými nesrovnalostmi a neúplnými informacemi. Také se v něm objevovala spousta nevyplněných „bílých míst“. Na otázky týkající se jejího života se na následujících stranách pokusí tato práce odpovědět.

¹⁵ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Česká historie.

¹⁶ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: Žena devatenáctého století*. Vydání druhé, v Karolinu první, přepracované. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016.

¹⁷ PACHMANOVÁ, Martina. *Ženy, gender a moderní umění* [online]. Praha [cit. 2018-05-30]. Dostupné z: <http://www.zenyvumeni.cz/index.php?id=10>.

1 ŽENSKÉ UMĚNÍ

1.1 Výchova a vzdělávání dívek na přelomu 19. a 20. století

V 19. století došlo k velkým změnám ve výchově, ale také ve vzdělávání dívek. Celkový úzus, který se týkal dívek a který je determinoval do rolí dcer, manželek a matek, se začal velmi pomalu proměňovat a formoval je do rolí už nejen pasívních, ale také aktivních žen (žen vzdělaných, žen-umělkyně či žen jakkoliv aktivních ve veřejné sféře).

*„U nás přicházíme teprve nyní v posledním čase k náhledu, že potřebí nám vzdělaných žen. Nemálo se již o tom psalo, ale hlasů těch veřejných výsledek není posud takový, aby zadost učinil právu pohlaví druhého. Teprve nyní zřizují se po vlasti naší vyšší dívčí školy [...] Vzdělání ženštin mělo a má posud mnoho protivníků. Někteří praví, že vzdělávajíce ženskou, nešťastnou ji činíme. Taková prý osobuje si pak rozličné nároky života, horlí často proti svému osudu, nehledí si povinností ženy a matky i touží jen po samých zábavách s takovými muži, kteří by její účelnost poznati chtěli.“*¹⁸ Tento názor nebyl ničím ojedinělý a je přínosnou demonstrací atmosféry obklopující problematiku ženského vzdělávání v druhé polovině 19. století.

V 19. století procházelo školství téměř neustálými změnami, a to až do zavedení reformy ministra kultu a vyučování Leopolda Hasnera von Artha,¹⁹ sekčního šéfa ministerstva kultu a vyučování Julia von Glasera²⁰ a profesora vídeňské techniky Adolfa Beera,²¹ která vstoupila do dějin pod názvem Hasnerova reforma.²² Jako základ byla použita osnova bádenského

¹⁸ PETŘÍK, Eman. Epištoly k našim dívkám.: I. vzdělávání ženského pohlaví. *Lumír: beletristický týdeník*. Praha, 1865, 14, s. 220.

¹⁹ Leopold Hasner von Artha (1818-1891) – rakousko-uherský právník a politik. V letech 1867-1870 ministr kultu a vyučování Předlitavska, v roce 1870 krátce předseda vlády Předlitavska. Do doby jeho ministrování spadají zásadní ustanovení, které vyústily Hasnerovou reformou. 1867 – Zákon o obecných právech občanů státních obsahoval ustanovení, že věda i vyučování jsou svobodné a že každý občan, který k tomu prokázal způsobilost, je oprávněn zakládat výchovné ústavy. O náboženství má pečovat církev, ale státu náleží nejvyšší vedení. V § 19 tohoto zákona byla uvedena rovnost všech jazyků monarchie ve škole, na úřadech i ve veřejném životě. 1868 – zákon o postavení školy k církvi.

²⁰ Julius von Glasner (1831-1885) – rakousko-uherský politik. V letech 1868-1870 působil jako sekční šéf na ministerstvu kultu a vyučování. V období 1871-1879 ministr spravedlnosti Předlitavska. Vyučoval právo na vídeňské univerzitě.

²¹ Adolf Beer (1831-1902) – rakousko-uherský historik, pedagog a politik. Od roku 1864 působil ve státní školské radě. Byl poradcem pro střední a vyšší školství.

²² V českém prostředí se tento údaj často mylně zaměňuje se zřízením vzdělávací povinnosti Marií Terezií z roku 1774. V patentu Allgemeine Schulordnung (prosinec 1774) je několikrát zmíněna povinnost školní docházky pro děti od 6 do 12 let věku, ale neplatí pro všechny. Povinnost neplatí pro děti, jejichž rodiče si mohou zaplatit soukromé preceptory (děti šlechty a bohatého měšťanstva). Veřejné školy tedy byly založeny jako charita pro chudé děti. Pokud děti bohatých navštěvovaly veřejné školy, bylo to vnímáno jako zneužití charity. CERMAN,

školství. Reforma byla vyhlášena říšským zákonem 14. května 1869 a díky ní byly zřízeny školy obecné a měšťanské. Také se objevily nové vyučovací předměty (přírodopis, zeměpis, dějepis, měřičství, tělocvik a ruční práce). Reforma mimo jiné řešila úvazkovou míru pro učitele (30 hodin týdně) a jejich vzdělání či nejvyšší počet žáků ve třídě (80 žáků). Největším přínosem Hasnerovy reformy byl fakt, že byla zřízena osmiletá povinná školní docházka pro žáky do čtrnácti let.²³

Kromě rozvíjejících se nacionálních tendencí, které nabíraly v 80. letech na síle, se do popředí dostávala i „ženská otázka“. Tato problematika nebyla ve světě ničím novým, ale až v 19. století se začínala intenzivně projevovat. Historie ženských emancipačních snah je velmi složitým jevem, který se dá vysledovat téměř v každé epoše lidských dějin. V 19. století bylo vydáváno periodikum pro ženy *Ženské listy*,²⁴ v němž jako redaktorka působila například Eliška Krásnohorská.²⁵ Současnici E. Krásnohorské byly také Karolína Světlá²⁶ nebo její sestra Sofie Podlipská.²⁷ K. Světlá byla členkou několika emancipačních spolků a některé rovněž zakládala. V roce 1871 založila tzv. „Ženský výrobní spolek český“.²⁸ Společně s Vojtou Náprstkem²⁹ spoluzaložila Americký klub dam,³⁰ ale především byla novinářka a stejně jako E. Krásnohorská se zajímala o postavení žen ve společnosti. Tato vlna emancipačních snah se týkala především vzdělání dívek. V 19. století již bylo běžné, že dívky chodily do škol, ale stále neměly přístup k vyššímu vzdělání.

Vzdělávání a výchova dívek byly dlouho ovlivněny názory Věnceslavy Lužické-Srbové³¹ a Magdalény Dobromily Rettigové.³² Obě tyto „velké“ ženy považovaly vzdělání žen za věc potřebnou pro rodinu, ale tím také toto vzdělání limitovaly. Pohled V. Lužické-Srbové byl omezen na skutečnost, že žena má mít možnost vzdělávat se, aby byla schopna se uživit, kdyby zůstala bez manžela. Nejdůležitější úkol ženy spatřovala ve výchově dětí a starosti

Ivo. *Zavedla Marie Terezie povinnou školní docházku? Objev nebo omyl?* [online]. 3. 9. 2012 [cit. 2018-05-05]. Dostupné z: <https://ivocerman.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=285878>.

²³ KÁDNER, Otakar. *Vývoj a dnešní soustava školství*. Sv. 4, Škola vševědná. Praha: Sfinx, 1929. s. 108-113.

²⁴ *Ženské listy* – Časopis pro záležitosti žen a dívek československých (1875-1926)

²⁵ Eliška Krásnohorská (1847-1926) – vlastním jménem Alžběta Pechová. Česká básnířka, libretistka, spisovatelka a překladatelka.

²⁶ Karolína Světlá (1830-1899) – vlastním jménem Johana Nepomucena Rottová-Mužáková. Česká spisovatelka, považována za zakladatelku vesnického románu.

²⁷ Sofie Podlipská roz. Rottová (1833-1897) – česká spisovatelka, překladatelka.

²⁸ Ženský výrobní spolek český (1871-1972) – cílem spolku bylo umožnit ženám určitou míru vzdělanosti, zprvu ryze praktického rázu.

²⁹ Vojta Náprstek (1826-1894) – vlastním jménem Adalbert Fingerhut, používal ho do roku 1880. Český vlastenec, národopisec, mecenáš.

³⁰ Americký klub dam (1865-1948) – první český ženský spolek.

³¹ Věnceslava Lužická-Srbová (1832-1920) – česká vlastenecká spisovatelka, autorka prózy určené především pro dívky.

³² Magdaléna Dobromila Rettigová (1785-1845) – česká spisovatelka, autorka básní, divadelních her, prózy a kuchařek.

o manžela a domácnost. Dle M. D. Rettigové bylo vzdělání přípravou pouze na roli matky a manželky, šlo tedy o ještě omezenější pohled na vzdělávání, kdy vzdělání nemělo vést ani ke schopnosti ženy uživit se bez manžela.

V roce 1839 byla založena první veřejná dívčí škola Budeč. Na jejím založení se významně podílel Karel Slavoj Amerling.³³ V letech 1845-1850 působila pod vedením Františky Svatavy Amerlingové a Josefa Wenziga³⁴ škola pro dívky zvaná „Ženská“ Budeč.

Již v 60. letech 19. století byla v Praze otevřena Vyšší dívčí škola, která ale neměla status střední školy. Od 60. let vznikaly také různé spolky sdružující ženy. Od roku 1872 mohly dívky navštěvovat některá chlapecká gymnázia, ale pouze jako privatistky (účast na výuce, bez vyvolávání, přestávky trávily v oddělených místnostech). Dne 27. září 1890 byl na své první valné hromadě v Praze ustaven spolek Minerva. Minerva byla prvním gymnáziem svého druhu v Evropě a absolvovala zde řada významných žen, např. Alice Masaryková³⁵ či Milena Jesenská.³⁶

Dnes je neodmyslitelnou součástí vzdělávání dívek také univerzitní vzdělání. První absolventky Minervy byly v roce 1895 přijaty na Filozofickou fakultu české Karlo-Ferdinandovy univerzity, od roku 1896 navštěvovaly první hospitantky i Lékařskou fakultu této školy. Na fakultách prozatím nemohly skládat zkoušky a docházet na přednášky mohly pouze se souhlasem příslušného vyučujícího. Již v roce 1897 začaly přijímat filozofické fakulty rakouských univerzit ženy k řádnému studiu a od roku 1900 tak činily také fakulty lékařské a farmaceutické. V roce 1900 osm žen absolvovalo filozofickou fakultu české univerzity, převážně s učitelskou aprobací.³⁷ V roce 1908 vzniklo Sdružení akademicky vzdělaných žen, na které později v roce 1922 navázalo Sdružení vysokoškolsky vzdělaných žen. V období první světové války se počet studentek na univerzitě zvyšoval jako důsledek uvolněných míst po mužích-vojácích. Právnické fakulty začaly přijímat ženy ke studiu až za

³³ Karel Slavoj Amerling (1807-1884) – český pedagog, filozof, lékař. Zakladatel všeobecně vzdělávacího ústavu Budeč (1839-1848). Název odkazoval na přemyslovské učiliště Budeč. Jeho manželkou byla Josefa Svatava Amerlingová (1812-1887).

³⁴ Josef Wenzig (1807-1876) – český pedagog, německý písíci spisovatel a libretista (libreta k operám Dalibor a Libuše Bedřicha Smetany).

³⁵ Alice Masaryková (1879-1966) – zakladatelka a první předsedkyně Československého červeného kříže. Bojovala za lepší postavení žen.

³⁶ Milena Jesenská (1896-1944) – novinářka, spisovatelka a překladatelka.

³⁷ MALÁ, Marie. *Zrod "nové ženy" aneb život a působení vysokoškolských vzdělaných žen v českých zemích v první polovině 20. století na příkladu jejich organizovaného hnutí* [online]. Praha, 2010 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/57162/>. Diplomová práce. Karlova univerzita, filozofická fakulta. Vedoucí práce Robert Kvaček. s. 28-33. také v: ŠTRBÁŇOVÁ, Soňa. *Ženy ve vědě v letech 1840-1989. Věda: Průvodce informacemi o vědě a výzkumu* [online]. Praha: MathAn Praha, 2008 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <http://www.veda.cz/article.do?articleId=22769>.

první republiky, po roce 1918. Ještě pozdější byl vstup žen na České vysoké učení technické, a to v roce 1920. V roce 1922 byl E. Krásnohorské udělen první čestný doktorát.³⁸

1.2 Ženy v umění – cesta od múzy malíře k ženským malířkám

Účast ženy v umění byla vždy patrná. Častěji se ale jednalo o účast pasivní. Žena byla inspirací všech druhů umění – byla múzou literátů, malířů, sochařů i hudebníků.³⁹ Jak uvádí Pachmanová, cesta od ženy pasivní, ženy jako submisivního nástroje mužské svévole, přes ženu v rouše *femme fatale* až k *femme nouvelle* neboli „nové ženě“ byla velice dlouhá.⁴⁰

Vlastní sebevyjádření žen ve výtvarném umění bylo v 19. století chtěné, jen nemělo sloužit k získávání finančních prostředků. Naopak od aristokratek a dobře situovaných žen 19. století se očekávala určitá míra hudebního a výtvarného nadání, které měly tyto ženy v domácím prostředí pěstovat.

První doložené malířské aktivity evropských žen jsou až z období baroka (nikoli zatím v českých zemích). Od konce 18. století proniká kreslení do učebních plánů aristokratické mládeže. Žáci i žačky začínají kopírováním obrazů, poté pokračují zachycením reality (květiny, krajina, interiéry, architektura) a nakonec se někteří pokoušejí i o portrétování. Pro některé malba zůstane způsobem sebereflexe. Mezi takové dívky se bezpochyby řadila Pavlína ze Schwarzenbergu,⁴¹ která vytvořila sadu pohledů na schwarzenberské panství v Čechách.⁴² Její výtvoř vybočovaly z diletantského způsobu kresby. Kromě této šlechtičny byly činné i ženy z rodu Černínů, Kaunitzů či Salmů. Tyto šlechtičny byly prozatím diletantkami ve svém oboru, ale i tak byly jejich práce velmi zdařilé.⁴³ Umění kresby bylo pro dívky žádoucí, od 19. století se proto učí malovat i dívky ze zámožných měšťanských rodin.⁴⁴

V prvních desetiletích 19. století se v Praze uplatňovaly ženy i v oblasti grafiky. Obvykle se jednalo o majitelky litografických dílen. Většina malířek dvacátých let 19. století vyšla

³⁸ ŠTRBÁŇOVÁ, Soňa. Ženy ve vědě v letech 1840-1989. *Věda: Průvodce informacemi o vědě a výzkumu* [online]. Praha: MathAn Praha, 2008 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <http://www.veda.cz/article.do?articleId=22769>.

³⁹ „[Žena] Není rozeným umělcem, jak jím je muž, poněvadž je sama rozeným uměleckým dílem, jeho existující formou a obsahem.“ Tento citát Václava Nebeského (1889-1949), českého historika umění a obchodníka s obrazy v Paříži, citoval Jaroslav Jíra v rámci své stati o Ženském umění. JÍRA, Jaroslav. O ženském umění. *Edice grafická Veraikon: Umělecká revue*. Praha, 1923, 9., s. 80.

⁴⁰ PACHMANOVÁ, Martina. *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu*. s. 17-18.

⁴¹ Pavlína ze Schwarzenbergu (1774-1810) – šlechtična pocházející z rodu Arenbergu, manželka knížete Josefa II. ze Schwarzenbergu. Zahynula během požáru v Paříži, na svatbě císaře Napoleona a Marie Luisy.

⁴² LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. s. 500-505.

⁴³ MASARYKOVÁ, Anna. Účast ženy ve výtvarném umění. In: *Sborník Kruhu výtvarných umělkůň*. Praha: kruh výtvarných umělkůň, 1935, s. 15.

⁴⁴ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. s. 504-505. také v: LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: Žena devatenáctého století*. s. 193.

z rodinné tradice.⁴⁵ První komplexnější tvůrčí počiny žen v uměleckých oblastech se dají nalézt od 40. let 19. století. V roce 1853 byla Amálií Mánesovou⁴⁶ založena škola kreslení pro dámy. Výuka dívek korespondovala s dobovými představami o ženském umění. A. Mánesová učila dívky kreslit převážně květiny, květinové výplně a dekorativní vlasy. Sama nevystavovala, její práce se ale objevily na „ženské“ výstavě v Trutnově roku 1911 spolu s dalšími díly různých výtvarnic.⁴⁷

Období tvorby A. Mánesové či Barbary Krafftové,⁴⁸ případně sester Piepenhagenových,⁴⁹ by se dalo nazvat obdobím malířek polodiletantek a po něm již nastává éra profesionálních malířek, mezi které se bezesporu řadila Zdenka Braunerová,⁵⁰ jež se jako jedna z lépe situovaných dívek z měšťanské rodiny také učila malovat. Po smrti svého otce se rozhodla odcestovat do Francie, zde studovala v pařížském ateliéru Filippa Volarossiho a také v ateliéru Carola Duranda. Roku 1888 se Z. Braunerová stala členkou pařížské Unie malířek.⁵¹ Takovýto spolek ještě v 90. letech 19. století nemohl v českém prostředí existovat. Z. Braunerová byla skutečně výjimečná žena, mimo jiné již pro své rozhodnutí žít se už v 19. století jako malířka. Druhá generace malířek zahrnovala většinou ženy z měšťanských rodin, narozené v druhé polovině 19. století, kterým se již dostalo řádného všeobecného vzdělání. Většinou šlo o absolventky vyšší dívčí školy v Praze, které získaly následné odborné vzdělání v cizině (Paříž, Berlín, Mnichov). Kromě Z. Braunerové do této generace malířek patřila také Marie Kirschnerová⁵² nebo Helena Emingerová.⁵³

Uznání prvních malířek přišlo až s nástupem nového století. V roce 1911 byla v Trutnově uspořádána první souborná výstava českých malířek. Výstava proběhla v ateliérových místnostech tamní uměleckoprůmyslové školy. Objevila se zde díla prvních dvou generací

⁴⁵ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. s. 505. také v: LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: Žena devatenáctého století*. s. 194.

⁴⁶ Amálie Mánesová (1817-1883) – česká malířka, pocházející z umělecké rodiny. Její otec – Antonín Mánes (krajinář), její bratři – Josef a Quido (malíři). HECZKOVÁ, Libuše, Martina PACHMANOVÁ a Petr ŠÁMAL, ed. *Jak odlesk měsíce v jezeře: česká teorie a kritika umění v genderových souvislostech, 1865-1945*. s. 21.

⁴⁷ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. s. 505-506.

⁴⁸ Barbara Krafftová (1764-1825) – rakouská malířka pocházející z Jihlavy, zhotovila posmrtný portrét Wolfganga Amadea Mozarta.

⁴⁹ Charlotte Weyrother-Mohr Piepenhagen (1821-1902) a Luisa Kannengiesser-Piepenhagen (1825-1893) byly dcery německého malíře žijícího v Praze Augusta Friedricha Piepenhagen (1791-1868).

⁵⁰ Zdenka Braunerová (1858-1934) – malířka. Je možné, že se vzdělávala také u Amélie Mánesové. Vliv na ni měl Antonín Chitussi. Studovala v Paříži.

⁵¹ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: Žena devatenáctého století*. s. 194.

⁵² Marie Louisa Kirschnerová (1852-1931) – malířka a sklářská výtvarnice. Studovala u Josefa Navrátila a v rodině Piepenhagenů. Další studia absolvovala v Mnichově, Paříži a Berlíně.

⁵³ Helena Emingerová (1858-1943) – ilustrátorka, malířka a grafička. LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: Žena devatenáctého století*. s. 196.

malířek. Vedle výtvarných počínů šlechtických diletantek visely obrazy A. Mánesové, ale také Z. Braunerové nebo Marie Červinkové-Riegrové.⁵⁴

Rozvoj českého ženského malířství byl oproti evropskému opožděn. Například v Amsterdamu se konala první výstava ženských maleb roku 1884. V letech 1908 a 1913 se konaly další výstavy, tentokrát v Paříži.⁵⁵ První výtvarnou školou v Evropě, která přijala studentku, byla akademie v Mnichově. Ve Vídni byla roku 1873 založena první výtvarná škola pro dívky.⁵⁶ Roku 1882 byla otevřena Dámská škola v Mnichově založená Mnichovským spolkem umělkyně.⁵⁷ Dalšími byly například Kreslířská a malířská škola Spolku berlínských umělkyně a přítelkyně umění v Berlíně⁵⁸ či řada soukromých francouzských akademií.⁵⁹

Kromě těchto žen-umělkyně působily i ženy, které pod vlivem průmyslové revoluce nastoupily do dílen a podniků, jež vyráběly výrobky denní potřeby s uměleckým zdobením. Průmyslová výroba způsobila, že tyto výrobky již byly dostupnější, a zájem o ně vedl k rozvoji průmyslových škol.

Lidová řemesla začala na počátku 20. století upadat a bez výhrad se udržela pouze v horských oblastech bez průmyslu, častokrát spíše na Slovensku⁶⁰ než v Čechách a na Moravě.

Znakem lidové tvorby je spíše konzervativnost, ačkoliv ani ta není absolutní. I lidová tvorba podléhá novým domácím, ale i zahraničním vlivům, které ji částečně determinují.⁶¹ Nicméně i přes drobné módní úpravy (rokokové a empírové vzory, které se snaží vyšíváčky zakomponovat do krajky) je lidová tvorba spíše neměnná, a tudíž nekoresponduje s představami o umění, které by mělo být originální, se znaky individuality umělce. Žena jakožto nositelka tradice lidového umění tudíž nemůže být tvůrčí umělkyní v pravém slova smyslu.

⁵⁴ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: Žena devatenáctého století*. s. 197.

⁵⁵ GROSENICK, Uta. *Ženy v umění: Women artists : 20. a 21. století*. V Praze: Slovart, 2004. Ikony. s. 6.

⁵⁶ Kreslířská škola pro ženy a dívky – založil ji sochař Franz Xaver Pönninger a byla to první škola pro dívky v Rakouské monarchii. PACHMANOVÁ, Martina. Od diletantek k profesionálkám: několik poznámek k dějinám ženského uměleckého vzdělání v Čechách. *Ženy v umění: Ženy, gender a moderní umění* [online]. 2007 [cit. 2018-05-18]. Dostupné z: <http://www.zenyvumeni.cz/index.php?id=44>.

⁵⁷ Münchener Künstlerinnenverein.

⁵⁸ Zeichen- und Malschule des Vereins der Berliner Künstlerinnen und Kunstfreundinnen.

⁵⁹ PACHMANOVÁ, Martina. Od diletantek k profesionálkám: několik poznámek k dějinám ženského uměleckého vzdělání v Čechách. *Ženy v umění: Ženy, gender a moderní umění* [online].

⁶⁰ Na Slovensku si ženy uchovaly své rodové tradice a tkaly látky pro rodinu, nikoliv na prodej. Oproti tomu v Čechách a v některých částech Moravy byli ve stejné době tkalci spíše muži, kteří tkali pro výdělek. STRÁNSKÁ, Drahomíra. Práce ženy v lidovém umění. In: *Sborník Kruhu výtvarných umělkyně*. Praha: Kruh výtvarných umělkyně, 1935, s. 52-53.

⁶¹ Tamtéž. s. 53.

Kritika podoby továrenských výrobků vedla až ke vzniku Uměleckoprůmyslové školy v Praze, která hlavní přínos viděla v ruční umělecké práci, ale současně hledala i nové vzory.⁶² V roce 1908 došlo ke vzniku družstva Artěl,⁶³ jež mělo za cíl podporovat užité umění.

Na přelomu století působily v Praze dvě školy poskytující vyšší umělecké vzdělání, a to Akademie výtvarných umění (AVU) a Uměleckoprůmyslová škola, která vznikla v roce 1885. Téhož roku vznikla na této škole také Kreslířská a malířská škola pro dámy, jež se udržela až do zavedení koedukace v roce 1920.⁶⁴

Roku 1895 vznikla na půdě Uměleckoprůmyslové školy Speciální škola pro malbu květin a Speciální škola pro umělé vyšívaní. Na těchto školách mohly ženy získat vzdělání a připravit se na dráhu odborných učitelek.

Mnohé z absolventek se aktivně podílely na zakládání ženských spolků umění a řemesel nebo se podílely na práci v dílnách a továrnách jako dekoratérky při výrobě užitkových a uměleckých předmětů.⁶⁵ Oproti tomu AVU, která vznikla podstatně dříve (1799), byla zaměřena na vysoce ceněné umělecké obory, jakými jsou malířství, kresba, sochařství či grafika, a ženy zde studovaly až do dvacátých let 20. století spíše výjimečně.⁶⁶ Dle dobového diskurzu měla být žena vzdělávána v umění pouze pro potřeby vyzdvižení domácnosti a dobrého vkusu rodiny. Pokud by se ženy na počátku 20. století chtěly uživit ve sféře výtvarného umění, pak pouze jako pracovnice uměleckoprůmyslových činností.⁶⁷

Dokonce ještě na počátku 20. století byly ženám na Uměleckoprůmyslové škole zpřístupňovány pouze tradičně „femininní obory“.⁶⁸ Kreslířská a malířská škola pro dámy byla kvalitativně nesrovnatelná s dalšími obory na Uměleckoprůmyslové škole,⁶⁹ proto dívky často využívaly možnosti soukromých škol malířů.

⁶² STRÁNSKÁ, Drahomíra. Práce ženy v lidovém umění. In: *Sborník Kruhu výtvarných umělkyně*. Praha: Kruh výtvarných umělkyně, 1935, s. 60-62.

⁶³ Artěl (1908-1935) – jedna z nejvýznamnějších organizací první poloviny 20. století, která měla za cíl podporovat užité umění. Organizace byla založena roku 1908 skupinou výtvarníků a teoretiků umění (J. Benda, V. H. Brunner, J. Konůpek, O. Vondráček, P. Janák, H. Johnová, M. Teinitzerová, V. V. Štech a A. Dyk). Název Artěl pochází z ruštiny a znamená družstvo. Družstvo se účastnilo výstav doma i v zahraničí (Výstava dekorativního umění v Monze 1923, Výstava v Paříži 1925). Artěl: Umění pro všední den 1908-1935. *Czech design* [online]. 27. 12. 2008 [cit. 2018-05-18]. Dostupné z: <http://www.czechdesign.cz/temata-a-rubriky/artel>

⁶⁴ PACHMANOVÁ, Martina. *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu*. s. 33-34.

⁶⁵ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. s. 507. také v: LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: Žena devatenáctého století*. s. 196.

⁶⁶ PACHMANOVÁ, Martina. *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu*. s. 33.

⁶⁷ PEČÍRKA, Jaromír. Uměleckoprůmyslová škola od svého založení. In: *Padesát let Státní uměleckoprůmyslové školy v Praze 1885-1935*. Praha. 1935. s. 19. cit dle: PACHMANOVÁ, Martina. *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu*. s. 35.

⁶⁸ PACHMANOVÁ, Martina. *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu*. s. 36.

⁶⁹ Tamtéž. s. 34.

Na přelomu 19. a 20. století se univerzitní vzdělání stále jeví spíše jako maskulinní podnik, stejně jako pořádané výstavy, kde pokud se vyskytnou díla žen, je jejich tvorba velmi upozaděna a není s mužskou tvorbou kvantitativně srovnatelná a kvalitativně srovnávána. Za změnou chápání genderové rovnosti ve společnosti se může objevit myšlenka modernosti, která se vykládá jako vzdor ke starému tradičnímu systému. Tradiční společnost opírající se o náboženství versus moderní společnost vyznávající rozum. Avšak s nadále panující představou, že rozum je mužská ctnost, nebylo v tomto konceptu pro ženy místo. Tradičním nositelem racionální reflexe byl dlouhá staletí muž, oproti tomu žena podléhala různým formám nadvlády a kontroly.⁷⁰

V roce 1904 byla uspořádána rakouským ministerstvem školství rozsáhlá anketa týkající se studia žen na uměleckých školách. Odpověď profesorů AVU nebyla jednoznačná. Mezi odpůrce patřili Vojtěch Hynais⁷¹ a Hanuš Schwaiger.⁷² Josef Václav Myslbek⁷³ ženy připouštěl pouze jako hospitantky. Svůj nesouhlas zdůvodňovali špatnými zkušenostmi na vídeňské uměleckoprůmyslové škole, kde údajně dívky zneužily svých dovedností k tvorbě, která jim nepříslušela – místo květin, ornamentů a zátiší se věnovaly historické malbě, portrétům a některé dokonce aktům.⁷⁴

Třetí generace malířek již prošla vzděláním v domácích uměleckých školách. Šlo o dívky častokrát narozené v uměleckých rodinách v 70. a 80. letech 19. století. Tyto ženy již byly povětšinou uznávanými umělkyněmi, které započaly uměleckou kariéru ještě před první světovou válkou, ale jejich hlavní těžiště práce spadá do období první republiky.⁷⁵ Do této kategorie patřila i námi sledovaná Anna Macková, která se narodila roku 1887 a jejíž první díla se začala objevovat v roce 1913.

⁷⁰ PACHMANOVÁ, Martina. *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu*. s. 17-21.

⁷¹ Vojtěch Hynais (1854-1925) – český malíř a autor opony Národního divadla (1883). Vystudoval Akademii výtvarných umění ve Vídni.

⁷² Hanuš Schwaiger (1854-1912) – český malíř, grafik a pedagog. Vystudoval Akademii výtvarných umění ve Vídni. Od roku 1902 byl profesorem na Akademii výtvarných umění v Praze.

⁷³ Josef Václav Myslbek (1848-1922) – český sochař. Vystudoval Akademii výtvarných umění v Praze. Působil jako profesor sochařství na Uměleckoprůmyslové škole v Praze, později na Akademii výtvarných umění v Praze.

⁷⁴ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. s. 507-508.

⁷⁵ LENDEROVÁ, Milena. *K hříchu i k modlitbě: Žena devatenáctého století*. s. 196.

1.3 Umění žen v první polovině 20. století

Počátkem 20. století již ornamentální motivy nebyly tolik v oblibě a secese ustoupila z výtvarného umění pouze do umění užitého, kde setrvala až do 20. let. Ačkoliv se našlo velké množství výtvarně zdatných žen, výstavy na počátku 20. století byly spíše mužskou doménou. V Ženských listech se objevovaly výtvarné kritiky děl umělkyní ve stále větší míře. Některé kritiky byly pochvalné, některé naprosto odsuzující, jako byla kritika výstavy Anny Costenoble⁷⁶ „Tragédie ženy“, konané na podzim roku 1896 v Topičově výstavní síni.⁷⁷ Tato berlínská malířka vzbudila ohromnou polemiku. Hovořilo se o kulturním a morálním úpadku v důsledku vlivu ze zahraničí, objevily se také polemiky o povaze moderního ženství a ženské sexuality. Costenoble byla jednou z nejvíce diskutovaných umělkyní přelomu 19. a 20. století.⁷⁸ Pochvalně se k této výstavě vyjádřila Tereza Nováková⁷⁹ a na stránkách časopisu Ženský svět kritizovala soudobé malířky za setrvávání v tradičních ženských tématech (malba květin, krajiny a zátiší).⁸⁰

V období první republiky, která byla institucionálně velmi shovívavá k ženám v různých profesích, stále probíhala diskuze ohledně umělkyní, které tvořily svá díla za účelem finančního zisku. V uměleckém periodiku Veraikon vyšel roku 1923 článek Jaroslava Jíry „O ženském umění“. J. Jíra zde podotýká, že ačkoliv jsou také ženy malířky, ale i jiné umělkyně, je tvorba uměleckého díla výsadou mužů.⁸¹ Naopak o deset let později vyšel ve stejném periodiku protichůdný názor, který prezentuje Věra Urbanová.⁸² V úvodu svého článku vysvětluje pojem ženské umění a podotýká, že nejde o umění, které se liší od umění

⁷⁶ Anna Costenoble (1863-1930) – německá malířka a ilustrátorka žijící v Berlíně.

⁷⁷ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. s. 508.

⁷⁸ HECZKOVÁ, Libuše, Martina PACHMANOVÁ a Petr ŠÁMAL, ed. *Jak odlesk měsíce v jezeře: česká teorie a kritika umění v genderových souvislostech, 1865-1945*. s. 115-116. také v: PACHMANOVÁ, Martina. *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu*. s. 93.

⁷⁹ Teréza Nováková, roz. Lanhausová(1853-1912) – česká spisovatelka.

⁸⁰ LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. s. 508.

⁸¹ „Bylo by nošení dříví do lesa, opakovat, že není geniality u žen, že není žen – rozených umělkyní, že není velkých žen – reformátorek a revolucionárek v dějinách umění a světa. Není úkolem a není v moci ženy v umění, ve vědě, v politice a vůbec v životě, aby převracela svět, aby byla tvůrkyní a vůdkyní, bojující asketicky za nový řád a za nové poznání. V celém světě běhu vyskytuje se jen několik neobyčejných žen básnířek či malířek, které šly svou cestou při budování a vykládání světa, umění a života. Snad, aby výjimku potvrdilo pravidlo, že i ony neznamenaají revoluci ducha ani světa. JÍRA, Jaroslav. O ženském umění. *Edice grafická Veraikon: Umělecká revue*. Praha, 1923, 9. s. 80.

⁸² „Ženským uměním není tu ovšem míněno umění, které by se podstatně lišilo od takzvaného umění mužského. Naopak každé skutečné umělecké dílo nese v sobě znaky i prvky mužské i ženské, a záleží jen na osobnosti autorově, která dává dílu svůj charakteristický ráz, převládají-li ty či ony elementy. [...] Je-li například psychologicky dokázáno a zkušeností potvrzeno, že ženy mají smysl pro věci konkrétní a reálné, kdežto muži zase naopak pro experiment a abstraktní spekulaci, neznamená to nikterak méněcennost ženského vidění a projevu, nýbrž dvojí názor, s nímž nutno počítati a jenž se může navzájem doplňovati a po případě korigovati. Je přímo nepochopitelné, proč ženám byla upírána schopnost výtvarného projevu, když právě dějiny dokazují, že jejich účast na tomto poli byla tak značná.“ URBANOVÁ, Věra. Několik poznámek o Kruhu výtvarných umělkyní. *Edice grafická Veraikon: Umělecká revue*. Praha, 1933, 19, 23-33.

mužského. Každé umění dle V. Urbanové v sobě nese atributy maskulinity i feminity a jde pouze o jejich vzájemnou rovnováhu či dominanci. Tímto tvrzením V. Urbanová popřela soudobý diskurz ohledně panujících stereotypů k protikladně stojícímu ženství a mužství.

Stereotypy byly velmi silně ve společnosti zakořeněny a ženské vlastnosti, za které byly považovány například slabošství, zbabělost či zpátečnictví, byly přiřazovány k národnostním a etnickým rozdílnostem ve společnosti. Nálepka zženštilého chování se tak nevyhnula Židům, Němcům a ani Rakušanům.⁸³

V. Urbanová ve své stati viděla výrobu oděvů či šperků, která byla v historii doménou žen, pouze jako „malý krůček“ k výtvarnému umění. Nicméně je nutné si uvědomit, že tento názor je ženské produkce a je jakýmsi ženským obranným pohledem. Proto je jeho platnost ve společnosti přinejmenším spekulativní.

Umělkyně se na přelomu 19. a 20. století začaly sdružovat do korporací. Prvním spolkem žen-výtvarnic se stal v roce 1917 Výtvarný kruh Ústředního spolku českých žen, který od roku 1920 nesl název Kruh výtvarných umělkyně (KVU).

⁸³ PACHMANOVÁ, Martina. *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu*. Praha: Argo, 2004. s. 93.

2 JOSEF VÁCHAL A JEHO ŽIVOT DO SETKÁNÍ S ANNOU MACKOVOU

2.1 Rodina a dětství v Písku

Josef Váchal se narodil 23. září 1884 v Milavči u Domažlic matce Anně Váchalové. Matriční zápis neobsahuje údaje o otci, ale byl jím podučitel Josef Šimon Aleš, který s A. Váchalovou udržoval dlouholetou známost.⁸⁴ Se svou družkou se seznámil při působení ve vesnici Milavče na Chodsku. Oba byli stejného stáří, narození roku 1862, a v době seznámení jim bylo jen něco málo přes dvacet let.⁸⁵ A. Váchalová pocházela z dobře situované sedlácké rodiny, která měla rozsáhlý statek a polnosti, ale na podzim roku 1884 se situace rapidně obrátila a na chod statku chyběly finance. J. Š. Aleš A. Váchalovou opustil a odjel se živit do Prahy, opět jako podučitel. A. Váchalová se zatím se svými sestrami (rodiče měli sedm dětí – šest dcer a jednoho syna) snažila statek dát opět dohromady, což se nepovedlo. Rodina o usedlost přišla. A. Váchalová se i se svým synem Josefem přestěhovala za J. Š. Alšem do Prahy. Musela se začít živit jako hospodyně v domácnostech a na výchovu syna nezbýval čas. Bylo rozhodnuto, malý Josef šel na výchovu k Alšovým rodičům do Písku. Ačkoliv rodiče na svého syna J. Š. Alše neustále naléhali, nikdy si A. Váchalovou nevzal. Raději zůstal svobodným mládencem.

Josef tedy prožil dětská léta u prarodičů v Písku. Jeho dědeček byl velmi přísný muž a Josef proto často hledal útěchu ve hře se psy, které prarodiče chovali. Jan Aleš (1833-1900), Váchalův dědeček, byl vysloužilý voják a obuvnický tovaryš. Babička, Josefa Alšová (1843-1903), roz. Holíková, se za svého muže provdala dle matriky 15. září 1863.⁸⁶ Do školy Josef nastoupil v Písku, ale výuka ho moc nezaujala. Nejvíce ze všeho Josefa bavilo kreslení. Často svými kresbami rozptyloval ostatní žáky. Své dětské kresbičky vkládal do dopisů otci.⁸⁷ Po ukončení obecné školy pokračoval Josef ve studiu na gymnáziu. Místo výuky ho zajímala spíše četba knih. Na gymnáziu měl největší problémy s matematikou a geometrií, ani opakování ročníků mu nepomohlo.⁸⁸ Ve třinácti letech vzali mladého Váchala z píseckého gymnázia. Prarodičům bylo jasné, že maturita je nad jeho síly. Již v sekundě měl několik

⁸⁴ OLÍČ, Jirí. *Neznámý Váchal: život umělce*. s. 7.

⁸⁵ KLÍNKOVÁ, Hana a Josef VÁCHAL. *Josef Váchal - Kniha vzpomínek*. s. 42.

⁸⁶ Tamtéž. s. 49.

⁸⁷ OLÍČ, Jirí. *--nejlépe tlačit vlastní káru sám: Život Josefa Váchala*. s. 7-15.

⁸⁸ Tamtéž. s. 12-13.

nedostatečných a na reálku přestoupit nechtěl. Protože měl velký zájem o knihy, dali ho vyučit knihářem v Praze.

2.2 Učňovská léta v Praze

Se svým strýcem Mikolášem Alšem⁸⁹ Váchala pojilo velmi blízké přátelství. Poprvé se s ním seznámil ještě jako hoch v Písku, kam M. Aleš jezdil na prázdniny.⁹⁰ Na radu strýce navštěvoval Váchal učení u knihařského mistra Waitzmanna. Toto knihařství patřilo k nejznámějším v Praze a vázaly se v něm knihy pro fary a úřady.⁹¹ Praha mu zatím zůstávala cizí, často se mu stýskalo po prarodičích v Písku. Na dopis, v kterém se o tom vyjádřil svému dědečkovi, mu dědeček švabachem odpovídá: „*tosem gesstě od žádného nesslissel Praha gest Překrasne Město*“.⁹²

Váchalova matka se provdala za obuvníka Hlaváčka a často zvala syna na návštěvu své nové domácnosti. Na přání manžela měl matku oslovovat „teto“. Matka se ke svému synovi začala vřeleji hlásit až na konci jeho učení.⁹³ Během učení navštěvoval Váchal i večerní školu, všechna svá slohová cvičení odevzdával veršovaná. Jeho prvním dílem byl sešitek nadepsaný: *Krásno ve věrném zobrazení přírodním, tak jak ho z vlastní zkušenosti poznal Josef Váchal l. p. 1900*. Jde o sešit plný karikatur na učení u Waitzmannů.⁹⁴ V domě Waitzmannových zažil svůj první mystický zážitek, který popsal po čtyřiceti letech ve svých pamětech. „*Bylo to noční vidění a slyšení, prodělávané mnou bdícím, zatínajícím nehty do masa, abych se přesvědčil, že nespím, a přec tak zbaveném vlády a hlasu, že jsem nemohl utéci a ani křičeti děsem. Z pokoje, kde pán s paní spával, počali procházeti dveřmi polozasklenými bytosti o mlhavých tělech s gesty a pohyby tak pomalými a odměřenými jako na loutkovém divadle. Jeden za druhým vynořoval se duch za duchem, s gesty prkennými a trhavými pohyby těla, prošel pokojíčkem, naklonil se nade mnou, zacházel do hlavy a opět po straně vycházel a ztrácel se tam, odkud vyšel. Tento obcházející mne průvod zdál se mi býti nekonečným, zcela zřetelně jsem slyšel, kterak sborem těchto přízraků bylo vyslovováno slovo: cep, cep, cep, zvukově brzy níže a brzy výše jsouc pronášeno.*“⁹⁵ Tento zážitek Váchala i jeho tvorbu silně ovlivnil.

⁸⁹ Mikoláš Aleš (1852-1913) – malíř, kreslíř, dekoratér a ilustrátor.

⁹⁰ KLÍNKOVÁ, Hana a Josef VÁCHAL. *Josef Váchal - Kniha vzpomínek*. s. 43.

⁹¹ OLÍČ, Jiří. *Neznámý Váchal: Život umělce*. s. 16-17.

⁹² Korespondence Josefa Váchala a Jana Alešem. In: OLÍČ, Jiří. *Neznámý Váchal*. s. 17.

⁹³ OLÍČ, Jiří. *--nejlépe tlačiti vlastní káru sám: Život Josefa Váchala*. s. 15.

⁹⁴ Tamtéž. s. 16-17.

⁹⁵ Paměti dřevorytce, cit. Dle: OLÍČ, Jiří. *Neznámý Váchal: Život umělce*. s. 18.

Stáří se na Josefových prarodičích začalo projevovat. Dědečkovi se neustále zhoršoval jeho zdravotní stav. Váchal se velmi obával o jeho život, byl však v Praze a téměř bez finančních prostředků. Neustále psal otcí a vyzýval ho k návštěvě prarodičů v Písku. „Dědeček náš stůně. A to čím dál tím hůř. Tak aspoň dovidám se ze zpráv babiččiny. Píši jim nyní zároveň. Je mi dědečka velice líto, věřte mi i nezazlíte mi snad toho, měl a mám dědečka radši než Vás. Byl jsem u něho vychován.“⁹⁶

Váchalův otec byl velmi zvláštní člověk, nikdy si nedodělal učitelské zkoušky a až do konce života byl pouze podučitelem. Byl zapšklý, podivínský, ale přitom hýřil energií. Často chodil na výlety, hlavně do přírody a do hor. Existenci svého syna spíše přehlížel a nikdy se o něj nijak nezajímal. Již jako malého ho opustil a během dětství žil jako podučitel na volné noze, který cestoval od města k městu. Nikdy se neusadil. Poté, co mu mladý Váchal napsal vyznání náklonnosti k dědečkovi, se otec odmlčel a dál se již se synem nebavil.

Dne 4. června 1900 J. Aleš zemřel. Váchala dědečkova smrt velice zasáhla, napsal tedy otcí dopis, v kterém vyjádřil svůj hluboký nesouhlas s ním, s jeho názory i se svým vyučením.⁹⁷ Váchalům život v Praze byl velice skromný, mistr mu nedával příliš vysoký plat, a tak mladý Váchal příliš nejedl, vůbec nepil a ani necestoval. V této době se začal stýkat s Theosofickou společností.⁹⁸

2.3 Mladý umělec

V roce 1902 byl Váchal vyučen. Pracoval v mistrově firmě jako knihařský dělník, ale ne na dlouho. V roce 1904 nakreslil Váchal svůj první cyklus *V životě bída a hrůza* a přinesl jej k posouzení strýci Mikoláši Alšovi. Ten viděl talent, ale také značné technické nedostatky. Doporučil mu soukromé malířské školení u Ferdinanda Engelmüllera⁹⁹ nebo Aloise Kalvody.¹⁰⁰ Váchal si vybral soukromou školu A. Kalvody, kterou od 1. října 1904 navštěvoval.¹⁰¹

⁹⁶ Korespondence Josefa Váchala s Josefem Šimonem Alšem, PNP, LA. Cit dle: OLIČ, Jiří. *Neznámý Váchal: Život umělce*. s. 19.

⁹⁷ OLIČ, Jiří. *Neznámý Váchal: Život umělce*. s. 19-21.

⁹⁸ Theosofie – pseudovědecký světový názor, který vznikl a rozšířil se v 19. století. Byl reprezentován Theosofickou společností, která byla založena v New Yorku (1875). Jednou z dominantních postav této společnosti byla mystička Madame (Helena Petrovna) Blavatsky (1831–1891). Své ideje i moudrost získala v Tibetu a Indii a věřila, že má paranormální schopnosti. Napsala knihu „Klíč k teosofii“ – pokus spojit starou moudrost, vědu a lidskou kulturu. OLIČ, Jiří. *Neznámý Váchal: Život umělce*. s. 23.

⁹⁹ Ferdinand Engelmüller (1867-1924) – malíř, grafik, pedagog. Jeho malířská škola existovala v letech 1897-1918.

¹⁰⁰ Alois Kalvoda (1875-1934) – malíř, grafik. Jeho malířská škola fungovala od roku 1900 na Královských Vinohradech v Mánesově ulici.

¹⁰¹ KLÍNKOVÁ, Hana a Josef VÁCHAL. *Josef Váchal - Kniha vzpomínek*. s. 43.

Na podzim roku 1905 začíná Váchal navštěvovat další soukromou malířskou školu vedenou Rudolfem Bémem,¹⁰² ale již na jaře 1906 vzdělání na této škole ukončuje. Z učení si odnáší zdokonalení ve figurální kresbě a v technice kresby a malby. V jeho dílech se postupně začíná objevovat silný zájem o okultní vědy, tabuizované a málo zkoumané obory lidského vědění.¹⁰³

V roce 1909 mohl Váchal vybrat dědictví po zesnulých prarodičích, které činilo 1176,30 korun. Tato událost byla pro umělce mezníkem, mohl si konečně pořídit měditiskařský stroj.¹⁰⁴ V roce 1910 Emil Pacovský¹⁰⁵ založil skupinu Sursum.¹⁰⁶ Členy se stali umělci Váchal, František Kobliha,¹⁰⁷ E. Pacovský a Jan Konůpek.¹⁰⁸ Umělci věřili v duchovní poslání umění a v úlohu umělce jako misionáře spirituality. Od roku 1911 se již nejedná o skupinu Sursum, ale o spolek, který se rozrostl na několik desítek členů.¹⁰⁹ Po rozpadu spolku (v roce 1914) Váchal společně s Josefem Hodkem¹¹⁰ a Bedřichem Benešem Buchlovanem¹¹¹ vytvořil umělecké sdružení Trojráž.

2.4 Váchal a ženy

Jednou z nejdůležitějších žen ve Váchalově životě byla jeho matka Anna Hlaváčková. Ačkoliv se svou matkou neprožil dětství, v dospělosti se mu snažila různě pomoci. Dokud byl svobodný, obstarávala mu domácnost včetně praní a úklidu v ateliéru.

Váchal měl k ženám velice zvláštní vztah. Viděl je jako jakési „příšery“. Jak uvádí Olič, Váchal v dospívajícím věku zhotovil několik kreseb, kde byly ženy znázorněny jako provozovatelky orgií, svalnaté, prsaté bakchantky, které sedávají na ramenou mužů,

¹⁰² Rudolf Bém, vlastním jménem Vratislav Hlava (1874-1955) – malíř, získal řadu ocenění mezi nimi i cenu arch. Turka.

¹⁰³ OLÍČ, Jiří. --*nejlépe tlačit vlastní káru sám: Život Josefa Váchala*. 18-29.

¹⁰⁴ Tamtéž. s. 30.

¹⁰⁵ Emil Pacovský (1879-1948) – malíř, grafik, spisovatel, kritik, estetik, historik a teoretik umění. Člen mnoha skupin, které soustředily umělce (Grupy uhersko-slovenských malířů, Sursum apod.)

¹⁰⁶ Umělecké sdružení Sursum – v lat. Sursum corda – vzhůru srdce, české výtvarné a literární sdružení působící v letech 1910-1912. Působila zde druhá generace českých symbolistů, kteří se snažili zachytit stav duše a vnitřní stavy člověka. Sdružení bylo silně ovlivněno křesťanským mysticismem (okruh katolické revue *Meditace*), theosofií, okultismem a magií.

¹⁰⁷ František Kobliha (1877-1962) – malíř, grafik, uměnovědec. První předseda sdružení Sursum. Od roku 1923 byl i členem skupiny Sdružení českých umělců a grafiků Hollar, od roku 1934 mu předsedal.

¹⁰⁸ Jan Konůpek (1883-1950) – malíř, grafik, ilustrátor, rytec. S E. Pacovským založil grafickou revue *Verakion*. Stal se členem družstva *Artěl* (1908), Spolku výtvarných umělců *Mánes* (1913-1929), Sdružení českých umělců a grafiků Hollar (po roce 1917). Spolupracoval s katolickou revuí *Meditace* a byl výtvarným referentem časopisu *Pokroková revue*.

¹⁰⁹ OLÍČ, Jiří. --*nejlépe tlačit vlastní káru sám: Život Josefa Váchala*. 2. vyd. (1. vyd. v samizdatu). Praha: Paseka, 1993. s. 42.

¹¹⁰ Josef Hodek (1888-1973) – malíř a grafik. Váchalův žák.

¹¹¹ Bedřich Beneš-Buchlovan (1885-1953) – učitel, spisovatel, překladatel z němčiny a polštiny.

sloužících jim jako nejosvědčenější dopravní prostředek. Nepříliš lichotivé názory na ženy Váchala neopustily ani v dospělosti.¹¹² Pouze s jednou skupinou žen měl vždy Váchal soucit, a to s handicapovanými ženami. Jeho první láskou byla pražská kloboučnice Eliška Krásná, která měla na zádech hrb, jeho další žena byla Maryna Alšová, která trpěla podobným defektem. Také pozdější láska, Marie Marhanová, s kterou se potkal roku 1911, trpěla mírným postižením, šilhala na jedno oko.¹¹³

Se svou ženou Marií Pešulovou se Váchal setkal v létě roku 1912 během konání pražského všesokolského sletu. Ačkoliv ho od tohoto vztahu zrazovala rodina i přátelé obávající se budoucí chudoby manželů, Váchal se s Pešulovou na začátku následujícího roku zasnoubil a následně 31. března 1913 oženil.¹¹⁴ Marie měla na Váchalovo přání na svatbě černý kostým s bílým límečkem. Váchal zastával názor, že černá barva podle čínské symboliky vyjadřuje radost.¹¹⁵

2.5 První světová válka, konec iluzí, nástup skepse

Po vypuknutí „Velké války“ Váchal narukoval, ale již 1. června 1915 byl propuštěn z vojska pro slabost. Válečný stav se pro něj nevyvíjel dobře a ještě v listopadu téhož roku byl opět poslán na frontu. Z války se vrátil až roku 1918. Válka ho nadobro poznamenala. Nebyl v dobrém psychickém, ale ani fyzickém stavu. Ve svých 34 letech měl šedivé vlasy a vrásčité obličej. Následky války pociťoval nejen v nedostatku potravin, ale především v nedostatku tabáku, na kterém byl již ve svých mladých letech silně závislý. Také se vrátil s přesvědčením, že Bůh nechal ve válce lidstvo napospas sobě samému. Ani během pobytu na frontě Váchal nepřestal pracovat na svém uměleckém díle, ačkoliv většina tvorby z válečných let je poznamenána použitím podřadných materiálů – barvy, papír apod.¹¹⁶

Od roku 1922 Váchal začal psát deník a pravidelně ho vedl až do roku 1964. V deníku se můžeme dočíst údaje nejen o různých událostech z jeho života, ale také o počasí, jakož i o jeho pocitech a náladách. V roce 1922 vytvořil Váchal cyklus dvaceti velkých akvarelových kreseb s názvem *Erotikové*. Šlo o velmi odvážné expresionistické dílo. Celá kniha má 162 stran a v úvodu Váchal konstatuje, že byla vytvořena „hlavně proti představě katolického boha“ a dedikována je „všem ženám, které kdy zkřížily mých cest...“ Touto knihou Váchal vyslovil svou životní filosofii, ale také se snažil ospravedlnit svůj vztah

¹¹² OLIČ, Jiří. *Neznámý Váchal: Život umělce*. s. 49.

¹¹³ KLÍNKOVÁ, Hana a Josef VÁCHAL. *Josef Váchal - Kniha vzpomínek*. s. 54-55.

¹¹⁴ OLIČ, Jiří. *Neznámý Váchal: Život umělce* s. 64.

¹¹⁵ KLÍNKOVÁ, Hana a Josef VÁCHAL. *Josef Váchal - Kniha vzpomínek*. s. 58.

¹¹⁶ OLIČ, Jiří. *--nejlépe tlačit vlastní káru sám: Život Josefa Váchala*. s. 83-88.

s Annou Mackovou. Váchalovo vzplanutí pro Mackovou bylo pravděpodobně podpořeno i tím, že jeho žena Marie byla dlouhodobě upoutaná na lůžko. Marie zemřela na Štědrý den roku 1922. Aby Váchal ospravedlnil stávající situaci, všem, kterým v tomto životě ubližoval, slíbil, že v příští reinkarnaci budou mít spravedlivější život. Již se dál nenazýval umělcem – mystikem, ale mágem.¹¹⁷ „*MÁG nezastaví své kroky před děsivými extrémny sexu, sodomským hříchem, krvesmilstvím! Chlípnost, toť jediné slovo, jež daly církve úkolům genitálii, ať přirozeným neb odporným. Mág zvedá rukavici smilstva, by jí udeřil ve tvář lidských bohů, zákonů a morálek. MÁGOVI JEST PUD POHLAVNÍ ÚČELEM, CESTOU, PROSTŘEDKEM. Věda zastavuje se u problému pohlaví a snaží vyložit poruchami sexu všecken mysticismus a náboženské šílenství. Není pravdou toto úsilí, neb nezřídka rodí se mystika na polích, z nichž odvedena veškerá úroda chámu, neb obilí přerůstalo nesklizené plných varlat (askesí), vyprazdňujících se démonickými tendencemi. MÁG, dokonalý řidič člunu svého těla, libovolně vesluje vodami své vůle a svého zdraví: vypouští své semeno pro účel a nikdy pro rozkoš samu. S chladným mozkem i pokrevencům, bez ohledu na zákon, jež diktoval zastaralý názor zákonodárců neb lékařů. Stejně klidně znásilní siderálně osobu, jíž žádá připoutati k svému já, masturbaci provádí, hodlaje vytvořiti incubu, posla k osobě milované, - pro mága není smilstva a perverse nedotknutelné!*“¹¹⁸

¹¹⁷ OLIČ, Jiří. --nejlépe tlačit vlastní káru sám: Život Josefa Váchala. s. 99-100.

¹¹⁸ VÁCHAL, Josef. *Dokonalá magie budoucnosti*. Praha: vlastním nákladem, 1922. Cit dle OLIČ, Jiří. *Neznámý Váchal: Život umělce*. s. 100-101.

3 ANNA MACKOVÁ A JEJÍ ŽIVOTNÍ ROLE

3.1 Dcera a sestra

Dne 15. září 1885 si řekli v Radimi své „ano“ rodiče Anny Mackové. Její otec Václav Macek (1858-1914), pocházející z linie hospodářů ve Studeňanech,¹¹⁹ a tehdy osmnáctiletá Marie Macková (1867-1937). Překvapujícím se může jevit, že u Marie nedošlo po svatbě ke změně příjmení. Její rodné příjmení bylo taktéž Macková. Vzdálené příbuzenství není vyloučeno. Rodina Marie pocházela z nedaleké vesnice Soběrazi, kde byl její otec, také Václav Macek, láníkem.¹²⁰ Po sňatku se manželé usadili ve Studeňanech. Jejich prvorozená dcera Anna se narodila ve středu po Velikonočním pondělí, 13. dubna roku 1887 ve Studeňanech, v obci, která je známá již od 16. století a leží severovýchodně od Jičína. Macková se narodila do domácnosti s polním hospodářstvím. Malá Anička nesla stejné jméno jako její babička (Mariina matka), která se jmenovala také Anna Macková, za svobodna Bartoničková. Těsně před Novým rokem, 28. prosince 1890, přišla na svět Annina sestra, po mamince Marie Macková.¹²¹

Dle sčítání obyvatelstva z roku 1900 žila rodina ve Studeňanech č. 19. V domácnosti s polním hospodářstvím¹²² žil otec, matka, dvě dcery a také jejich čeleď.¹²³ Obě dcery v té době docházely do obecné školy v Radimi.¹²⁴ Na gymnázium v Jičíně¹²⁵ ani jedna ze sester Mackových nedocházela.¹²⁶

¹¹⁹ SOA Zámorsk, Sbírka matrik Východočeského kraje 1587-1949 (1858), matriční kniha – Farní úřad římskokatolické církve Radim, okr. Jičín. N 1844-1880. sign. 137-3645. s. 2580, ev. č. 8700, snímek č. 165, zápis č. 2.

¹²⁰ SOA Zámorsk, Sbírka matrik Východočeského kraje 1587-1949 (1867), matriční kniha – Farní úřad římskokatolické církve Radim, okr. Jičín. N 1844-1880. sign. 137-3645. s. 2580, ev. č. 8700, snímek č. 97, zápis č. 6.

¹²¹ SOA Jičín, Sčítací operáty, Arch sběrací popisův, vykonaných při sčítání lidu dne 31. prosince 1900 pro jednu každou osadu. Arch popisný pro sčítání obyvatelstva a nejdůležitějších domácích zvířat užitkových podle stavu ze dne 31. prosince 1900. Studeňany čp. 1-51. kart. 418. inv. č. 1378. Dostupné z: http://vychodoceskearchivy.cz/zamorsk/files/2017/12/8700_NAD_190-stav-2017-12-18.pdf.

¹²² V roce 1900 rodina Mackova disponovala: 20 kusy hovězího dobytka, 2 prasaty, 46 slepicemi, 3 husami. Tamtéž.

¹²³ Mezi čeleď patřil čeledín František Mach (nar. 1872) a dvě služky Anna Krejčová, rodným jménem Matoušová (nar. 1866) a Marie Koudelková (nar. 1883). Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ *Památník Lepařova gymnasia v Jičíně*. Jičín: Podpůrný spolek Lepařova gymnasia, 1933.

¹²⁶ V ročence místního gymnázia nacházíme několik zástupců nesoucích příjmení Macek – Macková, ale v žádném případě se nejedná o Annu (Jan Macek, František Macek, Marie Macková, Václav Macek). Příbuznost je jednoznačná u Františka Macka, který pocházel ze Studeňan z domácnosti č. 6. (příbuzenství v otcovské linii), sourozenci Marie a Václav Mackovi byli sestřenicí a bratranec Anny ze studeňanské usedlosti č. 7. S Václavem se po zbytek života Anna stýkala. *Památník Lepařova gymnasia v Jičíně*. s. 29, 41, 50, 53.

V roce 1910 se konalo další sčítání obyvatel. Marie byla stále vedena v domácnosti, ale Anna tou dobou již studovala v Praze. Rodině se také částečně obměnila čeleď.¹²⁷ Poslední sčítání proběhlo v únoru 1921, zde byla situace odlišná. Václav Macek v roce 1914 zemřel a vdova Marie žila v roce sčítání ve společné domácnosti se svou matkou Annou Mackovou (nar. 1842) a jednou služebnou, Františkou Korosovou (nar. 1902). O dcerách zde již není záznam. Anna tou dobou pobývala v Praze.¹²⁸ Její mladší sestra Marie byla provdána za Ing. Františka Nožičku, rodáka ze Studeňan, který až do své smrti (30. léta 20. století) působil jako ředitel obchodní školy v Jičíně.¹²⁹ František Nožička je pohřben se svou ženou Marií i Annou Mackovou v rodinném hrobě na radimském hřbitově.¹³⁰

Anna se do Studeňan po celé období života v Praze (dvaadvacet let) vždy s láskou vracela. Některé návštěvy absolvovala sama, jiné se svým přítelem Váchalem. Cesty do Studeňan se pravidelně opakovaly hlavně o Velikonocích.¹³¹ Při jejím pobytu na rodinném statku častokrát dorazila z Jičína také sestra Marie Nožičková se svými třemi dětmi (Hana, Milena, Vladimír).¹³² Ve Studeňanech rovněž Macková trávila letní měsíce. Naopak přes zimu pobývala vždy v Praze.¹³³ Během svých pobytů absolvovala, někdy i s Váchalem, výlety po okolí, případně si hráli s dětmi Marie. Váchal se synovcem Anny Vladimírem střílel z luku,¹³⁴ mezitím Macková sbírala ovoce, zavařovala, případně se starala o svou „jahodovou plantáž“,¹³⁵ jak ji sama nazývala. Z důvodu vysoké vyčerpání v domácnosti bývala Macková častokrát nemocná, především ji trápily bolesti hlavy, ale také páteře.¹³⁶ Vladimír trávil ve

¹²⁷ Čeledín Fr. Mach zůstal, ale služby byly obměněny. První byla osmnáctiletá Marie Harlová (nar. 1892) a druhá o dva roky starší Františka Malá (nar. 1894). Nadále se rodina věnovala chovu hovězího dobytka (15 kusů), měla 2 koně, 3 slepic, husy a 3 prasata. SOA Jičín, Sčítací operáty, Arch sběrací popisův, vykonaných při sčítání lidu dne 31. prosince 1910 pro jednu každou osadu. Arch popisný pro sčítání obyvatelstva a nejdůležitějších domácích zvířat užitkových podle stavu ze dne 31. prosince 1910. Studeňany čp. 1-55. kart. 605. inv. č. 1657. Dostupné z: <http://vychodoceskearchivy.cz/jicin/e-badatelna-jicin/radim/studenany/#digi>.

¹²⁸ SOA Jičín, Sčítací operáty, Sběrný arch domovní. Sčítací arch 1921. Studeňany čp. 1-56. kart. 1150. inv. č. 2152. Dostupné z: <http://vychodoceskearchivy.cz/jicin/e-badatelna-jicin/radim/studenany/#digi>.

¹²⁹ KOŘÍNKOVÁ, Jana. Historie Masarykovy obchodní akademie v Jičíně. *Jičínský deník*[online]. 18. 2. 2014 [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: https://jicinsky.denik.cz/zpravy_region/historie-masarykovy-obchodni-akademie-v-jicine-20140218.html.

¹³⁰ KOVAŘÍK, Petr a Blanka FRAJEROVÁ. *Klíč k českým hřbitovům*. Praha: Mladá fronta, 2013.

¹³¹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 17. duben 1935.

¹³² Tamtéž. 19. duben 1935.

¹³³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 17. únor 1936.

¹³⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 30. červen 1935.

¹³⁵ Tamtéž. 24. duben 1935. také v: PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, říjen 1936.

¹³⁶ „Stále nějaká práce, která mi vezme všechnen čas. [...] Veliké horko a sucho. A mne ještě k tomu pronásledují bolesti.“ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 30. červen 1935.

Studeňanech většinu prázdnin.¹³⁷ Váchalovi jako dítě opravdu přirostl k srdci. Na Velikonoce roku 1936 měl Vladimír příušnice. Protože nemohl z domu v Jičíně, Macková s Váchalem přijeli za ním a snažili se ho rozptýlit hraním her.¹³⁸ S Vladimírem často podnikali společné procházky, ale také nákupy a cesty na trh do Radimi.¹³⁹ K neteři Haně, která byla tou dobou již na učitelských studiích, byla Macková spíše kritická a často se ve svém deníku zmiňuje, že je Hana líná a vyhýbá se domácím pracím a vaření. V té době byla Hana dvaadvacetiletá, což je věk, ve kterém Macková opustila Studeňany a studovala umění v Praze.¹⁴⁰

Kromě starosti o ovoce řeší Macková se svou sestrou také opravy budov. V některých případech se jedná o velké opravy, jako byla v létě 1935 výměna střechy, na niž se podílel i Váchal (podával tašky pokrývačům). Jindy jde o menší opravy uvnitř domu.¹⁴¹ O několik let později je potřeba opět opravit střechu, ale opravují také omítku a Macková si prosadí výměnu sporáku.¹⁴²

Po smrti jejich otce Václava Macka (1914) byl statek rozdělen na třetiny mezi obě dcery a matku, což bylo častým důvodem ke sporům o ovoce.¹⁴³ Je s podivem, že peníze nikdy nebyly důvodem k hádce sester mezi sebou ani s matkou. Peníze z pachtu polí byly zřejmě vždy řádně rozděleny.

Častým důvodem hádek mezi matkou a dcerou byl i vztah s Váchalem: „*Matka na mne velmi nevlídná. Neustále poukazuje na to, že jsem si zkažila život tím, že chodím s Váchalem. Že mi dal takové vychování a já že jsem to tak provedla. V. že chodí špinavý a podobné věci. [...] Až teprve večer, když šla matka spát, jsem se dostala k tomu, že jsme si s Váchalem vyšli do polí – proti tomu také je, prý nás lidé špehují! (co by z toho měli, když s Astou chodíme*

¹³⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 5. srpen 1935.

¹³⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 29. duben 1936.

¹³⁹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, srpen 1935.

¹⁴⁰ Tamtéž. 6. září 1935.

¹⁴¹ Pokrytí střechy 2100 novými taškami za 847,70 Kč a práce pokrývačů stála 260 Kč. Výměna hromosvodů přišla na 850 Kč, oprava podlahy na 35 Kč. Také natírali okna, bílili komoru, v které se vařilo. Tamtéž. 9. a 10. červenec 1935.

¹⁴² Opětovná oprava střechy stála v roce 1939 2269 K a klempíři zaplatili 400 K. Finanční náklady na výměnu sporáku činily 420 K. Za omítku zaplatili 900 K. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, 9. - 12. duben 1939.

¹⁴³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 10. červenec 1936. Také v: PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 12. červenec 1940.

a povídáme si!)“¹⁴⁴ Kvůli nesouhlasu matky Mackové se vztahem své dcery panuje na statku někdy i nepřátelská atmosféra.¹⁴⁵

Matčina nevolnost 8. května 1935 způsobila absenci Mackové a Váchala u parlamentních voleb.¹⁴⁶ Marie jim to vyčetla. Mackovou sestřino počínání velmi pobouřilo. Do Prahy se partneři dostali až 23. května večer. Zdravotní stav matky Mackové se nelepšil. Na konci května 1935 měla odjet do Prahy, místo toho si ji k sobě vzala Marie, protože se jí opět přitížilo.¹⁴⁷ Nemoci se prohlubovaly. Na údržbu a chod statku již její síly nestačily. Trpěla těžkým revmatismem, často se cítila slabá.

Dne 30. listopadu roku 1937 ve věku sedmdesáti let matka zemřela. „*Sedím sama v Kavárně a je nevyřslovně smutno. Vzpomínám, kudy chodím, na maminku.*“¹⁴⁸ Macková se ke smrti matky ve svém deníku stále vrací. Je jí nesmírně líto všeho, co matce neřekla, případně rozhovorů, které končily hádkou či vzájemným nepochopením.¹⁴⁹ „*Brzo již odjedeme do Studeňan a již ji tam neuvidím, jen svým duševním zrakem... jak sedí u stolu v pokoji, na stoličce u kamen při pečení koláčů, leží na pohovce dole u dveří anebo s knihou na pohovce u okna. Nebude přecházet po dvoře a po zahradě a dívat se do zahrádky, kde pracují, nebo přecházet tam po pěšině a pozorovat kvetoucí jarní květiny. [...]* Smutek, tíživý smutek bude na všem tam.“¹⁵⁰ Je evidentní, že se Macková se smrtí matky jen velmi těžce vyrovnávala. V průběhu roku 1938 neustále docházela na hřbitov, kde byla matka pochována, a upravovala výsadbou hrobu.¹⁵¹ Následující roky se frekvence jejích návštěv snížila, ale na vzhledu hrobu si stále nechávala záležet. Smutek potlačovala intenzivní prací na statku a na zahradě.¹⁵²

¹⁴⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935. 17. září 1935.

¹⁴⁵ „...maminka nepřeje mému přátelství s Váchalem – což příjemností tu nepřidává, zůstala bych tu hodně dlouho ještě, aspoň dva týdny. Ale Váchal již naléhá, abychom se vrátili k práci do Prahy, k práci, o kterou nyní nikdo nestojí, ale kterou přece stále děláme s láskou k věci. Tamtéž. 5. říjen 1935.

¹⁴⁶ Volby do parlamentu Československé republiky – 19. květen 1935. Šlo o čtvrté (1920, 1925, 1930 a 1935) a zároveň poslední parlamentní volby první republiky.

¹⁴⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935. Tamtéž. 23. květen 1935.

¹⁴⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1938, 9. leden 1938.

¹⁴⁹ Tamtéž. 30. leden 1938.

¹⁵⁰ Tamtéž. 4. březen 1938.

¹⁵¹ Tamtéž. 5. květen 1938.

¹⁵² Tamtéž. 28. červen 1938.

3.2 Malířka, umělkyně a grafička

3.2.1 Studium umění

Anna pocházela ze zámožnější vesnické rodiny a snad i díky tomu mohla studovat.¹⁵³ V roce 1909 se dostala do Prahy. Bylo jí tehdy dvaadvacet let, když začala studium na soukromé škole Karla Reisnera v Praze; studovala portrét, zátiší a krajinu.¹⁵⁴ Na soukromou školu K. Reisnera docházela i se svou pozdější dlouholetou přítelkyní Jaroslavou Němcovou, provdanou Klenkovou¹⁵⁵. Následně roku 1915 studovala grafiku u Františka Horkého.¹⁵⁶ V tomto ateliéru se zřejmě seznámila i s jeho ženou Helenou Horkou,¹⁵⁷ která se později také stala její přítelkyní.

Dle některých zdrojů docházela Macková na Kreslířskou a malířskou školu pro dámy na Uměleckoprůmyslové škole.¹⁵⁸ Mezi studenty se v této době objevuje spousta nadaných žáků zvučných jmen, například Jan Kotěra, Josef Gočár nebo Jan Zrzavý. Najdeme zde i řadu žen-umělkyní, např. Vlastu Vostřebalovou-Fischerovou,¹⁵⁹ která byla současnicí Mackové. Macková však v seznamech absolventů chybí. Informaci o návštěvě školy Macková sama popřela v jednom ze svých osobních deníků. Jsme tedy nuceni přiznat, že jde pouze o dezinformaci a Macková na Uměleckoprůmyslové škole nikdy nestudovala.¹⁶⁰ Jejím

¹⁵³ HORÁKOVÁ, Eva a Jiří KAŠE. *Anna Macková. Jiný pohled*. s. 5.

¹⁵⁴ WEISSOVÁ, Julie. Anna Macková (1887-1969). *Ženy, gender a moderní umění* [online]. Ženy v umění, 2008 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: <http://www.zenyvumeni.cz/index.php?id=128>.

¹⁵⁵ Jaroslava Klenková (1890-1982) – významná česká malířka, krajinářka.

¹⁵⁶ František Horký (1879 – 1936) - Vystudoval Akademii výtvarných umění v Praze u profesorů Františka Ženíška a Hanuše Schwaigera. Absolvoval studijní pobyty v Mnichově, Paříži a v Nizozemsku. Je autorem ilustrací k pohádkám. Dále se věnoval krajinomalbě. Macková v jeho ateliéru pracovala pouze tři půldny, během kterých si prohloubila grafické umění. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 68, deník z roku 1957, 9. duben 1957.

¹⁵⁷ Helena Horká, roz. Pittnerová (nar. 1879-1949) – jednalo se o manželku Františka Horkého (1879-1936), sňatek byl uzavřen dne 9. února 1914 v Kosteletě sv. Ludmily na Vinohradech. SOA Třeboň, Sběrka matrik Jihočeského kraje 1587-1949 (1952), inv. č. 5184, Strakonice, matriční kniha – římskokatolická církev N 1874-1880, snímek č. 315, zápis č. 5. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?menu=3&id=7433&page=315&lang=cs>.

¹⁵⁸ Dle sčítání obyvatelstva z roku 1910 byla Macková zapsána jako žákyně Uměleckoprůmyslové školy v Praze a bydlela na Královských Vinohradech. SOA Jičín, Sčítací operáty, Arch sběrací popisův, vykonaných při sčítání lidu dne 31. prosince 1910 pro jednu každou osadu. Arch popisný pro sčítání obyvatelstva a nejdůležitějších domácích zvířat užitkových podle stavu ze dne 31. prosince 1910. Studeňany čp. 1-55. kart. 605. inv. č. 1657. Dostupné z: <http://vychodoceskearchivy.cz/jicin/e-badatelna-jicin/radim/studenany/#digi>. také v: HORÁKOVÁ, Eva a Jiří KAŠE. *Anna Macková. Jiný pohled*. s. 5.

¹⁵⁹ PACHMANOVÁ, Martina a Markéta PRAŽANOVÁ, ed. *Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze: Academy of Arts, Architecture and Design in Prague: 1885-2005*. V Praze: Vysoká škola umělecko-průmyslová, c2005. s. 306-339.

¹⁶⁰ V úvodním slovu k vernisáži výstavy ve Dvoře Králové nad Labem dne 15. května 1960 zaznělo z úst Měšťana hodnocení Mackové, včetně shrnutí jejího studia. Úvodní řeč si Macková zapsala do svého deníku. „*Děje se tak vlivem prací grafika Horkého, večerních kursů a pak studia na všeobecné škole kreslení a malování na um. průmyslové škole v Praze (to poslední není pravda, na umprum jsem nechodila!*“ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 71, deník z roku 1960, 15. května 1960.

posledním učitelem se stal Josef Váchal, s kterým se setkala před rokem 1920. V této době pobývala v Praze ve Vršovicích, Kollárova ulice č. p. 645/13.¹⁶¹

3.2.2 KVV

Z iniciativy Valérie Hachly-Myslivočkové¹⁶² vznikl roku 1917 Výtvarný kruh Ústředního spolku českých žen. V. Hachla-Myslivočková se stala první předsedkyní tohoto sdružení. V roce 1920 se sdružení přejmenovalo na Kruh výtvarných umělkyň. Kruh nedisponoval velkými finančními prostředky. Jako první spolek žen-umělkyň v českém prostředí se zprvu KVV potýkal také s neochotou odborné, ale i laické veřejnosti tento spolek uznávat, z důvodu zažitých představ o ženách živících se uměleckou činností. V průběhu první republiky se situace zlepšila. V předsednictví Kruhu se vystřídalala řada členek KVV, mezi nimi V. Hachla-Myslivočková, Minka Podhajská,¹⁶³ Helena Šrámková,¹⁶⁴ Karla Vobišová-Žáková¹⁶⁵ nebo A. Roškotová.¹⁶⁶ První výstava byla uspořádána již v únoru roku 1921 v pražském Obecním domě. Emil Pacovský byl zaujat především dílem Zdeňky Burghauserové,¹⁶⁷ které podle něj nad díla ostatních umělkyň naprosto vynikalo.¹⁶⁸ Druhá výstava proběhla o rok později, v roce 1922. V květnu roku 1924 se konala třetí výstava v Obecním domě v Praze. „*Náš první umělecký spolek ženský staví se do přední řady českých uměleckých korporací. – Úroveň výstavy byla vysoko nad průměrem současných obligátních*

¹⁶¹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 68, deník z roku 1957, 9. duben 1957.

¹⁶² Valérie Hachla-Myslivočková (1890-1968) – malířka, grafička a návrhářka šperků. Členka KVV. Studovala v Praze u Vacátka, také ve Vídni, v Bulharsku, Itálii. TOMAN, Prokop. *Slovník československých výtvarných umělců*. s. 71.

¹⁶³ Minka Podhajská (1881-1963) – malířka, grafička a umělecká návrhářka hraček. Členka KVV.

¹⁶⁴ Helena Šrámková (1883-1974) – malířka, portrétistka. Členka KVV. Studovala Uměleckoprůmyslovou školu v Praze, také podnikla studijní cesty do zahraničí (Paříž, sever Itálie), předsedkyně Kruhu výtvarných umělkyň, členka poradního sboru pro obor výtvarného umění při ministerstvu školství a národní osvěty. Helena Šrámková (1883-1974): Malířka ze Smiřic. *Smirice a Holohlavy* [online]. 2004, 2012 [cit. 2018-05-14]. Dostupné z: <http://www.smirice.eu/kultura/maliri/sramkova.htm>.

¹⁶⁵ Karla Vobišová-Žáková (1887-1961) – první česká profesionální sochařka. Členka KVV. TOMAN, Prokop. *Slovník československých výtvarných umělců*. s. 377. V roce 1931 obdržela vyznamenání Akademie věd a umění za realizaci pomníku Elišky Krásnohorské. Životním dílem měl být náhrobek sv. Vojtěcha v katedrále sv. Víta. Roku 1937 vyhrála soutěž, ale k realizaci před vypuknutím války nedošlo. Je autorkou četných sochařských portrétů známých osobností (Otokar Březina, Charlotta Masaryková, Fráňa Šrámek, Božena Němcová etc.)

¹⁶⁶ Anna Roškotová (1883-1967) – česká krajinářka. Členka KVV. Žákyně Václava Jansy, Ad. Hözla. Studijní cesty (Benátky, Verona, Miláno). TOMAN, Prokop. *Slovník československých výtvarných umělců*. s. 281. Největší úspěch s obrazem Letní den, který získal významné uznání na benátském bienále. Neteř Emila Háchy. URBANOVÁ, Věra. Vznik a vývoj Kruhu výtvarných umělkyň. In: *Sborník Kruhu výtvarných umělkyň*. Praha: s. 39-40. také v: LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. s. 508-509.

¹⁶⁷ Zdeňka Burghauserová (1894-1960) – malířka, grafička a divadelní výtvarnice. Studovala na Uměleckoprůmyslové škole v Praze (1910-1913). Studijní pobyty: Dalmácie, Německo, Itálie, Francie. TOMAN, Prokop. *Slovník československých výtvarných umělců*. s. 37.

¹⁶⁸ „Umělkyně nikterak nepotlačuje svoje ženství, ale naopak vyhledává náměty v životě i literatuře takové, jež právě dávají dosti příležitosti analyzovati ženství v jeho pravé podstatě.“ PACOVSKÝ, Emil. Rozhled 1921 (březen-duben): Výstava Kruhu výtvarných umělkyň. *Edice grafická Veraikon: Umělecká revue*. s. 5.

výstav pražských.“¹⁶⁹ Na této výstavě se objevily práce Anny Mackové – velký cyklus barevných dřevorytů „Korčula“. E. Pacovský se o díle Mackové pochvalně zmiňuje: „Na některých listech (např. „V hlubinách moře“) ukazuje umělkyně krajnosti své techniky, dosahujíc efektů, jaké jsme zvykli obdivovati jen u mistrů japonských.“¹⁷⁰ Je evidentní, že Macková patřila k předním umělkyním, které KVVU zaštitilo. Nejen pro její mistrovská díla, ale také z důvodu zájmu o grafiku. Tak rozsáhlá grafická tvorba byla mezi umělkyněmi jen ojedinělá.

Roku 1933 vychází krátký příspěvek Věry Urbanové v Grafické edici Veraikon, který má přiblížit KVVU, její členky, ale i vnitřní uspořádání klubu. Dle V. Urbanové KVVU sdružuje výtvarnice nejrůznějších individualit, kterým jsou společné některé vlastnosti: sensibilita, s jakou reagují na dojmy a zážitky, jež jim poskytují životní zkušenosti, smysl pro konkrétnost, poctivost uměleckého výrazu a konečně i citové zaujetí, které není na úkor malířských kvalit jejich díla.¹⁷¹

Do KVVU vstoupila i přítelkyně Mackové z dob studií J. Klenková. Macková v KVVU nachází několik opravdu dobrých přítelkyň, s kterými se, i když po přesídlení do Studeňan v omezené míře, setkávala celý život.

Některé schůze KVVU jsou organizovány přímo u členek doma, nicméně nejsou vždy oficiální a neúčastní se jich všechny členky. Dalo by se říci, že jde spíše o přátelská posezení několika členek. Jedna taková se koná v březnu 1936 u Pavly Fořtové-Šámalové¹⁷² doma. Posezení se kromě Mackové a P. Fořtové-Šámalové účastnila H. Šrámková.¹⁷³ Nejčastěji se scházely v pěti. Macková nazvala toto seskupení slovy „naše pětka“. Hned na začátku dubna se podobná schůzka odehrála tentokrát u H. Šrámkové doma. Schůzky se účastnily kromě Mackové a H. Šrámkové také P. Fořtová-Šámalová, J. Klenková a Vlasta Dohnalová-Pešanová,¹⁷⁴ které byly obvyklými návštěvnicemi tohoto seskupení. Na některých

¹⁶⁹ PACOVSKÝ, Emil. III. výstava Kruhu výtvarných umělkyně v Praze. *Edice grafická Veraikon: Umělecká revue*. s. 63.

¹⁷⁰ Tamtéž. s. 65.

¹⁷¹ URBANOVÁ, Věra. Několik poznámek o Kruhu výtvarných umělkyně. *Grafická edice Veraikon: Umělecká revue*. s. 23-33.

¹⁷² Pavla Fořtová-Šámalová (1886-1974) – malířka, grafička, ilustrátorka, historička umění. Členka KVVU. Studovala u Heleny Emingerové, Emy Krostové a Václava Jansy. Podnikla mnoho studijních cest (Egypt, Řecko, Paříž, Mnichov, Holandsko, Německo a Anglie). Již v roce 1905 a 1906 vystavovala v Praze pod rodným jménem Kropfová. Pocházela z rodu Kavalíru a knihu Paměti babičky Kavalírové ilustrovala.

¹⁷³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 25. březen 1936.

¹⁷⁴ Vlasta Dohnalová-Pešanová (1897-?) – malířka a sochařka. Členka KVVU. Studovala na soukromé škole Ferdinanda Engelmüllera a na Uměleckoprůmyslové škole v Praze (absolvovala 1925). TOMAN, Prokop. *Slovník československých výtvarných umělců*. s. 47.

soukromých schůzkách byla přítomna Julie Winterová-Mezerová.¹⁷⁵ Pokud se nesetkaly u jedné z umělkyň, scházely se v Bulharské vinárně. Malířky si mezi sebou zasílají humoristické básně o svých setkáních, které zasílají vždy chybějícím kolegyním.¹⁷⁶

Většina ze jmenovaných přítelkyň Mackové (po většinu času fungování KVVU) zastávala různé posty ve vedení KVVU. Šlo o umělkyně, které se názorově shodovaly, ale jejich názory se naopak často rozcházely s názory zbylých členek KVVU. Také proto musela například v roce 1936 Macková opustit Studeňany a vrátit se z návštěvy matky mnohem dříve. Na schůzích, které proběhly, totiž žádná ze jmenovaných, s výjimkou J. Klenkové, nebyla přítomna. J. Klenková se bála, že KVVU směřuje jiným směrem.¹⁷⁷

Na svých jednáních se zbylými členkami KVVU řešily nejčastěji nastávající výstavy, ale v roce 1935 diskutovaly také o podobě *Sborníku Kruhu výtvarných umělkyň*. Probírala se náplň Sborníku s kunsthistoričkou Hanou Volavkovou¹⁷⁸ a s V. Urbanovou – hlavní redaktorkou Sborníku. Členky se měly domluvit na dílech, která ve Sborníku budou figurovat. Macková se ve svém deníku rozčilovala nad upřednostňováním děl J. Winterové-Mezerové a A. Roškotové.¹⁷⁹ První výtisk sborníku si Macková domů přinesla již v říjnu 1935.¹⁸⁰ Ještě následující rok se Sborník na schůzích stále probíral. Nejčastěji přičiněním Marie Štěpánkové-Moudré¹⁸¹ a P. Fořtové-Šámalové, které si neustále „notovaly“ ohledně těžké práce, jež na sborníku odvedly. M. Štěpánková-Moudrá si spočítala čas strávený nad výrobou Sborníku na 330 hodin a mnoho pochůzek. Macková si v deníku posteskla: „*Měla jsem to psát já a raději jsem se tomu vyhnula. [...] a bylo vidět jak je [M. Štěpánková-Moudrá] oblíbená. Při hlasování se do výboru nedostala, do poroty, bohužel, ano.*“¹⁸² Mackové

¹⁷⁵ Julie Winterová-Mezerová (1893-1980) – malířka, zakladatelka a členka výstavního výboru KVVU. Studovala na uměleckoprůmyslové škole (1910-1914). Za první světové války učila na pražských středních školách kreslení. TOMAN, Prokop. *Slovník československých výtvarných umělců*. s. 393.

¹⁷⁶ „*Pět babiček kolem stolu – bumbá víno červené, - čile pomlouvají spolu – obě družky vzdálené; - Jedna kdesi u Jičína – v touze volá po Praze, - ve Smiřicích zase jiná – bez nás žije si blaze. – Kéž tu zase jednou budem – celá sedma pospolu, - navštívíme zase sborem – tu „Váldštejnskou hospodu.*“ Tuto báseň složila v roce 1941 V. Dohnalová-Pešanová. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 52, deník z roku 1941, 6. únor 1941.

¹⁷⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 11. a 14. květen 1936.

¹⁷⁸ Hana Volavková (1904-1985) – PhDr., knihovnice, historička umění a muzeoložka.

¹⁷⁹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 10, 17, a 24. leden 1935.

¹⁸⁰ Tamtéž. 22. října 1935.

¹⁸¹ Marie Štěpánková-Moudrá (1895-?) – Výtvarnice uměleckého průmyslu a textilního bytového zařízení. Členka KVVU. Absolvovala uměleckoprůmyslovou školu a v letech 1909-1913 navštěvovala speciální školu pro umělé vyšívání a 1913-1915 speciální školu pro ornamentální kreslení a plošný vzor u prof. Beneše. TOMAN, Prokop. *Slovník československých výtvarných umělců*. s. 347.

¹⁸² PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 27. únor 1936.

scházel jeden hlas. Zvolená předsedkyně nechtěla tento post, a proto navrhla, dle Mackové „bohužel“, V. Hachlu-Myslivočkovou.¹⁸³ „*Máme též pro letošek předsedkyni umělecky bezvýznamnou. Moc mě to deprimovalo. Asi si to Kruh odnese.*“¹⁸⁴

Členky také řeší, že jsou opomíjeny při zahraničních výstavách. Předsedkyně KVV V. Hachla-Myslivočková se byla dokonce ptát i Emanuela Purkharta na ministerstvu¹⁸⁵ na důvod tohoto opomíjení. V roce 1936 se konala výstava v Bulharsku, kde mimo J. Winterové-Mezerové, A. Roškotové a M. Podhajské nebyl nikdo jiný z KVV pozván. Důvodem byly údajné příliš přátelské vazby v KVV při vzájemném komentování děl a Jan Krčmář¹⁸⁶ nesouhlasil s tím, aby tyto umělkyně byly na zahraničních výstavách.¹⁸⁷

Jelikož Macková v roce 1939 nevystavovala s KVV a stýkala se s členkami jen opravdu minimálně, odmítla zaplatit členský příspěvek za rok 1939. Na rok 1940 byla výše příspěvku stanovena na 50 K.¹⁸⁸ V září 1940 zaslala Macková do Prahy prohlášení, vyžádané KVV,¹⁸⁹ že není Židovka.

Členky, které nadále zůstaly v Praze i v období války, byly většinou velmi činné a pořádaly řadu výstav (v rámci KVV, ale i jako solitérky). Jako jedna z nečinnějších se postupně profilovala J. Winterová-Mezerová. Macková si často stěžovala, že za jejím úspěchem stojí velice silné zázemí a protekce. J. Winterová-Mezerová skutečně často vystavovala na mnoha výstavách různých spolků, v březnu 1944 pořádala svou vlastní výstavu, kvůli které došlo k odložení předem plánované výstavy KVV. Ta se přesunula až na říjen 1944.¹⁹⁰ Na výstavě J. Winterové-Mezerové byla přítomna spousta společensky významných hostů. Ceny obrazů byly mnohem vyšší, než bylo běžné, např. než ty, které inkasovala za svá díla Macková; pohybovaly se v řádech několika tisíců korun, ale objevovaly se i obrazy za dvacet tisíc.¹⁹¹ I v předchozích letech měla J. Winterová-Mezerová velmi dobré

¹⁸³ Jelikož Macková a J. Klenková odmítly pro V. Hachlu-Myslivočkovou veřejně hlasovat, hlasovalo se lístky. V. Hachla-Myslivočková dostala devět hlasů, J. Winterová-Mezerová, kterou chtěly J. Klenková s Mackovou o jeden méně, tudíž osm, zbytek byl už velmi pomálu. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 27. únor 1936.

¹⁸⁴ Tamtéž. 27. únor 1936.

¹⁸⁵ Emanuel Purkhart – redaktor delegovaný ministerstvem zahraničních věcí.

¹⁸⁶ Jan Krčmář (1877-1950) – právník a politik, profesor občanského práva, za první republiky nestranický ministr školství a národní osvěty.

¹⁸⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 17. září 1936.

¹⁸⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 12. únor 1940.

¹⁸⁹ Tamtéž. 26. září 1940.

¹⁹⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 55, deník z roku 1944, 3. duben 1944.

¹⁹¹ Tamtéž. 17. březen 1944.

zázemí a navštěvovala i Paříž. Na podzim roku 1936 vzala s sebou do Paříže, do časopisu zabývajícího se dřevoryty, i štočky Mackové.¹⁹²

Poměry v KVVU mezi členkami nebyly ideální. Často se neshodly, protože měly odlišné vidění uměleckých hodnot. Členky se mezi sebou napadaly a urážely. Například Z. Burghauserová napadla P. Fořtovou-Šámalovou, že je pouze diletantkou, a nikoliv skutečnou umělkyní. V KVVU je prý pouze díky vlivným přátelům. Macková komentuje, že Z. Burghauserová bohužel nevidí, kolik toho P. Fořtová-Šámalová pro KVVU vykonala.¹⁹³

K neustálým roztržkám mezi členkami dochází vlivem protekce, kterou mají některé členky na Ministerstvu školství a národní osvěty, jež po výstavách Kruhu nakupuje některá díla. Mezi zakoupenými díly jsou díla stále stejných umělkyní. „*Ano, tak to chodí teď na světě. Poctivě ničeho nedobudeš.*“¹⁹⁴ K lepším poměrům v KVVU nepřispíval ani fakt, že A. Roškotová nadřžovala M. Štěpánkové-Moudré. Navíc obě tyto umělkyně stály v neustálé opozici vůči J. Klenkové, což se osobně dotýkalo i Mackové. J. Klenková již v 30. letech zvažovala i možný odchod z KVVU.¹⁹⁵

Pokud se však objevil větší problém, uměly se členky semknout a držet při sobě. Eliška Mikanová-Urbanová¹⁹⁶ se dostala do tíživé finanční situace a členky KVVU se jí snažily pomoci. Od J. Klenkové získala starší svetr, další přispěly drobnými peněžními částkami. Macková jí dala 5 Kč.¹⁹⁷

Produkující umělci měli možnost jednou ročně dodat své obrazy v hodnotě 1500 Kč¹⁹⁸ (v době války za 900 Kč)¹⁹⁹ na Ministerstvo školství a národní osvěty, a to v rámci podpůrné akce pro nezaměstnané umělce. I přes obavy Mackové, že se v říjnu 1938 nedostane do Prahy,

¹⁹² Macková zvažuje, zda je to dobrý nápad, zda jí to něco přinese, anebo si pouze ve Francii nechají její štočky a více je nevrátí. V roce 1951 si k deníkovému záznamu z 24. října 1936 dopíše informaci. „*Stejně tam zůstaly!*“ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 24. října 1936.

¹⁹³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 4. březen 1935.

¹⁹⁴ Tamtéž. 28. březen 1935.

¹⁹⁵ Tamtéž. 7. a 8. listopad 1935.

¹⁹⁶ Eliška (Ela) Mikanová-Urbanová (1879-1955) – malířka, členka KVVU. Studovala uměleckoprůmyslovou školu, žákyně F. Engelmüllera a prof. Beneše. Absolvovala studijní pobyt v Jugoslávii (Dálmacii), v roce 1924 získala stipendium do Paříže a roku 1927 do Ženevy a Lyonu. TOMAN, Prokop. *Slovník československých výtvarných umělců*. s. 212.

¹⁹⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1935, 6., 7. a 8. únor 1936.

¹⁹⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1938, 20. září 1938.

¹⁹⁹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 16. červenec 1940.

nakonec obrazy odevzdala a následně za ně získala 1400 K.²⁰⁰ Silná konkurence panovala nejen v rámci KVVU, ale také mezi KVVU a jinými uměleckými spolky. Nejvíce se tato nevraživost projevovala při nákupu výtvarných prací ministerstvem.²⁰¹

Po ukončení války si Syndikát výtvarných umělců,²⁰² do kterého v roce 1944 Macková vstoupila a to na radu²⁰³ V. Dohnalové-Pešanové, vyžádal místopřísežné prohlášení, že Macková nepoškodila republiku, nespolupracovala s Němci a kolaboranty. Jak Macková udává, vyplněné ho hned „*vypravila s dobrým svědomím.*“²⁰⁴ Pokud nebyla Macková přítomna přímo v Praze, ve všech záležitostech ohledně Syndikátu nebo KVVU ji zastupovala J. Klenková.²⁰⁵

V březnu roku 1948 se konala valná hromada KVVU. Přítomno bylo asi čtyřicet členek. Mezi nimi byla spousta žen ze Svazu československého díla (SČSD),²⁰⁶ které na návrh ministerstva KVVU přijal do svých řad. Během schůze se konala i volba do výboru, volila se porota. Zvolená byla (po dlouhé době) i Macková.²⁰⁷ Novou povinností pro členky KVVU se stalo předkládání dvou menších prací z posledních dvou let porotě po vzoru jiných spolků. Macková se tento fakt dozvěděla z dopisu J. Klenkové v listopadu 1948.²⁰⁸

Činnost spolku byla ukončena spolu s dalšími uměleckými spolky výtvarníků v roce 1953. Za dobu své činnosti spolek uspořádal více než 30 výstav.

²⁰⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1938, 17. říjen 1938.

²⁰¹ Ministerstvo školství a národní osvěty je údajně „*obsazeno samými „mánesáky*“, to znamená vlivné osoby, kteří nadřezují jen členům SUV Mánes. Také od těchto některých jednotlivců dotyčné ministerstvo koupí až čtyři obrazy za rok. Zatímco od jiných žádné. Údajně jsou mezi nimi i lidé přímo proti KVVU (Dr. Chaloupka, Václav Vilém Štech (1885-1974) – historik umění, kritik a publicista, profesor Akademie výtvarných umění v Praze, Zdeněk Wirth (1878-1961) – historik, jeden ze zakladatelů památkové péče v Čechách. Oldřich Blažíček (1887-1953) – malíř – ten zřejmě pouze z důvodů, aby mohl hodně nakupovat z výstav Jednoty, kde je předsedou (na poslední členské výstavě Jednoty zakoupeno 14 děl, ale z výstavy umělkyně v Myslbeku ani jedno dílo). PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 17. listopad 1936.

²⁰² Syndikát výtvarných umělců – byl v Praze založen roku 1920 jako Syndikát výtvarných umělců československých. Do roku 1927 zde působil i E. Pacovský.

²⁰³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 55, deník z roku 1944, 10. březen 1944.

²⁰⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 18. červen 1945.

²⁰⁵ Tamtéž. 22. říjen 1945.

²⁰⁶ Svaz československého díla – organizace, která se snažila sjednotit veškerý umělecký průmysl, podporovat a propagovat ho. Fungovala od roku 1920 až do sloučení s Ústředím lidové umělecké výroby v roce 1948.

²⁰⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 59, deník z roku 1948, 17. březen 1948.

²⁰⁸ Tamtéž. 3. listopad 1948.

Kromě pomoci při pořádání výstav KVVU se Macková angažovala během pořádání „Vzpomínkové výstavy vybraných prací Herberta G. Masaryka“,²⁰⁹ který zemřel v roce 1915. Tato výstava byla pořádána k oslavám pětadesátých narozenin prezidenta Masaryka pod záštitou Umělecké besedy.²¹⁰ Také pomáhala při přípravě výstavy v Modrém salonu na Vinohradském náměstí, kde mimo jiné působila v porotě. Šlo o výstavu pořádanou Československo-rumunským ústavem, Malou ženskou dohodou a KVVU. Na výstavě byla představena díla mladé malířky Magdaliny Iorga.²¹¹ Macková zhodnotila, že nejde ani tak o významnou malířku, jako o dceru významného rumunského státníka. Na výstavě byla přítomná delegace velmi vlivných politiků, přítomna byla také manželka prezidenta republiky, první dáma Hana Benešová. Macková ocenila z uměleckého hlediska malířčiny portréty, ale dodala, že krajinky jí nejdou.²¹²

3.2.3 Výstavy

Pražské výstavy

První výstava Mackové se konala v roce 1917 a již na této výstavě zazněla na její dílo chvála. „*Dřevoryty A. Mackové technicky velice vyspělé, snesou i nebezpečná sousedství. I o dobrý nápad není nouze, jak vidět z originálních Ex libris.*“²¹³ Další z výstav, kterých se Macková účastnila, nesla název „Výstava českých umělců ve prospěch pozůstalých po československých legionářích“ a konala se v listopadu 1918 v Topičově salóne v Praze.²¹⁴ V průběhu 20. let Macková vystavovala, ale v Praze zcela výjimečně.

Dne 7. března 1935 byla v 17 hodin zahájena v Galerii Dr. Feigla²¹⁵ 18. výstava Kruhu výtvarných umělkyní, úvodní slova pronesla předsedkyně KVVU A. Roškotová. Proslov na této výstavě patřil spisovatelce Anně Marii Tischlové.²¹⁶ Na zahájení výstavy se objevila řada osobností počátku 20. století, mezi nimi opět první dáma paní H. Benešová, kancléř

²⁰⁹ Herbert Masaryk (1880-1915) – český malíř, první syn Tomáše Garrigue Masaryka a Charlotty Garrigue Masarykové. V roce 1915 podleh v Praze skvrnitému tyfu.

²¹⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 4. březen 1935.

²¹¹ Magdalena Iorga – dcera rumunského historika, politika, literárního kritika, básníka a dramatika Nicolae Iorga. Jako jediná z jeho více než deseti dětí ze dvou manželství se veřejně prosadila, a to jako malířka.

²¹² PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 15. květen 1936.

²¹³ FERDIŠ, Duša. Výstava Výtvarného odboru Ú S Č Z. *Ženská revue*. 1917, (9), s. 236.

²¹⁴ Anna Macková. *AbART* [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: <http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor>.

²¹⁵ Galerie Dr. Feigla – Galerie významného obchodníka s uměním, která sídlila od poč. 30. let na Jungmannově třídě, od roku 1936 na Masarykově nábřeží.

²¹⁶ Anna Marie Tischlová (1873-1957) – česká prozaička, představitelka realistické až naturalistické prózy počátku 20. století.

P. Šámal,²¹⁷ mezi hosty byla i řada malířů, hudebníků a jiných umělců.²¹⁸ Na výstavu dorazili i kritikové. Hned 8. března vyšla nepříjemná kritika od Jaromíra Krejčara²¹⁹ v Poledním listě.²²⁰ Tato první recenze byla skutečně negativní.²²¹ J. Krejcar se mimo jiné zmiňuje, že na výstavě vystavovalo celkem 21 členek a 12 hostů, z nichž 3 jsou cizí. O samotném díle Mackové se tato kritika nezmiňuje.²²² Na výstavě se objevili František Xaver Harlas²²³ a Josef Čapek.²²⁴ Ve čtvrtek 14. března vyšla další kritika na výstavu, tentokrát od Fr. X. Harlase v Národní politice.²²⁵ Dle Mackové jsou kritiky vždy povrchní a genderově nerovné. Kritiky jsou podle ní negativní jen proto, že KVV není tvořen muži. Poté vyšla v Pestrém týdnu celá strana reflexí k výstavě.²²⁶ Další kritiky se objevily postupně i v Listě paní a dívek²²⁷ a v časopise Eva.²²⁸ Macková se vyjadřuje o obou kritikách jako o „*pitomé recenzi Kruhu*“.²²⁹ Výstava byla zrušena 1. dubna 1935.²³⁰

Jedna z největších výstav, kde Macková prezentovala svá díla, byla výstava pěti umělkyň z KVV pořádána v roce 1936 v Myslbeku.²³¹ Kromě Mackové zde vystavovaly také

²¹⁷ Přemysl Šámal (1867-1941) – československý politik, účastník protirakouského a protinacistického odboje, kancléř prezidentka Tomáše G. Masaryka, Edvarda Beneše a krátce i Emila Háchy.

²¹⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 7. březen 1935.

²¹⁹ Jaromír Krejcar (1895-1950) – architekt, návrhář nábytku, výtvarník, vydavatel. Jeho druhou ženou byla Milena Jesenská, česká novinářka, spisovatelka a překladatelka.

²²⁰ Polední list – noviny bulvárního rázu založené Jirím a Františkem Stříbrnými v druhé polovině 20. století. Názorově útočil na Hrad, především na Edvarda Beneše, na reformistickou levici, lidovce, agrárníky a komunisty. Společně s dalšími tituly bratrů Stříbrných (Večerní list, Expres, týdeník Šejdrem) se tyto noviny zabývaly také kriminálními činy, informovaly o neštěstích a milostných aférách, kuriozitách či skandálech. Listy byly často cenzurovány.

²²¹ „*Od prvního vystoupení Kruhu výtvarných umělkyň soubornou výstavou v Obecním domě každá další úroveň poklesla a nyní výstava je v celku velmi chabá. [...] pouze produkce několika málo reprezentuje seriosní výtvarnou práci, ostatek je pouhé řemeslo nebo hračkaření, namnoze cizopasící na význačnějších zjevech ženských i mužských.*“ KREJCAR, Jaromír. Kultura pro každého: České výtvarnice. Polední list. Praha: Tempo, 1935, 9(67), 2.

²²² KREJCAR, Jaromír. Kultura pro každého: České výtvarnice.

²²³ František Xaver Harlas (1865-1947) – historik umění, malíř, publicista a ředitel Muzea hlavního města Prahy.

²²⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 8. březen 1935.

²²⁵ Národní politika – český deník vycházející od roku 1883 do 1945. Noviny blízké národním demokratům, od roku 1939 patřily k Národnímu souručenství.

²²⁶ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935.

²²⁷ List paní a dívek – prvorepublikový a protektorátní časopis pro ženy. Primárně časopis obsahoval románové povídky na pokračování a poradnu pro čtenářky.

²²⁸ Eva – prvorepublikový a protektorátní časopis určený pro ženy. Podtitul časopisu zněl: „Časopis moderní ženy“. Na rozdíl od jiných časopisů určených pro ženy měl vyšší cenu, nižší počet výtisků a vyšší úroveň.

²²⁹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 31. březen 1935.

²³⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 1. duben 1935.

²³¹ Výstava se dojednává od konce roku 1935. Již na začátku února 1936 je vše dojednáno. Pět umělkyň bude vystavovat v Myslbeku úplně zadarmo. Zatím tuto informaci drží v tajnosti. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 6. únor 1936.

V. Dohnalová-Pešanová, P. Fořtová-Šámalová, J. Klenková a H. Šrámková. Výstava se konala v září 1936.²³² Na výstavě se objevila i plastika hlavy Mackové, kterou V. Dohnalová-Pešanová v červnu 1935 vytvořila.²³³ Zahájení výstavy proběhlo 4. září úvodním slovem V. Urbanové. Byla zde přítomna spousta zajímavých hostů a kritiků.²³⁴ Hned první den se povedlo Mackové prodat dřevoryt *Bulharské mlýny* za 250 Kč, nicméně J. Klenkové se podařilo prodat dvě díla za 11 000 Kč a P. Fořtově-Šámalové za 1 000 Kč. Kritika J. Krejcara uveřejněná v Poledním listě byla vcelku pochvalná, nejvíce se v ní psalo o dílech V. Dohnalové-Pešanové. J. Krejcar v ní psal, že je v něm silný vliv jejich vrstevníků z řad mužů, ale i žen z KVVU, například J. Winterové-Mezerové. Macková si do deníku poznamenává část kritiky, která se týká její osoby: „...archaický, a přece svěží ráz na detailech a úsekových motivech Mackové.“²³⁵ Na výstavě se zastavil i kritik z Venkova²³⁶ F. V. Mokrý, který byl příjemně překvapen úrovní výstavy.²³⁷ Další kritika vyšla na stranách Národního osvobození.²³⁸ Kritik vystupující pod zkratkou Chl shrnul velmi pozitivně celou výstavu čítající přes 200 děl těchto pěti umělkyní. Každou samostatně okomentoval. „Macková dosahuje v dřevorytu hlavně barevném pozoruhodných výsledků v kompozici barev, světla a stínů, hutné až temné barvy (Prachatice) dovede však též vystřídati jemnou symfonii akvarelu (Staré Vršovice, Kostelík). [...] Umělkyně, pamětlivě hranic svých možností, neopouštějí věcně chápaný povrch přírody, snaží se však podle svých sil o výraz odpovídající jejich vlastnímu cítění a osobnímu zážitku.“²³⁹ Objevily se kritiky v Národních listech a v Pestrém týdnu. Několik dnů po zahájení výstavy zde byli zástupci ministerstva kultury, galerie, Vincenc Kramář²⁴⁰ a kancléř P. Šámal s Aloisem Říhou²⁴¹ nakoupit

²³² PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 1. září–1. října 1936.

²³³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 9. červen 1936.

²³⁴ Přítomen byl Josef Čapek z Lidových novin, tako Jaromír Krejcar, kritik Poledního listu.

²³⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 5. září 1936.

²³⁶ Venkov, Ústřední list Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu – český agrární deník vycházející v letech 1906-1945.

²³⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 17. září 1936.

²³⁸ Národní osvobození – tisk vznikl v roce 1924 sloučením tří pražských listů – Času, Legionářského směru a Československých Novin – vznik Československé samostatnosti. Tento tisk byl přejmenován na Národní osvobození. Vycházel v letech 1924-1938 a 1945-1947.

²³⁹ Výstavy: V pavilonu Myslbeka. *Národní osvobození*. Praha: Pokrok, 1936, 13.(217.), 7.

²⁴⁰ Vincenc Kramář (1877-1960) – teoretik kubismu a sběratel. Ředitel Obrazárny Společnosti vlasteneckých přátel umění.

²⁴¹ Alois Říha (1875-1945) – právník a úředník, za německé okupace jmenovaný primátor Prahy.

vystavovaná díla.²⁴² Kancelář prezidenta republiky koupila z vystavovaných děl pouze dílo Mackové (*Mánesův ateliér – zvláštní modrý otisk, Slovenské dědiny* č. 1.).²⁴³ Mackové se navíc podařilo prodat několik dalších děl (*Ulička, Střechy v Korčule*, opět *Bulharské mlýny*, tři menší dřevoryty *Albrechtického Kostelíka*).²⁴⁴ Výstava byla ukončena 28. září.²⁴⁵

Po delší umělecké odmlce způsobené počátkem 2. světové války, ale také zdravotními těžkostmi a stěhováním do Studeňan, se Macková rozhodla, že v roce 1940 opět bude vystavovat, a to ve výstavních síních Divadla D 40 v Praze. Výstava probíhala od 5. do 25. února 1939.²⁴⁶

V únoru 1941 dostala Macková pozvání na výstavu „Deset ze starší generace umělkyně“. Výstava měla probíhat v Salonu Výtvarné dílo na Jungmannově náměstí č. 17. Tato výstava byla pořádána na poslední chvíli a obrazy měly být doručeny společně s poplatkem 300 K do 24. února, což bylo pouze čtyři dny poté, co si Macková přečetla pozvánku. Macková nevěřila tomu, že by se na výstavě cokoliv z díla prodalo, a proto účast odmítla. Pro nedostatek vystavujících umělkyně a děl byla tato výstava odložena. Termín byl přesunut na květen.²⁴⁷ Tentokrát se Macková rozhodla vystavovat a již v dubnu odvezla svá díla do Prahy.²⁴⁸ Výstava nakonec nikdy neproběhla.

Mnoho výstav KVVU se konalo v pražské Galerii Hollar. První se uskutečnila v roce 1941. Na počátku 40. let vrcholily spory mezi členkami KVVU a vztahy byly velmi napjaté. Macková zvažovala, zda po svém přesídlení do Studeňan, kdy je najednou brána jako druhořadá „vesnická“ umělkyně, má vůbec smysl v KVVU přetrvávat. Na výstavu přihlásila

²⁴² PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 22. září 1936.

²⁴³ Tamtéž. 1. říjen 1936.

²⁴⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 26. září 1936.

²⁴⁵ Tamtéž. 28. září 1936.

²⁴⁶ Přihlášené obrazy na výstavu: *Bílé květy* (květy ryngle a prvosenky jarní v modrém džbánu, tempera, únor 1939, 1100 K), *Macešky* (tempera, listopad 1939, 1100 K), *Sněženky* (č. 4, barevný dřevoryt, 1937, 200 K), *Kaktus* (č. 5, barevný dřevoryt, 1937, 200 K). PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 23. leden 1940.

²⁴⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 52, deník z roku 1941, 20. a 21. únor 1941.

²⁴⁸ Přihlášené obrazy na výstavu: *Cyklamen* (tempera, 1940, 1500 K), *Houby* (tempera, 1940, 1300 K), *Máky* (tempera, 1939, 1000 K), *Jarní květy* (tempera, 1939, 1000 K), *Kytice* (Krkonošská; v paspartě, kolorovaná kresba, 1939, 800 K), *Vchod ke kostelu – Španie dolina* (v paspartě, barevný dřevoryt č. 16, 500 K), *Houby* (v paspartě, barevný dřevoryt, 500 K), *Z prášilské papírny* (dílna; v paspartě, barevný dřevoryt, 1930, 500 K), *Macešky* (v paspartě, barevný dřevoryt č. 3, 350 K), *Kováčová* (v paspartě, barevný dřevoryt č. 3, 350 K). Tamtéž. 17. duben 1941.

devět děl. „*Nevezmou-li z toho nic v Kruhu, myslím, že vystoupím ze spolku. Proč tam také být jinak!*“²⁴⁹

Následující členská výstava KVVU grafiky a kreseb konající se v Hollaru probíhala v červnu 1943. S přihlédnutím k tomu, že v názvu výstavy se objevila grafika, nabádaly členky Mackovou, aby vytvořila dřevoryty, a měly tak dostatek grafických listů. Na výstavě se sice objevila díla Mackové, ale každý se podívoval právě nad absencí dřevorytů. Macková zde vystavovala pouze malby a kresby.²⁵⁰

Několik výstav KVVU se konalo v pavilonu Myslbeku. Po první velmi úspěšné výstavě pěti umělkyní se v této výstavní síni konaly členské výstavy KVVU. První výstava byla zahájena 26. února 1942. Zde Macková vystavovala celkem osm děl.²⁵¹ Mackové se líbily obrazy Vlasty Ambrožové,²⁵² ale umístění jejího obrazu *Almy se štěňátky* (dle Mackové mezi „plebsem v čtvrtém salonku“) ji velmi ranilo. Na výstavu přišla i E. Vozábová, která si chtěla od Mackové konečně koupit nějaké dílo, v předchozích letech již několik grafik dostala darem.²⁵³ Výstava musela být ukončena předčasně 10. března kvůli potřebám Wehrmachtu, který zabral výstavní prostory pro své účely. Do té doby se na vstupném vybralo 3 800 K, za díla bylo utrženo celkem 40 000 K. O výstavě informoval novinář A-Zetu Antonín Otmar,²⁵⁴ který v Českém nedělním slovu uveřejnil článek s názvem „V pavilonu Myslbeka –

²⁴⁹ Přihlášené obrazy na výstavu *Kostelík* (tužka, 1935, 600 K); *Kaktus* (kresba rudkou, 1936, 500 K); *Kostel v Bohuslavicích* (pastel, 1937, 500 K); *Rodina velbloud* (kolorovaná perokresba, 1940, 300 K); *Krконоšská kytice* (perokresba, 1937, 300 K); *Hořce* (kolorovaná perokresba, 1937, 350 K); *Macešky* (tempera v rámu, 1940, 800 K). PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 52, deník z roku 1941, 6. únor 1941.

²⁵⁰ Přihlášené obrazy na výstavu: *Bílé květy* (tempera, 1938, 2500 K), *Bradlec* (lavírovaná kresba, 1940, 600 K), *Anemonky* (kolorovaná kresba, 1942, 800 K), *Růžičky v pohárku* (kolorovaná kresba, 1942, 600 K), *Brambořík* (kolorovaná kresba, 1942, 2500 K), *Kytice růží ve sklenici* (kolorovaná kresba, 1936, 2500 K), *Kostelík v Hradci Králové* (kresba, 1941, 1800 K). Odmítnuto: *Kaktus* (kolorovaná kresba, 1942, 2000 K) a *Luční Květy* (tempera, 1942, 2500 K). „*Ted, když nemohu z důvodů zdravotních tisknout, ba ani desky nejsou ke koupi, je jim moje grafika vzácná a když jsem posílala, vlastně přinášela, byl každý tmavý kout nehodící se pro obrazy, pro ni dobrý. A nikdy se žádná z vedoucích nepostarala o to, aby ministerstvo třeba jen jeden list zakoupilo!*...“ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 28. květen 1943.

²⁵¹ *Červený brambořík* (tempera, 1940, 2500 K), *Houby* (tempera, 1940, 2000 K), *Macešky* (tempera, 1940, 2000 K), *Žluté houbičky* (tempera, 1941, 2000 K), *Houby na talíři* (tempera, 1941, 1800 K), *Kytice* (kolorovaná kresba, 1937, 1500 K), *Rodinka* (barevná kresba, 1939, 400 K), *Růže* (kresba, 1941, 300 K). PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 5. únor 1942.

²⁵² Vlasta Ambrožová (1896-?) – malířka, grafička, členka KVVU a Umělecké besedy. Studovala Uměleckoprůmyslovou školu v Praze. Absolvovala malířské pobyty v Drážďanech a Paříži.

²⁵³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 26. únor 1942.

²⁵⁴ Antonín Otmar (1912-1988) – novinář a redaktor A-Zetu. Po válce vyšetřován v souvislosti s nacistickými oslavnými články.

A. Macková vystavovala v Praze“.²⁵⁵ Sám A. Otmar dílo Mackové velmi obdivoval a doma měl od ní zarámované *Trosky*.²⁵⁶

Na podzim roku 1946 se konala další členská výstava KVU. Již v lednu na ni Macková shromazďovala svá díla.²⁵⁷ Na výstavě nakonec vystavovala pouze tři práce. Vinu viděla v tom, že je vnímána jako venkovská umělkyně. Její pražské kolegyně si vyvěsily více obrazů a na lepších místech.²⁵⁸ Výstava byla zahájena 2. října 1946 v pět hodin odpoledne.²⁵⁹

U příležitosti sedmdesátých narozenin Mackové byla pořádána Regionálním a vlastivědným kroužkem Jičín v Praze „Beseda na oslavu Mackové a jejich děl“. Akce se konala 9. dubna 1957 od půl osmé večer v Obecním domě v Praze. V rámci večera probíhala výstava jejího díla.²⁶⁰ Macková se akce nechtěla původně vůbec zúčastnit, ale nakonec šla společně s E. Vonkovou-Štěpánkovou a E. Tomanovou.²⁶¹

Mimopražské výstavy

První mimopražská výstava, na které se objevila díla Mackové, se konala již v roce 1921 v Hradci Králové. Do Hradce Králové se dílo Mackové vrátilo ještě několikrát. Zřejmě to bylo způsobeno i tím, že Macková pocházela z Královéhradeckého kraje. Podruhé zde vystavovala o deset let později, v roce 1931.²⁶²

V září roku 1936 vystavoval v Hradci Králové Váchal, Macková jej doprovázela. Na návrh rodiny Paulusovy z Hradce Králové se Macková rozhodla, že by zde také chtěla vystavovat. Jelikož byl tento nápad v muzeu pozitivně přijat, začala Macková organizovat své dílo na výstavu v Hradci Králové.²⁶³ Již v polovině září přijíždí do Hradce s několika svými obrazy: „*V 6.10 ráno s pěti zasklenými obrazy: Mergeškou, Kružlovou, Bodlákem, Růžemi*

²⁵⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 16. březen 1942.

²⁵⁶ Tamtéž. 18. březen 1942.

²⁵⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 57, deník z roku 1946, 19. leden 1946.

²⁵⁸ Vystavované obrazy: *Hnojníky* – zde nazvány jako *Houby* (tempera, 1945), *Ocúny* (tempera, 1943) a *Slunečnice* (kolorovaná kresba rudkou, 1943). Tamtéž. 29. srpen 1946.

²⁵⁹ Tamtéž. 2. září 1946.

²⁶⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 68, deník z roku 1957, 5. duben 1957.

²⁶¹ Tamtéž. 9. duben 1957.

²⁶² TURČÍN, Oldřich. Malíř a grafička A. Macková. *Předvoj*. 1987, **28**(17), 5. Také v: HORÁKOVÁ, Hana. Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan. *Nové noviny*. Jičín, 1999, (18), 6.

²⁶³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 13. září 1936.

a *Cyklamen s Papírnou* – bylo to hodně těžké do Hradce.“²⁶⁴ Vše, co Macková připravila na výstavu, bylo vystaveno.²⁶⁵

V roce 1924 proběhla výstava KVV ve výstavní síni Klubu přátel umění v Olomouci.²⁶⁶ V tomto městě Macková vystavovala také v rámci putovní „Výstavy České grafiky“ v září roku 1944. Přímo na výstavě se jí nepodařilo prodat žádné z vystavovaných děl. Vybraná díla Mackové byla po ukončení výstavy odkoupena Prombergerem,²⁶⁷ který měl tuto výstavu na starost, a to s téměř 30% slevou z původní ceny. Měl zájem o *Bodlák* (barevný dřevoryt, 1800 K), *Hradčany* (barevný dřevoryt, 150 K), *Ptáčka* (barevný dřevoryt, 80 K) a *Uličku v Mesembrii* (dřevoryt, 100 K).²⁶⁸ Po odečtení slevy poslal Mackové 1491 K, původní cena činila 2130 K.²⁶⁹

Potřetí s Prombergerem Macková spolupracovala v listopadu roku 1945. Tázal se jí, zda by neměla zájem zúčastnit se vánoční výstavy a k tomuto účelu zaslat deset menších barevných dřevorytů. V případě zájmu mohla zaslat také akvarel či kresby do prodeje. Z grafiky si stanovil zisk 25 % a z kreseb a akvarelů 20 %.²⁷⁰ Macková zaslala 30. listopadu třináct dřevorytů a jedenáct akvarelů a kolorovaných kreseb.²⁷¹

Od začátku prosince 1936 Macková připravovala obrazy pro, jak je sama nazvala, „venkovské výstavy“ v Pardubicích, Chrudimi a Moravské Ostravě.²⁷² Na výstavu v Pardubicích jela 12. prosince 1936 Macková instalovat práce společně s J. Klenkovou a H. Šrámkovou. Všechny tři umělkyně přenocovaly v hotelu Veselka. Následující den přijela z Prahy ještě A. Roškotová a Marta Rožánková-Drábková.²⁷³ Macková se zmiňuje o tom, že výstava nebyla jednatelkou vůbec naplánována, ani plakáty nebyly vytištěny. Vše proběhlo bez zdržení a výstava byla v neděli 13. prosince slavnostně zahájena.²⁷⁴ V Pardubicích

²⁶⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 16. září 1936.

²⁶⁵ Tamtéž. 20. září 1936.

²⁶⁶ Anna Macková. *AbART* [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: <http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor>.

²⁶⁷ Promberger – zřejmě šlo o syna knihkupce a nakladatel Romualda Prombergera (1856-1932). Jeho synové byli činní v pořádání místních kulturních akcí včetně uměleckých výstav.

²⁶⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 55, deník z roku 1944. 11. září 1944.

²⁶⁹ Tamtéž. 21. září 1944.

²⁷⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 16. listopad 1945.

²⁷¹ Tamtéž. 30. listopad 1945.

²⁷² PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 1. prosinec 1936.

²⁷³ Marta Rožánková-Drábková (1882-?) – malířka krajin, členka KVVU. Studovala u A. Kalvody a na uměleckoprůmyslové škole. TOMAN, Prokop. *Slovník československých výtvarných umělců*. s. 283.

²⁷⁴ Tamtéž. 12. a 13. prosinec 1936.

Macková vystavovala již v roce 1931.²⁷⁵ Další z výstav byla výstava v Českých Budějovicích a následně v Chrudimi. Pozvánka od KVVU přišla na tuto výstavu 10. dubna 1942 a bylo nutné obratem odpovědět, zda se jí Macková zúčastní. Sdružení jihočeských výtvarníků si ponechalo 20 % z prodejní ceny, tato skutečnost byla započítána do konečných cen obrazů.²⁷⁶

V roce 1940 Mackovou kontaktoval její vzdálený příbuzný, ředitel městské školy v Novém Bydžově František Macek (bratranec její matky), a poprosil ji o výstavu jejích prací v Bydžově. Na konci března 1940 odjíždí Macková s obrazy do Bydžova, kde na ni již Fr. Macek, kterého neviděla dvacet pět let, čeká.²⁷⁷ Macková se v deníku zmiňuje, že výstava měla dle tisku ohromný úspěch a navštívilo ji přes 2400 osob, ale nic se neprodalo. Cena jednotlivých obrazů se pohybovala kolem 800 K.²⁷⁸

V listopadu 1943 přišla přihláška na výstavu „Podkrkonoší ve výtvarném umění a ve fotografii“. Macková na ni přihlásila pět prací.²⁷⁹ Opět počítala s tím, že 20 % z ceny půjde na režijní výlohy.²⁸⁰ Výstavu zahájil úvodním projevem Karel Štika²⁸¹ v neděli 5. prosince 1943 v půl desáté dopoledne v aule Reálného gymnázia v Nové Pace. Trvala do 2. ledna 1944.²⁸² Díla, která na výstavě měla Macková vyvěšena, byla rozdělena. Dle jejich slov bylo každé v „jiném tmavém koutě“.²⁸³

V květnu 1947 byla pořádána jedna z dalších výstav, členská výstava KVVU, a to v Havlíčkově Brodě. Výstava probíhala od 10. do 18. května 1947.²⁸⁴ Na následující výstavu KVVU přijali Mackové několik děl. Část z nich byla naprosto nová. Šlo o díla vytvořená

²⁷⁵ TURČÍN, Oldřich. Malíř a grafička A. Macková. *Předvoj*. Také v: HORÁKOVÁ, Hana. Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan. *Nové noviny*.

²⁷⁶ Připravené obrazy na výstavu: *Žluté houbičky* (3000 K), *Houby na talíři* (2300 K), *Krkonošská Kytice* (2000 K), *Rodinka* (500 K). PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 10. duben 1942.

²⁷⁷ Vystavované obrazy: *Slunečnice*, *Růžové květy*, *Vlčí máky*, *Pivoňky a Zátíší s melounem a lučnými květy*. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 20. březen 1940.

²⁷⁸ Tamtéž. 2. duben 1940.

²⁷⁹ *Kumburk* (tempera, 1942, 3840 K), *Kytice* (tempera, 1943, 4800 K), *Zátíší se zeleným podnosem* (tempera, 1940, 3600 K), *Stavský Kostelík* (kresba tužkou, 1935, 2040 K), *Cyklamen* (barevný dřevoryt č. 11, 1934, 1080 K). Schválená díla porotou: *Kumburk* (tempera, 1942, 3840 K), *Stavský kostelík* (kresba, 1935, 2040 K), *Cyklamen* (barevný dřevoryt č. 11, 1934, 1080 K).

²⁸⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 7. listopad 1943.

²⁸¹ Karel Štika (1898-1975) – malíř a grafik. Působil jako učitel na středních školách – mimo jiné také v Nové Pace.

²⁸² PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 1. prosinec 1943.

²⁸³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 55, deník z roku 1944, 1. leden 1944.

²⁸⁴ Vystavovaná díla: *Kostel v Mergesce* (barevný linoryt č. 15, 2200 Kčs), *Ztracený kraj* (dřevoryt s podtiskem č. 3, 500 Kčs), *Z Prachovských skal* (kolorovaný dřevoryt č. 9, 500 Kčs), *Houby* (Hnojníky, olej, 5000 Kčs) PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 58, deník z roku 1947, 10. květen 1947.

během jejího pobytu v lázních Teplice,²⁸⁵ dále díla z pobytu v Telči²⁸⁶ a ze Studeňan.²⁸⁷ Komise složená z M. Podhajské, Bohumily Horáčkové-Pšeničkové,²⁸⁸ Hany Autengruberové-Jedličkové²⁸⁹ a A. Roškotové vrátila pouze jediné dílo – *Bílé petrklíče* (barevná kresba, 1943, 3500 Kčs).²⁹⁰

Od roku 1949 z důvodu sloučení KVU se Svazem československých výtvarných umělců (SČSVU) Macková vystavovala pravidelně v Hradci Králové pod Krajským střediskem SČSVU. Společným rysem těchto výstav byla povinná účast všech členů. Pokud by se některý umělec bez adekvátní omluvy neúčastnil, dle svazu by šlo o porušení členských povinností a hrozil vyhazov ze SČSVU. První výstava se konala v říjnu 1949.²⁹¹ Na výstavu v Hradci Králové Macková vyčlenila několik děl, jejich ceny byly vyšší než obvykle.²⁹² Další výstava v Hradci Králové se konala opět na podzim roku 1950.²⁹³ Na této výstavě vystavovala Macková celkem devět děl. Všechna díla byla silně tematicky spjata se zemědělstvím. Týkala se orby, sběru sena či práce s dobytkem.²⁹⁴ V roce 1952 se konala další výstava. Členské výstavy měly být pořádány v dubnu, červnu, říjnu a prosinci.²⁹⁵ Dne 11. dubna byl prováděn výběr ze zaslaných prací. Macková se ze zdravotních důvodů omluvila, ale své dílo zaslala.²⁹⁶

²⁸⁵ Díla vzniklá během pobytu v Teplických lázních: *Pohled do Saska* (barevné tužky), *Opuštěná dílna* (barevné tužky), *Mikulov* (barevné tužky), *Teplice* (lavírovaná kresba inkoustem). Díla vznikla roku 1947 a jejich cena byla 4000 Kčs za kus.

²⁸⁶ Díla vzniklá během pobytu v Telči: *Pohled na Matku Boží* (kresba tuší), *U Matky Boží* (kresba inkoustem), *Stará brána v Telči* (barevné tužky). Všechna tato díla z roku 1947 si Macková nacenila po 3000 Kčs.

²⁸⁷ Díla vzniklá ve Studeňanech: *Valešova chalupa* (dřevoryt č. 11), *Prachovské skály* (dřevoryt, č. 10), *Zvonička na Zebíně* (dřevoryt č. 13), *Barák ve Studeňanech* (dřevoryt č. 11), *Fara v Radimi* (dřevoryt č. 8), *Kostel v Radimi* (dřevoryt č. 13). Posledním vystavovaným dílem byly *Náprstníky* (lavírovaná kresba, 1943, 1100 Kčs). Tato díla byla naceněna na 1100 Kčs za kus.

²⁸⁸ Bohumila Horáčková-Pšeničková (1905-1987) – malířka.

²⁸⁹ Hana Autengruberová-Jedličková (1888-1970) – malířka – krajinářka. Studovala na uměleckopřemyslové škole a také na dámské akademii v Mnichově. Podnikla studijní cesty (Německo, Itálie), byla manželkou malíře Jana Autengruberera (1887-1920) TOMAN, Prokop. *Slovník československých výtvarných umělců*. s. 15. Jejich dcera Jana Autengruberová (1920-2016) byla rovněž malířka.

²⁹⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 58, deník z roku 1947, 27. září 1947.

²⁹¹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 60, deník z roku 1949, 11. srpen 1949.

²⁹² Vystavované obrazy: *Vnitřek větrného mlýna ve Velké Borovici* (kresba úhlem, 4000 Kčs), *Odpočinek po práci* (na obraze je vyobrazen Spudich, kresba úhlem, 3000 Kčs), *Poslední obyvatelka studeňanské pastoušky* (dřívější název: *Stará Nožičková z pastoušky*, kresba úhlem, 2500 Kčs), *Kytice* (vlčí máky a chrpy, tempera, 4000 Kčs). Tamtéž. 3. říjen 1949.

²⁹³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 61, deník z roku 1950, 8. březen 1950.

²⁹⁴ Mezi vystavovanými obrazy byla například: *Straka dává mlíčko* (kresba úhlem, 1950, 5500 Kčs), *U parní mlátičky* (kresba úhlem, 1950, 5500 Kčs nebo *Nakládání sena* (kresba úhlem, 1950, 1500 Kčs). Tamtéž. 18. listopad 1950.

²⁹⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 63, deník z roku 1952, 19. únor 1952.

²⁹⁶ Tamtéž. 13. březen 1952.

Další členská výstava se konala v březnu 1953.²⁹⁷ Po měnové reformě se změnila ceny děl. Na členské výstavě v Hradci Králové v prosinci 1953 Macková vystavovala díla v cenách od 160 do 550 Kčs.²⁹⁸ V červenci 1954 se konala členská výstava Krajského střediska SČSVU v Králově Hradci, zahájena byla v Hořicích.²⁹⁹ Následující členská výstava byla opět v Hradci Králové. Byly zde vystavovány práce z let 1945-1955. Komise vzala Mackové pouze jedinou kresbu – *Michelská plynárna* (kresba tužkou, 1955, 200 Kčs). Všechny ostatní práce odmítla.³⁰⁰ Následujícího roku na členskou výstavu vláčela Macková opět do Hradce Králové balíky s obrazy. Když dorazila, řekl jí tajemník, že se komise usnesla dát na výstavu převážně její dřevoryty. Macková se ho tedy tázala, z jakého důvodu jí tuto informaci nesdělil předem.³⁰¹ Na výstavě se nakonec objevila čtyři díla: *Bodlák* (barevný dřevoryt), *Kostelík v Mergesce* (barevný linoryt), *Labuť* a *Zebín* (barevné dřevoryty).³⁰²

Díla Mackové se ještě za jejího života (pravidelně od 40. let) objevovala v okolí Studeňan, nejčastěji v Jičíně. Na první výstavu se přihlásila sama, jelikož si při návštěvě Jičína v říjnu 1941 všimla instalace nové výstavy. Obeslala starostu s dotazem, o jakou výstavu se jedná a kteří umělci zde budou vystavovat. Ještě tentýž den se s ní starosta telefonicky spojil a požádal ji, aby přinesla obrazy k vystavení. Macková vystavovala celkem 10 věcí na jičínském zámku.³⁰³ Na výstavě byly hned na začátku listopadu prodány dva její obrazy: *Řeřichy* (tempera, 1300Kč) a *Sněženky* (barevný dřevoryt, 200Kč).³⁰⁴ Další obrazy se neprodaly.³⁰⁵ V Jičíně vystavovala také při příležitosti vánoční výstavy v roce 1942.³⁰⁶

²⁹⁷ *Jičínské náměstí* (kresba tužkou, 1953) a *Kostelík v České Třebové* (lavírovaná kresba, 1951). Zbylá díla byla komisí velmi kritizována. Na výstavu nepřijali *Hořce* (tempera, 1949) a *Ocůny* (tempera, 1949) z důvodu „špatného pozadí“. Velkou kritiku si neodpustili v případě *Zátiší se zajícem* (tempera, 1950) – údajně byl zajíc špatně vidět, kolem byly nevhodné lahve a nešlo o „dělnické zátiší“. Zátiší kreslené Mackovou se nenacházelo v dělnické kuchyni. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 64, deník z roku 1953, 19. únor 1953.

²⁹⁸ Tamtéž. 2. prosinec 1953.

²⁹⁹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 65, deník z roku 1954, 5. červenec 1954.

³⁰⁰ Komise odmítla: *Jičín* (dřevoryt s podtiskem, 1954), *Stehlík* (olej, 1954), *Sýkora* (akvarel, 1954), *Na našem dvoře vozy uprchlíků z Oels* (kresba úhlem, 1945), *Jiřiny* (tempera, 1950), *Primulka* (tempera, 1949). Macková byla přesvědčena, že jde o útok na její osobu. Svě rozhořčení nad zbytečnou cestou do Hradce Králové se svými díly sdělila i tajemníkovi Svazu s dotazem, zda se jí snaží ze Svazu vyloučit. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 66, deník z roku 1955, 3. května 1955.

³⁰¹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 67, deník z roku 1956, 5. listopad 1956.

³⁰² V katalogu, který byl k výstavě pořízen jsou „ve tří rádcích jen 2 chyby: *dřevořez!* (dřevoryt) a *Margeška* (e.) *Má poslední účast na výstavách takto dopadla!... Ať!*“ Macková byla z této výstavy velmi zklamaná. Tamtéž. 1. prosinec 1956.

³⁰³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 52, deník z roku 1941, 16.–18. říjen 1941.

³⁰⁴ Tamtéž. 5. listopad 1941.

³⁰⁵ Tamtéž. 16. listopad 1941.

V červnu 1950 Macková vystavovala opět v Jičíně na výstavě s názvem: „Za lidovou architekturou a kostely na Jičínsku“. Výstava se konala v druhém patře místního zámku.³⁰⁷ Macková zde představila svá regionální díla týkající se lidové architektury a kostelů. Tyto náměty byly v její tvorbě silně zastoupeny, což dokládá i následující tabulka obsahující výčet vystavených děl.³⁰⁸

Za lidovou architekturou a kostely na Jičínsku			
POŘADÍ DĚL	NÁZEV	TECHNIKA	ROK VZNIKU
1.	Vnitřek větrného mlýnu ve Velké Borovici	kresba úhlem	1948
2.	Kostelík sv. Petra a Pavla na Stavě	kresba úhlem	1948
3.	U Kostelíka sv. Petra a Pavla na Stavě	kresba úhlem	1950
4.	Kostel s chalupami v Radimi	kresba úhlem	1945
5.	Radimský kostel	kresba rudkou	1935
6.	Kostel s farou v Radimi	kresba úhlem	1945
7.	Radimský kostel	lavírovaná kresba	1947
8.	Zvonička v Slatinách	lavírovaná kresba	1947
9.	Kostelík se zvoničkou v Kozojedech	tři barevné tužky	1947
10.	Kaplička ve Studeňanech	kresba tužkou	1940
11.	Klepanda	lavírovaná kresba	1946
12.	Studeňany u Malinů	akvarel	1924
13.	Brunclíkův barák	kresba tužkou	1917
14.	Kostel v Radimi	dřevoryt	1947
15.	Valešova chalupa v Radimi	dřevoryt	1946
16.	Barák ve Studeňanech	dřevoryt	1946
17.	Radimská fara	dřevoryt	1946
18.	Ze Studeňan	kolorovaný dřevoryt	1920
19.	Úlibický kostel	tempera	1950

Tabulka č. 1. – Za lidovou architekturou a kostely na Jičínsku

Kromě výstavy široce zaměřené na kostely a lidové stavby na Jičínsku Macková vystavovala také na velmi úzce zaměřené výstavě hub v Železnici. Zde prezentovala své

³⁰⁶ Vystavované obrazy: *Topol* (tempera, 1942), *Jaro na vsi* (1942, 1800 K), *Zátiší s dýní a jablky* (tempera, 1941, 2200 K), *Kumburk od Studeňan ve žních* (1942, 1200 K), *Zátiší s rozřiznutým turkem* (tempera, 1940, 1600 K), *Macešky* (tempera, 1940, 1300 K), *Velhartice* (akvarel, 1931, 1500 K), *Sielnica* (akvarel, 1925, 1200 K), *Ze Starých Vršovic* (kolorovaná kresba, 1929, bez rámu 1000 K), *Kytice v keramickém džbánku* (kolorovaná kresba, 1000 K), *Z Jičína* (akvarel, 1935, 1300 K) PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 13. prosinec 1942.

³⁰⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 61, deník z roku 1950, 27. květen 1950.

³⁰⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 61, deník z roku 1950, 28. srpen 1950.

obrazy s houbařskou tematikou. Šlo o tempery a oleje.³⁰⁹ Na celé výstavě bylo vystaveno na 140 druhů hub, které byly doplněny šestnácti obrazy, z toho Macková jich zde vystavovala patnáct.³¹⁰

Větší mimopražská výstava se konala od srpna do října 1959 v Muzeu Šumavy v Kašperských Horách. Svá díla zde měli jak Macková, tak Váchal. Výstava nesla název „Výstava grafiků Josefa Váchala a Anny Mackové“.³¹¹

V roce 1960 se uskutečnila „Výstava grafických prací a obrazů ak.³¹² malířky A. Mackové“. Výstava byla slavnostně zahájena 15. května a otevřena do 15. června 1960 na Staré radnici ve Dvoře Králové nad Labem.³¹³ Na výstavě kromě svých grafických prací představila Macková i několik monotypů.³¹⁴

Putovní výstavy

Díla Mackové byla také součástí tzv. putovních výstav. Šlo o výstavy, se kterými organizátoři navštívili hned několik měst. První výstava nebyla putovní v pravém slova smyslu. Šlo o skupinu výstav stejného jména „Národ svým výtvarným umělcům“, ale instalace a výběr obrazů byly rozdílné. Hlavní myšlenkou bylo zprostředkovat umění širšímu obecnstvu a v neposlední řadě získat finanční prostředky pro umělce. Měly být proto voleny nižší ceny a 15-20 % z prodejů připadl na fond pro strádající umělce. První z řady těchto výstav proběhla v Praze v říjnu 1939.³¹⁵

V roce 1940 byla tato výstava instalována v Hořicích. Oproti výstavě v Praze již neměla být přijata díla uměleckých diletantů (osoby bez uměleckého vzdělání či osoby, které nemohou prokázat uměleckou zdatnost již nějakou proběhlou výstavou). Macková je zprvu k této výstavě skeptická a sama sebe se ptá, má-li to vůbec smysl tam obrazy posílat, když se

³⁰⁹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 62, deník z roku 1951, 20. srpen 1951.

³¹⁰ Tamtéž. 18. prosinec 1951.

³¹¹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 70, deník z roku 1959, prosinec 1959.

³¹² Macková titul akademická malířka nikdy nepoužívala. Častokrát se stávalo, že ji tak titulovali lidé v korespondenci případně v nadpisu letáku k výstavě.

³¹³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 71, deník z roku 1960, 15. květen 1960.

³¹⁴ Tamtéž. Červen 1960.

³¹⁵ Připravené obrazy na výstavu: *Kostelík v Mergesce* (700 K), *Mánesův ateliér na Starém Městě pražském* (500 K), *Máky* (1000 K) PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, 21. a 24. říjen 1939.

neprodají a ona je opět bude „vláčet“ zpět do Studeňan.³¹⁶ Jelikož byla výstavní místnost prostorná, požadovali organizátoři ještě v prosinci 1940 další její díla, která by se zde vystavovala.³¹⁷ Výstava probíhala v místní škole. Poté, co Macková velmi problematičtě dostala dva balíky obrazů ze Studeňan do Hořic, místní porota některé stejně odmítla a nevystavila. Na výstavu Macková dopravila osm svých děl,³¹⁸ komise nakonec vzala jediné dílo – barevný dřevoryt *Cyklamen*.³¹⁹

V Nové Pace byla začátkem března 1942 instalována poslední z výstav „Národ svým výtvarným umělcům“. Po předchozím neúspěchu se Macková zprvu rozhoduje, zda vystavovat, nebo zda půjde o stejně protekční výstavu, jakou byla výstava v Hořicích.³²⁰ Na tuto výstavu vyčlenila pět svých děl.³²¹ Porota přijala opět jen jedno dílo – *Stavský kostelík*. Akvarel byl v březnu zakoupen a po odečtení 15% daně získala Macková 1360 K.³²²

Podobná byla výstava „Umělci národu“, která byla v roce 1942 pořádaná v Praze a Macková na ni nebyla pozvána. Myslela si, že jde o úmyslný čin kolegyn z KVVU, nicméně od V. Ambrožové jí přišel dopis s vysvětlením. Situace se změnila a spolky již neobesílají své členy. Umělci jsou pozváni přímo komisí, která určuje, kdo je hoden vystavovat, a současně tím eliminuje všechny umělce, kteří nemají dokončenou Akademii výtvarných umění nebo Uměleckoprůmyslovou školu. Kulturní Rada, která rozhoduje, kdo se zúčastní které výstavy, si v roce 1942 vyžádala seznam všech členů uměleckých spolků a nyní o nich sama rozhoduje.³²³ Výběr Kulturní Rady čítal pouze 238 děl z celkového počtu tří tisíc. Ačkoliv na tuto výstavu nebyla Macková oficiálně přizvána, stejně se na výstavě objevilo její dílo – barevný dřevoryt *Houby* (1000 K). Z KVVU zde visela díla A. Roškotové, H. Šrámkové, Marie Zahradnické-Urbanové³²⁴ a Mackové. Kdo její dřevoryt na výstavu umístil, se

³¹⁶ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 14. listopad 1940.

³¹⁷ Tamtéž. 4. prosinec 1940.

³¹⁸ Připravené obrazy na výstavu: *Pivoňky* (tempera, 800 K), *Růže* (tempera, 800 K), *Macešky* (tempera, 800 K), *Mánesův ateliér* (barevný dřevoryt, 450 K), *Les v zimě* (barevný dřevoryt, 450 K), *Cyklamen* (barevný dřevoryt, 450 K), *Španie dolina* (barevný dřevoryt, 450 K), *Zimní motiv* (barevný dřevoryt, 450 K).

³¹⁹ Tamtéž. 15. prosinec 1940.

³²⁰ Připravené obrazy na výstavu: *Mergeška* (barevný linoryt, 1150 K), *Stavský kostelík* (akvarel, 1600 K), *Žně pod Kumburkem* (tempera, 1500 K), *Houby* (s květy dýně, tempera, 1500 K), *Brambořík* (tempera, 1500 K). PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 23. leden 1942.

³²¹ Tamtéž. 28. leden 1942.

³²² Tamtéž. 26. únor a 24. březen 1942.

³²³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 10.–12. leden 1943.

³²⁴ Marie Zahradnická-Urbanová (1868-1945) – malířka ornamentálních církevních maleb. Byla mezi zakladatelkami KVVU. Studovala na uměleckoprůmyslové škole.

nedozvěděla.³²⁵ Výstava byla přenesena v roce 1943 do Jičína. Sem již Macková byla oficiálně pozvaná, ale kvůli výběru porotou, která její díla odmítla, nevystavovala.³²⁶

Poslední putovní výstavou, které se Macková zúčastnila, byla „Výstava české grafiky“. Tato výstava byla putovní v pravém slova smyslu, jelikož obrazy na ní byly v každé instalaci stejné. Přihláška na ni přišla již na podzim roku 1942. Nemilou komplikací bylo chybějící pojištění proti poškození děl během výstavy.³²⁷ Porota vybrala dva dřevoryty Mackové: *Tarzáček* (400 K) a *Houby* (1000 K).³²⁸ Výstavy proběhly například v Táboře, Jindřichově Hradci, Nové Pace či Olomouci, a to od května 1943 do března 1944.³²⁹

Mezinárodní výstavy

Do ciziny se poprvé díla Mackové dostala v roce 1925, a to na výstavu v Aténách a následně na „Ženskou výstavu“ v Paříži v roce 1927.³³⁰ Mnohem větší úspěch slavily československé umělkyně na výstavě v roce 1929 v Buenos Aires. Poté, co některé z umělkyně KVVU vystavovaly v roce 1929 v Haagu a v Amsterdamu, byla jejich díla Ženskou národní radou na popud ministerstva zahraničních věcí odeslána i do Buenos Aires.³³¹ „Výstava ženského umění československého v Buenos Aires“ byla jednou z nejrozsáhlejších a zřejmě i nejdražších výstav ženského umění meziválečného Československa. Výstava byla pořádána v rámci Třetího mezinárodního ženského kongresu.³³² Hlavní sekce výstavy byla zaměřena na výtvarné umění. Účastnilo se jí třiatřicet umělkyně. Zastoupeny zde byly volné disciplíny – kresba, malba, grafika, socha, ale také užité umění a umělecký průmysl – textil, krajky, hračky, knižní vazby a šperky a architektura. Smyslem výstavy bylo představit československé ženské výtvarné umění. Byly prezentovány tradiční rukodělné práce, které

³²⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 2. únor 1943.

³²⁶ Připravené obrazy na výstavu: *Řepčíky* (4000 K), *Pivoňky* (3000 K), *Primulka* (3000 K), *Turek na polštáři* (bez rámu, 2500 K). Tamtéž. 12. únor 1943.

³²⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 2. říjen 1942.

³²⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 12. únor 1943.

³²⁹ Tamtéž. 21. květen 1943.

³³⁰ TURČÍN, Oldřich. Malíř a grafička A. Macková. *Předvoj*. Také v: HORÁKOVÁ, Hana. Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan. *Nové noviny*.

³³¹ URBANOVÁ, Věra. Vznik a vývoj Kruhu výtvarných umělkyně. In: *Sborník Kruhu výtvarných umělkyně*. Praha: s. 35-41.

³³² Congreso Internacional Femenino – v dokumentech se uvádí více názvů výstavy – Výstava československého ženského umění a kulturní činnosti, Výstava ženského umění. Kongres byl organizován mezinárodní ženskou radou (International Women's Council), která byla založena roku 1888. Na základě této rady vznikaly v jednotlivých zemích národní ženské rady. PACHMANOVÁ, Martina. *Z Prahy až do Buenos Aires*. s. 64.

byly pro ženy po dlouhá léta charakteristické, ale i v ženském umění nově etablované obory sochařství či architektura, které byly pro ženy uzavřeny až do období osamostatnění Československa. Více než polovina vystavujících umělkyň pocházela z řad KVVU, mezi nimi byla i Anna Macková. Umělkyně spjaté s užitým uměním byly převážně ze SČSD.³³³ Na výstavě nechyběla ani díla solitérek, jako byla Z. Braunerová. Mezi umělkyněmi se objevily i členky SUV Mánes, které vystavovaly již na pařížské výstavě v roce 1925.³³⁴

V červnu 1938 měla být vybrána díla českých umělkyň na výstavu do Sao Paula. Tuto výstavu pořádal konzulát na oslavu dvaceti let republiky a podílel se na ní Hollar. Macková přinesla čtyři barevné dřevoryty.³³⁵ Žádné její dílo nebylo vybráno. Ve stejném roce se měla konat výstava v Budapešti, která ale byla z politických důvodů zrušena.³³⁶

V roce 1939 odeslala obrazy k výstavě v New Yorku. K porotě zaslala *Mánesův ateliér* (č. 9) a *Vchod ke Kostelu Španie Dolina* (č. 11). „*Tak a teď: dostane se jeden z těchto dvou dřevorytů až do Ameriky? Nebo porota nepřijme žádný z nich! Vše je možné. A člověk se jen s tím zdrží a vyhazuje peníze.*“³³⁷ V březnu 1940 přišel katalog z newyorské výstavy. K překvapení Mackové byla vystavena obě díla. V katalogu na straně šest stojí: „*Anna Macková, 25. Workshop of Josef Manes Woodcut, 26. Entrance to the Church Woodcut.*“³³⁸ Tato výstava probíhala od 17. října do 14. ledna 1940.³³⁹ Dne 15. června 1945 došel dopis od KVVU, v kterém bylo požadováno, aby Macková sdělila ceny dřevorytů vystavených v roce 1939 na výstavě v Riverside Museum v New Yorku. Vzhledem k válce nedošlo k vrácení a ani k zaplacení děl.³⁴⁰

V roce 1947 měla být pořádána výstava v Moskvě. Na přípravě se opět podílel Hollar. Pro výstavu v Moskvě původně Macková připravila cyklus *Prášilská papírna* č. 14. Ale se svým záměrem zprvu neuspěla. V Hollaru jí bylo vysvětleno, že mohou vzít celkem jen 200 grafických listů. Zkusila to tedy ještě jednou s barevným dřevorytem *Houby* č. 14 a *Tarzáčkem* č. 6, které měla uskladněné u H. Horké ještě z doby protektorátních výstav. Ani

³³³ Svaz československého díla (SČSD) – organizace, která se snažila sjednotit veškerý umělecký průmysl, podporovat ho a propagovat. Fungovala v letech 1920-1948. V roce 1948 sloučena s Ústředím lidové umělecké výroby. Původní Svaz českého díla byl vytvořen roku 1914 architektem Janem Kotěrou.

³³⁴ PACHMANOVÁ, Martina, ed. *Z Prahy až do Buenos Aires*. s. 64-67.

³³⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1938, 30. červen 1938.

³³⁶ Tamtéž. 21. prosinec 1938.

³³⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, 17. červen 1939.

³³⁸ Katalog výstavy v New-Yorku. Cit dle: PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 11. březen 1940.

³³⁹ Tamtéž. 11. březen 1940.

³⁴⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 15. červen 1945.

tak se jí dílo nepodařilo k výstavě přihlásit. Pouze se jí dotazovali, zda se hlásí do spolku Hollar.³⁴¹ Jako důsledek této události si přece jen vybrali pro tuto výstavu dva listy z cyklu *Prášilská papírna: Kolo a Dílnu II.*³⁴² Navzdory předchozí informaci se výstava konala v Polsku, a nikoli v Rusku.³⁴³ Výstava byla ve Varšavě zahájena v září 1947 a v říjnu byla přesunuta do Lodže a následně v listopadu do Poznaně. Tato výstava slavila, dle velvyslance Josefa Hejreta,³⁴⁴ velký úspěch u polských návštěvníků.³⁴⁵

Posmrtné výstavy

Výstavy pořádané v roce 1987, po téměř dvaceti letech, opět ukázaly dílo Mackové. V roce 1987, při příležitosti stoletého výročí jejího narození, byla uspořádána v rodném domě Václava Šolce v Sobotce její výstava.³⁴⁶ Další výstava se uskutečnila téhož roku ve výstavní síni starohradského zámku. Vystavena byla díla z let 1921 až 1956. Organizátorem této výstavy byla Osvětová beseda Libáň – Staré Hrady. Na vernisáž této výstavy se dostavilo přes 150 účastníků.³⁴⁷

Další výstava věnovaná dílu Mackové byla instalována od května do června roku 1995 v Suchardově domě v Nové Pace za spolupráce Městského muzea a Památníku národního písemnictví. Navazovala na výstavy pořádané v roce 1987 při příležitosti 100letého výročí narození Mackové v Hradci Králové, ve Starých Hradech u Jičína a v Sobotce. Tato výstava z autorčiných děl byla vytvořena jako satisfakce chybějící výstavy k osmdesátinám, které slavila roku 1967. Aby byl dojem z výstavy umocněn, byly zde vystavovány i fotografie z jejího života.³⁴⁸

³⁴¹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 57, deník z roku 1946, 31. srpen 1946.

³⁴² PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 58, deník z roku 1947, 17. duben 1947.

³⁴³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 59, deník z roku 1948, 15. únor 1948.

³⁴⁴ Josef Hejret (1897-1951) – československý diplomat a velvyslanec. V letech 1935-1939 působil ve Varšavě jako tiskový pracovník velvyslanectví ČSR, během 2. světové války byl na Ministerstvu zahraničních věcí v Londýně, po válce do roku 1948 působil jako československý velvyslanec a poté jako velvyslanec v Polsku. Po únorovém převratu ukončil svou kariéru.

³⁴⁵ HOMOLKOVÁ ZELINOVÁ, Jana. *Československo-polské kulturní styky 1945-1948* [online]. Brno, 2016 [cit. 2018-05-16]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/332999/ff_m/zelinova_text_final.pdf. Magisterská diplomová práce. Masaryková univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav. Vedoucí práce Jiří Friedl.

³⁴⁶ Životní partnerka Josefa Váchala. *Lidová demokracie*. 1987, **43**(89), 5. Také v: *Obdiv české krajiny: grafika Anny Mackové v rodném domě V. Šolce v Sobotce. Pochodeň*. 1987, **76**(89), 4.

³⁴⁷ ŠEDIVÁ, Jarmila. *Grafické dílo A. Mackové. Předvoj*. 1987, **28**(23), 5.

³⁴⁸ HK. *Expozice věnovaná Anně Mackové: rodný kraj jí vdechl dar tvorby a schopnost bližšího vnímání přírody. Noviny Jičínska*. Hradec Králové, 1995, **2**(105), 8.

V roce 2006 byla v Galerii moderního umění v Hradci Králové uspořádána výstava tvorby Mackové, která navazovala na expozici Váchala.³⁴⁹

V pátek 15. srpna 2008 byla slavnostně otevřena stálá expozice věnována Váchalovi a Mackové. Organizátorem byli členové a příznivci Váchalova studeňanského spolku. Expozice byla nainstalována v budově bývalého MNV ve středu obce Studeňany.³⁵⁰

Při příležitosti čtyřicátého pátého výročí úmrtí Mackové se v roce 2014 uskutečnila retrospektivní výstava. Zahájil ji Jiří Kaše z katedry restaurátorství Univerzity Pardubice. Mezi milovníky výtvarného umění se objevili i příbuzní Mackové Božena Koudelková a Václav Macek.³⁵¹

V roce 2017 se konala taktéž výroční výstava nesoucí název: „Anna Macková: 130. výročí od narození malířky a grafičky, mistryně barevného dřevorytu, rodačky ze Studeňan“. Výstava se konala ve dnech 8. února až 3. března 2017 ve Vlastivědném muzeu v Železnici.³⁵²

3.2.4 Dílo

V roce 1915 začala tvořit svá první grafická díla – zatím v černobílém provedení. Z počátku tvořila jednotlivé listy, později i menší cykly dřevorytů. Dílo Mackové se postupem času proměňovalo. Její raná tvorba je v grafickém provedení nápadně jednodušší. Na prvních grafikách, které Macková zhotovila, je evidentní její ohromný talent, ale jsou zde ještě určité nedostatky. Grafiky jsou mnohem jednodušší, navíc, pokud jsou na nich vyobrazena zvířata, častokrát jejich tělo není proporčně zvládnuto. Po školení u grafika Fr. Horkého nastává velký obrat a její díla jsou daleko propracovanější. V této době začínají vznikat první cykly dřevorytů – Domažlice (1917), Z Českého ráje (1918) a Náchodsko (1919).³⁵³ Soukromý nakladatel Josef Hladký vydal soubor šesti dřevorytů z různých krajů, který nesl název: *Z českých krajů* (1920). Vyšel v tisku Politiky. V tomto souboru se nacházela i první grafika *Trosek*.³⁵⁴ V roce 1921 vytiskla na silný ruční prášilský papír třicet

³⁴⁹ SKOKANOVÁ, Eliška. Život Mackové se prolínal s Váchalovým: výstava grafičky v Galerii moderního umění navazuje na expozici jednoho z nejoriginálnějších středoevropských umělců. *Hradecké noviny*. 2006, **15**(71), 18.

³⁵⁰ Expozice Váchala a Mackové. *Nové noviny*. 2008, (32), 8.

³⁵¹ JN. Mistryně dřevorytu Anna Macková. *Nové noviny*. 2014, **17**(10), 2.

³⁵² Anna Macková, mistryně barevného dřevorytu (130 let od narození). *Spolek českých bibliofilů* [online]. 2017, 25.1.2017 [cit. 2018-06-26]. Dostupné z: <http://spolekceskychbibliofilu.cz/anna-mackova-mistryne-barevneho-drevorytu-130-let-od-narozeni/>

³⁵³ HK. Expozice věnovaná Anně Mackové: rodný kraj jí vdechl dar tvorby a schopnost bližšího vnímání přírody. *Noviny Jičínska*. Hradec Králové, 1995, **2**(105), 8.

³⁵⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 68, deník z roku 1957, 9. duben 1957.

exemplářů knihy *Koleda* – říkadla „O tom, jak zvířátka pekla Ježíškovi chléb a jak to dopadlo.“³⁵⁵ V následujícím roce doprovodila dětskou písničku *Kozlíček* (1922) celkem osmnácti linoryty a knihu následně vytiskla ve třinácti exemplářích.

Velký zvrát v její tvorbě přichází po setkání s Josefem Váchalem, který ji zasvětil do techniky barevných dřevorytů. Do 20. a 30. let spadají její nejslavnější cykly. Všechny cykly Macková vlastnoručně tiskla na ruční prášilský papír.³⁵⁶ První z nich je grafický cyklus *Korčula* (1924), který vznikl po tříměsíčním výletu Mackové a Váchala do Jugoslávie a byl vydán v nákladu pětadvaceti exemplářů. Cyklus *Korčula* je dodnes jeden z jejích nejslavnějších. Jde o cyklus vícebarevných dřevorytů z roku 1923 a 1924 vytisknutých Mackovou na dvanácti listech. Toto dílo je o to cennější, neboť po jeho vydání byly desky zničeny, nemůže tudíž dojít k obnovenému tisku. Dřevoryty v cyklu jsou velmi precizně a detailně vyhotoveny. Na některých listech (*Domy u moře*, *V hlubinách*, *Střechy v Korčule*) jsou použity velmi výrazné barvy, které ale působí vyrovnaným dojmem, a naopak podtrhují celkovou atmosféru výtvarného díla.

Stejně jako u cyklu *Korčula* jsou častými náměty i v ostatních dílech Mackové architektonické a přírodní motivy. Ráda vyobrazovala flóru i faunu, povětšinou české krajiny, ale nebála se ani cizokrajných motivů, o čemž vypovídá její cyklus *Prázdninové putování* (1927).³⁵⁷ Tento cyklus je inspirován cestou po Bulharsku, okolím Černého moře a také Cařihradem. Tato místa navštívila v roce 1927. Z cesty vznikl záznam o pobytu s celkem osmadvaceti černobílými, dvěma čtyřbarevnými dřevoryty a čtyřmi dřevoryty s podtiskem.

V roce 1926 vznikl cyklus deseti dřevorytů (sedmi barevných dřevorytů a tří dřevorytů černobílých) *Zvířátka*. Vydán byl v nákladu dvaceti exemplářů. Kromě zvířat nacházejících se na českém venkově jsou zde vyobrazena i exotičtější zvířata, se kterými se mohla Macková setkat na svých cestách. Grafický cyklus je zhotoven opět na ručním prášilském papíře.

Kromě zmíněných cyklů, které čerpaly náměty z cest, Macková vytvořila i několik cyklů znázorňujících českou krajinu. V roce 1926 vytvořila cyklus *Praha* a ve stejném roce vznikl i cyklus *České motivy*. *České motivy* byl soubor deseti barevných dřevorytů, který byl zhotoven ve dvaceti výtiscích.³⁵⁸

³⁵⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 68, deník z roku 1957, 9. duben 1957.

³⁵⁶ Macková ho v díle pojmenovala papír Eggert. Jan Kašpar Eggert byl prášilský papírník, který roku 1918 odkoupil objekt bývalých skláren a započal výrobu ručního papíru.

³⁵⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 68, deník z roku 1957, 9. duben 1957.

³⁵⁸ Tamtéž.

Následujícím cyklem byla *Prášilská papírna* (1931).³⁵⁹ K tomuto cyklu Váchal vyřezal a vysázal písmo.³⁶⁰ Prášilská papírna je cyklem 13 dřevorytů Mackové a šesti stran doprovodného textu Váchala. Posledním obsáhlým dílem byl cyklus čtyř barevných dřevorytů nesoucí název *Albrechtický hřbitůvek*, který byl výtvarně hotov již v roce 1927, ale téměř třicet let trvalo jeho celkové dokončení, jež měl na starost Jaromír Malý.³⁶¹ Kniha dokumentovala hřbitovní nápisy v Albrechticích.³⁶²

Kromě cyklů dřevorytů Macková zhotovovala i samostatná díla, v předválečném období šlo většinou o grafické listy. Mezi její nejúspěšnější díla co do počtu vystavování, ale také prodejů patřila: *Prachalice* (barevný dřevoryt, 1926), *Bulharské mlýny* (barevný dřevoryt, 1927), *Osterva* (dřevoryt, 1929), *Mánesův ateliér na Starém Městě pražském*³⁶³ (barevný dřevoryt, 1930), *Kováčová* (barevný dřevoryt, 1930), *Bodláky* (barevný dřevoryt, 1931), *Houby* (barevný dřevoryt, 1932), *Spania Dolina* (barevný dřevoryt, 1934), *Kostelík v Kružlové* (barevný dřevoryt, 1936), *Jabloňový květ* (barevný dřevoryt, 1936), *Kostelík v Mergesce* (linoryt, 1936), *Cyklamen* (barevný dřevoryt, 1936), *Macešky* (barevný dřevoryt, 1937).

Macková vydala také několik ročenek. V roce 1927 vznikla první ročenka, která obsahovala 23 dřevorytů a 3 linoryty, byla vytištěná ve dvaadvaceti exemplářích. V roce 1934 vyšla druhá ročenka Anny Mackové, která byla daleko obsáhlejší. Na 101 listech bylo devětapadesát dřevorytů doplněných textem. Všech třicet výtisků bylo zhotoveno ručně na pravém japonském papíru.

Macková patří k významným tvůrcům knižních značek. V letech 1915-1959 vyrobila celkem 226 exlibris v dřevorytu nebo linorytu. Začínala se secesními motivy, ale posléze přešla na lidové ornamenty, krajinné či květinové motivy.³⁶⁴ Macková rovněž působila jako jednatelka Spolku sběratelů a přátel exlibris (SSPE), který byl založen již v roce 1918 a funguje dodnes. První soubor exlibris Mackové je již z roku 1918. Ukázky knižních značek

³⁵⁹ Vývoj ceny cyklu Prášilská papírna – v roce 1938 byl prodán za 2000 Kč, v roce 1948 za 7000 Kčs. Po měnové reformě v roce 1953 jen za 300 Kčs. Momentálně není žádný exemplář na trhu k dostání.

³⁶⁰ PROCHÁZKA, Miroslav. Anna Macková ve stínu mistra dřevorytu Josefa Váchala. *Noviny Jičínska*. Hradec Králové, 1995, 2(88), 9. Také v: WEISSOVÁ, Julie. Anna Macková (1887-1969). *Ženy, gender a moderní umění* [online]. Ženy v umění, 2008 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: <http://www.zenyvumeni.cz/index.php?id=128>.

³⁶¹ PROCHÁZKA, Miroslav. Anna Macková ve stínu mistra dřevorytu Josefa Váchala. *Noviny Jičínska*. Hradec Králové, 1995, 2(88), 9. Také v: WEISSOVÁ, Julie. Anna Macková (1887-1969). *Ženy, gender a moderní umění* [online]. Ženy v umění, 2008 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: <http://www.zenyvumeni.cz/index.php?id=128>.

³⁶² HORÁKOVÁ, Hana. Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan. *Nové noviny*.

³⁶³ Vývoj ceny u jednoho z děl – *Mánesův ateliér* – ve 30. letech ho Macková prodávala kolem 1000 Kč (za tisk), v roce 1936 byl zakoupen kancelářským prezidentem za 1260 Kč, v roce 1947 byl prodán za 1500 Kčs.

³⁶⁴ VENCL, Slavomil. *České exlibris: historie a současnost*. Praha: Sdružení českých umělců grafiků Hollar, 2000. s. 81.

Mackové byly uveřejněny jak v domácích časopisech – Časopis Spolku sběratelů Knižních značek, tak v zahraničních časopisech a publikacích zabývajících se exlibris – v Sydney v Austrálii, v Rakousku i v Holandsku.³⁶⁵ Její exlibris se dají dodnes koupit a pohybují se v cenové relaci od 100 do 1000 Kč za tisk.³⁶⁶

Její raná tvorba byla inspirována společnými výlety s Váchalem po krajině, případně společnou dovolenou v Jugoslávii. Po přesídlení do Studeňan Macková čerpala z námětů každodenního života (květiny, zvířata). Poté, co skončila válka, se Macková opět ve větší míře vydávala na cesty po okolí a jezdila nově do lázní, kde hojně kreslila.

Ačkoliv je Macková spojována převážně s grafickou tvorbou, grafikou se zabývala v největší míře pouze před druhou světovou válkou a její nejrozsáhlejší grafická tvorba spadá do období 20. a 30. let. Macková měla hned několik důvodů, proč přešla od tvorby dřevorytů k akvarelům, tužce či rudce.

Prvním důvodem je finanční stránka. Během druhé světové války byla výroba dřevorytů příliš nákladná. V červenci 1943 informuje dopisem V. Paulus Mackovou o aktuálních cenách štočků³⁶⁷ a soudí, že cena 500 K za černý dřevoryt a 1000 K za barevný je velice nízká, spíše nepředstavitelná a nereálná, když vstupní materiály jsou momentálně tak drahé. Macková odmítla snížit úroveň a hodnotu svých prací a vyrábět z podřadných materiálů. Nebylo vhodné dřevo, ze kterého by se daly udělat štočky, a rovněž papír a barvy na dřevoryty byly velmi nákladné. Jak ona, tak Váchal, dělali všechny dřevoryty ručně a na ruční papír, tudíž používali skutečně velmi luxusní výrobní materiál. Materiální situace se příliš nezměnila ani více než deset let po válce. Barvené dřevoryty již téměř nebylo možné vyrábět, nebyly k dispozici ani vhodné barvy. Dalo se pořídit pouze červenou, hnědou a černou barvu, jinak byl trh velmi omezen.³⁶⁸

Dalším důvodem pro změnu výtvarné techniky bylo její stále se zhoršující zdraví. S přibývajícím věkem měla Macková problémy se zrakem a dnou, které ji ztěžovaly práci. Nadále však zhotovovala exlibris, ale daleko v menší míře, pouze pro své blízké a přátele.

³⁶⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 68, deník z roku 1957, 9. duben 1957.

³⁶⁶ Některé grafické cykly Mackové se stále pohybují na trhu s uměleckými díly. Například cyklus *Korčula* se dnes pohybuje v cenách kolem 55 tisíc Kč, cyklus *Zvířátka* se dá sehnat za 35 tisíc Kč a *České motivy* za 38 tisíc Kč.

³⁶⁷ Ceny štočků za 100 cm² v roce 1943: pérovka – 67 Kč, Autotypie – 88 Kč, Auto-výkryv. – 120 Kč, Barvotisk – 864 Kč.) PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 13. červenec 1943.

³⁶⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 68, deník z roku 1957, 9. duben 1957.

Aktivní umělkyní ale zůstala i za války. Místo grafik se věnovala v mnohem větší míře malbě a kresbě. Mezi její oblíbené techniky patřila malba akvarelem, barvami, kresba tuší nebo rudkou. Bohužel, dnes je tato část její tvorby spíše opomenutou, ne-li přímo zapomenutou, a i na trhu s uměleckými díly se nachází tato díla spíše výjimečně.

Další opomenutou částí její tvorby tvoří její osobní deník. Ten zhotovovala taktéž na ruční prášilský papír od roku 1935 do roku 1963. Bohužel část tohoto díla se nedochovala.³⁶⁹ Deník Anny Mackové je nejen literárním dílem. V denících se nachází spousta grafik, maleb a kreseb Mackové. Umělecká produkce v denících není vždy v souladu s popisovanými událostmi či náladami. V denících se objevuje hned několik výtvarných technik. Největší část tvoří exlibris, která vyhotovovala na zakázku nebo pro známé k různým životním událostem. Další podstatnou část tvoří náčrty situací z denního života. Zde se objevují vyobrazení Váchala ve Studeňanech, případně zachycuje H. Šrámkovou na výletě při malování. Tyto kresby v denících zachycují nejčastěji osoby z blízkého okolí Mackové – např. kresba Spudicha a Spudichové. Macková takto zachycovala i návštěvy na statku, včetně svých sousedů. Zaznamenala, jak její sousedky Brunclíková a Bartoníčková derou peří, případně jak si na zahradě čte asi dvanáctiletá Věra Sahulová, která si půjčovala od Mackové knihy. Tyto portréty jsou vyhotoveny většinou tužkou. V denících nechybí ani kresby jejich psů, převážně Almy se štěňaty a Asty nebo psa Spudichů, Reka. Tužkou zhotovila mnoho výjevů ze života ve Studeňanech.

Deník Mackové obsahuje i několik drobných akvarelů. Takto jsou nejčastěji vyobrazena zvířata. U zvířat je zajímavá poloha, ve které jsou vyobrazena. Po bližším prostudování a orientaci v textové části je čtenář konfrontován s faktem, že šlo o mrtvá zvířata. Macková se v jednom ze zápisů vyjadřuje k tomu, že jí všichni známí nosí mrtvá zvířata, která naleznou, především ptáky, protože ví, že je ještě namaluje. Opětovný život těmto tvorům již „nevdechla“ ani ve svých kresbách, naopak jejich vyobrazování brala jako morfologickou studii jejich těla.

Kromě kresby a malby zvířat kreslí i houby, které si nosí z lesa. Macková nesebírá pouze jedlé houby, ale také nejedlé a jedovaté a ty poté doma zachycuje v uměleckých dílech. Houby patřily k jejím oblíbeným námětům již u dřevorytů, posléze vyhotovovala jejich kresby, akvarely i oleje.

³⁶⁹ Chybí deník z roku 1937, léta 1961-1963 tvoří jeden deník, ale například rok 1963 je tvořen pouze měsícem dubnem. Ze zápisu je patrné, že pokračoval text na další straně.

Pokud Macková v deníku znázorňuje okolní krajinu, pak většinou formou maleb. Nejčastější znázorňovanou lokalitou jsou Studeňany, Radim, Jičín a Trosky.

Na deníku je velmi zajímavý i fakt, že se v něm prolínají jak různé techniky umělecké tvorby, tak náměty. Od námětů české krajiny a portrétů dokonce přechází až k zobrazování exotických zvířat, jako je hroch, klokan, opice, papoušek apod.

4 PARTNERKA JOSEFA VÁCHALA

4.1 Začátek partnerství

Macková se s Váchalem mohla setkat již v roce 1917 na výstavě české grafiky a krásných knih v Táboře, kde vystavovala několik drobných děl nejen ona, ale také Váchal.³⁷⁰ Je tedy možné, že se setkali již tam. V roce 1920 poprvé navštívila jeho ateliér a stala se jeho studentkou. Již v říjnu roku 1920 se jejich vztah proměnil z roviny přátelské na mileneckou.³⁷¹ Vztah s Váchalem se hluboce odrazil v jejím společenském, osobním i uměleckém životě. Celou první republiku Macková prožila v Praze a od 20. let po Váchalově boku.³⁷²

Ačkoliv byl Váchal stále ženatý, scházel se s Mackovou. Od roku 1922 se již tímto vztahem netajil. O jejich vztahu věděla i Marie Váchalová, což dokládá poznámka v jeho deníku, kterou M. Váchalová dopsala. „Četla Tvoje žena M. Váchalová; báseň na Tebe a A. Mackovou, malířku. Rozumím všemu, ale nikdy, a nikdo po celý můj život na mně nepozná, do jaké míry bylo moje srdce raněno. Jen se scházejte, dále, Mackovou vitriolem nepoleju. Jsem po chřipce, ještě nemocná, nervy nesmírně zlobí. Můj muž šel opět k Mackové, ani se tím již netají.“³⁷³ Zdravotní stav Marie nebyl dobrý a neustále se zhoršoval. Na Štědrý den 1922 po dlouhé nemoci provázené bolestmi zesnula. Váchal cítil hluboký žal, protože Marii velice miloval, ale také nesmírnou vinu. V době její smrti podle svých deníkových záznamů byl zrovna u Mackové.³⁷⁴ „K matce a M. [Macková], tam o ½ 7, zrovna kdy v tu dobu zatím doma moje milovaná předrahá Máša lehce 2x vzdechnouce, zemřela.“³⁷⁵ Pohřeb jeho zesnulé ženy se konal 27. prosince 1922 za velmi nevlídného počasí. Do rakve k nebožce Váchal umístil snítku z vánočního stromečku a taky kytici od Mackové.³⁷⁶ Existence vztahu, který s Mackovou měl ještě před úmrtím své ženy, Váchala velmi trápila. Po její smrti byl ve špatném psychickém stavu, často chodil na procházky, které zpravidla zakončil u své matky nebo u Mackové. Vztah s Mackovou se snažil různě omluvit. Jednou z omluv jeho chování

³⁷⁰ *Ženská revue: list pro otázku ženskou, éthickou, kulturní a sociální vůbec.* Brno: Zdenka Wiedermannová, 1917, **XII.**, 12 sv. s. 192.

³⁷¹ OLÍČ, Jiří. *Neznámý Váchal: Život umělce.* Praha: Paseka, 2000. Historická paměť. s. 247.

³⁷² HORÁKOVÁ, Eva a Jiří KAŠE. *Anna Macková. Jiný pohled.* s. 5. Také v: RYBÁŘ, Jiří. *Grafička Anna Macková. Železnický zpravodaj.* Železnice, 2002, **21**(1), [1].

³⁷³ Poznámka připsána dne 28. února 1922 do deníku Josefa Váchala k zápisu ze dne 9. ledna 1922. cit. dle: VÁCHAL, Josef. *Deníky: výběr z let 1922-1964.* Praha: Paseka, 1998. s. 12.

³⁷⁴ OLÍČ, Jiří. *Neznámý Váchal: Život umělce.* s. 21.

³⁷⁵ Tamtéž. s. 21-22.

³⁷⁶ VÁCHAL, Josef. *Deníky: výběr z let 1922-1964.* s. 21-25.

měla být i kniha „*In Memoriam Marie Váchalové*“,³⁷⁷ na které začal pracovat začátkem ledna 1923. Kniha je cyklem barevných dřevorytů, které představují Marii Váchalovou v rakvi. Dřevoryty předvádějí Váchalovu vizi o spravedlivějším příštím životě pro jeho zesnulou ženu. Kniha obsahuje i textovou část skládající se z životopisu Marie. V textu není zatajen vztah Váchala k Mackové: „*Duše, jež se na sklonku r. 1920 připojila k mé duši, byla příčinou smrti mystické lásky naší.*“³⁷⁸ Macková je z Váchalova psychického stavu nešťastná, a tak vymyslí jejich společný pobyt v Jugoslávii.

4.2 Společné bydlení

V listopadu 1937 zemřela Mackové matka a statek ve Studeňanech zel prázdnotou. Macková i Váchal tam stále dojížděli a M. Nožičková se do Studeňan z Jičína také vydávala, ale trvale tam nikdo nebydlel. Vlivem napjaté politické situace v Československu Macková přemýšlela o svém odchodu z Prahy zpět do Studeňan. Pomyslný impulz k přestěhování přišel během cvičného náletu na Prahu 23. března 1939.³⁷⁹ Na podzim roku 1939, po zprávě o obsazování prázdných bytů uprchlíky, byla Macková definitivně rozhodnutá Prahu opustit. První věci začala balit 15. října a sháněla nákladní auto k přestěhování.³⁸⁰ Po dvou dnech dostala nabídku přestěhování za 1000 K.³⁸¹ K definitivnímu přesídlení Mackové došlo 8. listopadu 1939. Již v lednu 1940 byl její byt v Kollárově ulici obsazen Němcem židovské národnosti Eisnerem.³⁸²

Vánoce 1939 strávili poprvé Macková s Váchalem ve Studeňanech.³⁸³ Štědrý večer³⁸⁴ prožili v tichosti sami dva.³⁸⁵ Na Silvestr oba zůstali na statku. „*To byl ten nejkldnější*

³⁷⁷ *In Memoriam Marie Váchalové*, která nepodlehla zlu, z této země, plné krve a násilí, v den narození Páně Anno D. MCMXXII odešla v lepší světy proměnou tvarů, mému oku co fyzická smrt viditelnou a hře hmotnému myšlení dočasně způsobující. Její hodina smrti – duši z pout těla osvobozující, chvíle, kdy vstoupila v svět plný divů, v této knize jesti výtvarně naznačena četnými barevnými obrazy, do dřeva řezanými malířem a dřevorytcem Josefem Váchalem ve Vršovicích 648, který také na památku své předražené ženy tuto knihu napsal, vysázal, vytisknul a vydal roku 1923.

³⁷⁸ OLIČ, Jiří. --*nejlépe tlačit vlastní káru sám: Život Josefa Váchala*. s. 105-107.

³⁷⁹ „*Velmi smíšená nálada se zmocní člověka a což, pomýšlí-li, že přijde skutečný nálet, skutečná válka. Měli bychom pospíšet a přestěhovat se do Studeňan. Myslím, že se již mnoho připravuje a že nás čekají hrozné doby a věci v nich.*“ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1938, 23. březen 1938.

³⁸⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, 15.–20. říjen 1939.

³⁸¹ Tamtéž. 21. říjen 1939.

³⁸² PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 12. leden 1940.

³⁸³ Předchozí Vánoce trávili zpravidla u Váchalovy matky společně s bratrancem Váchala, Karlem. Matka zemřela v březnu 1939.

³⁸⁴ Vánoce 1939 byly na dlouhá léta jedinými klidně prožitými svátky. Většinou večereli každý zvlášť a večere nebyla nijak sváteční (Štědrý večer 1944 – klobása s chlebem). Většinou si nedarovali žádné dary.

silvestr, který jsem prožila... A rok tak rušný na události, většinou nijak příjemné, je u konce... A vůbec se nechce hledět nazpět. Opravdu, raději vše zaspat...“³⁸⁶

Následujícího roku došlo na stěhování Váchala do Studeňan. „Macková vystěhovala mne, aniž bych o tom byl věděl, dne 20. máje tohoto roku. Byl jsem překvapen a otevírám oči nad tím haraburdím, co jsem za ta léta nashromáždil. Kromě lebký lidské, nechybí ani převezenny sem vycpaný pes a kočka.“³⁸⁷ S konečným stěhováním Váchala započala během návštěvy Prahy 18. května 1940. Dne 27. května Váchala přehlásila do Studeňan. Stěhování bylo definitivně ukončeno 28. května 1940 odvezením posledních věcí z Váchalova bytu, v kterém prožil šestadvacet let. Stejně jako v případě stěhování Mackové byla cena stanovena na 1000 K.³⁸⁸

4.3 Opravdu šťastné soužití?

4.3.1 Jednostranná podpora

Ačkoliv měla Macková svou vlastní uměleckou činnost, podílela se i na tvorbě „svého učitele“. U grafik mu pomáhala s tiskem, když se jednalo o literární díla, dělala mu častokrát korekturu. V roce 1935 Váchal pracoval na svém Krvavém románu,³⁸⁹ kapitoly vždy Mackové předčítal a dlouze nad nimi společně diskutovali. Například na začátku února opisovala kapitoly o Bobšovi (Josef Svoboda).³⁹⁰

V neposlední řadě se Macková starala o Váchalovy potřeby.³⁹¹ Nakupovala materiál pro tvorbu dřevorytů a kreseb, ale také potraviny. Vařila, uklízela, starala se o obě domácnosti

Macková obdarovávala své přátele a svou sestru s dětmi (často také děti Klenkové). Roku 1944 vyrobila Váchalovi vaječný koňak. Z dárku byl nadšen. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 55, deník z roku 1944, 24. prosinec 1944.

³⁸⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, prosinec 1939.

³⁸⁶ Tamtéž. 31. prosinec 1939.

³⁸⁷ Korespondence Josefa Váchala s Karlem Němcem ze dne 5. června 1940, osobní fond Josefa Váchala, PNP, LA. cit. dle: OLIČ, Jiří. --*nejlépe tlačiti vlastní káru sám*, s. 181.

³⁸⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 31. květen 1940.

³⁸⁹ VÁCHAL, Josef. *Krvavý román*. Vyd. 4., V Pasece 2. Praha: Paseka, 2011. 303 s.

³⁹⁰ Josef (Bobeš) Svoboda (1885-1974) – dlouholetý přítel Váchala z dob studií u Aloise Kalvody. Malíř, grafik, mimo jiné se školil také u Karla Reisnera. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 3. a 4. únor 1935.

³⁹¹ Při jedné z hádek v roce 1947: „A tu byl ve svém živlu, že jen lpím na mamonu, oč jsem ho o všechno připravila! – já opravdu nevím oč, neboť on hlavně žije a žil z mých zásob. Platí jen věci od kupce pro sebe. Nikdy kupříkladu nezaplatil obilí ani ode mletí, nebo loni jsme měli brambory za jablka, ty používal, v mých cíchách leží, prát mu musím, uklízet a – dluhy, které u mě měl z let, kdy jsme byli v Praze – vůbec nezaplatil, ani o nich již nechce nic vědět. A vše jsem musela kupovat: šaty, jídlo, platit daně za něj, dokud ještě přiznával, papír a i teď, ze mě tahá na Knihu o Procházkovi papír losinský, který jsem kupovala v Jičíně za protektorátu.“

(její i Váchalův byt),³⁹² později o studeňanský statek. V letech prožitých v Praze se snažila od Váchala aspoň některé náklady získat zpět. Po přestěhování do Studeňan její snaha uhasla. Dle Mackové Váchal často a velmi zbytečně utrácí peníze, kterými nedisponuje.

Nejedno dílo by nemohlo vzniknout, nebýt Mackové jako donátorky.³⁹³ Podílela se i na člancích, které měly o Váchalovi vyjít.³⁹⁴ Nejen, že ho Macková finančně podporovala, ale vkládala do něj i svůj čas a energii. Častokrát převážela jeho dílo po Praze a po přesídlení do Studeňan jej vozila vlakem z Jičína do Prahy. V první polovině 40. let se Váchal odmítal jakkoliv veřejně angažovat a neslyšel ani výzvy týkající se nákupních akcí Ministerstva školství a národní osvěty, které byly určeny na podporu nezaměstnaných umělců.³⁹⁵ Na jedné straně je nutno říci, že stáhnout se do ústraní bylo svobodným Váchalovým rozhodnutím, nutné je však dodat, že Váchal poté nedisponoval žádnými financemi, a ačkoliv měla Macková každý rok několik tisíc korun³⁹⁶ z pachtu polí, nebylo jich tolik, aby si mohli partneři dovolit podobné akce přehlížet.

4.3.2 Společné hádky

Váchalova povaha se od povahy Mackové velmi lišila. Se zánikem první republiky se jeho nálada ještě zhoršila, což velice narušovalo společné soužití. „[...] *ne, není možné s ním teď pokojně žít, když dospěl k těmto názorům. Jsem opravdu nešťastná a úplně zničená.*“³⁹⁷ Váchal často Mackovou přehlížel, byl k ní velice vulgární, také ji vyhazoval z bytu. V době druhé republiky se v Praze stýkali pouze k večeru a oba poté pokračovali do svých bytů. Váchal nechodil ani ke své matce, tu neustále navštěvovala Macková.³⁹⁸ V lednu 1939 došlo

Ano, tak se věci mají!“ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 58, deník z roku 1947, 23. červenec 1947.

³⁹² „*Ráno jsem byla velice roztrpčena na vše. Je mi třeba tolik starostí s výstavou. Sama musím vše obléhat, a ještě se starat, aby V. dostal nějaké peníze – umístitovat štočky, kupovat mu papír, barvy, vše co potřebuje opatřovat, vařit, uklízet, chodit s ním jako s malým děckem na procházku, a on – si sedí u svých rourek a vrtá, o nic se nestaraje. Nepomůže mi ani s rámy.*“ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 27. červen 1936.

³⁹³ Roku 1929 šla do tisku Váchalova další kniha – „*Malíř na frontě*“. Tuto knihu nechala vytisknout Macková v nákladu 457 výtisků. Šlo o celkem rozsáhlé dílo – 410 stran vyzdobené čtyřiceti dvěma dřevoryty a jedním linorytem.

³⁹⁴ V březnu 1935 Váchal odjel a Macková dodává materiály J. Konůpkovi na článek pro Hollar týkající se Váchala. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 29. březen 1935.

³⁹⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 52, deník z roku 1941, 14. leden 1941.

³⁹⁶ Za rok 1940 činil pacht z pronajmutí polí 8 827,50 K. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 52, deník z roku 1941, 14. leden 1941.

³⁹⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1938, 23. listopad 1938.

³⁹⁸ Tamtéž. 27. listopad 1938.

k velké hádce obou partnerů. Váchal odešel z bytu a nechal svůj deník na stole. Z důvodu trvající Váchalovy uzavřenosti se Macková rozhodla přečíst posledních čtrnáct dní jeho deníku. Poté, co se Váchal vrátil, sdělil Mackové, že chtěl, aby si deník přečetla, neboť tam napsal nepravdy. To Mackovou velmi rozčílilo. „[...] řekla jsem mu co si o tom myslím. Vybuchnul jako vždy v poslední dobu, nadával, nechci ani psát jak, vychrlil mnoho nepravd, a tak že je dobře, že je konec mezi námi, že budu na jaře moc plakat.“³⁹⁹ Macková se sbalila a následně odešla s některými svými věcmi domů. Partneri se na několik dní úplně odloučili. Rozrušená Anna navštívila Váchalovu matku a všechno jí vylíčila. Matka se jí snažila rozchod vymluvit.⁴⁰⁰ Po několika dalších dnech se stav urovnal a Macková i Váchal opět koexistovali. K definitivnímu odloučení partnerů tedy nedošlo.⁴⁰¹ I matka měla z usmíření partnerů velkou radost. Poté, co ji společně navštívili, tak na ně při loučení volala „Sbohem, drahé děti!“⁴⁰² Sama Macková se zmiňuje, že takto je ještě nikdy nenazvala. Je evidentní, že na rozdíl od matky Mackové s jejich společným vztahem souhlasila a navíc měla Annu opravdu ráda.

Podobná hádka, kdy ale došlo k částečné odluce partnerů, vzplanula o pár měsíců později v červnu 1939. Váchal poté odjel na několik týdnů do Prahy a partneri se vůbec nepotkávali. Po téměř měsíci se vrátil Váchal zpět. Dle slov Mackové byl mírný a tvrdil jí, že s ní zůstane až do smrti.⁴⁰³

Série hádek vyvrcholila v srpnu 1939, Váchal opět vybuchl, odjel do Prahy a důvod si, jak bylo jeho dobrým zvykem, nechal pro sebe. S informacemi velmi šetřil, ani Anně se nesvěřoval a neobtěžoval se jí sdělovat, kam má namířeno.⁴⁰⁴ Stávalo se, že byl pryč několik dní a Macková netušila, kam a za kým jel. Po návratu zpět již nereflektoval své předchozí chování a nikdy se za ně neomluvil. Je možné, že ze strany Váchala docházelo i k domácímu násilí. Nejméně v jednom případě se Macková svěřila deníku, že ji Váchal uhodil.⁴⁰⁵

Ačkoliv Váchal již od roku 1940 bydlel s Mackovou ve Studeňanech, míval někdy poznámky týkající se rozchodu. Například když nechali opravit „otoman“, přispěl pouze

³⁹⁹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, 2. leden 1939.

⁴⁰⁰ Tamtéž. 18. a 19. leden 1939.

⁴⁰¹ Tamtéž. 20.–24. leden 1939.

⁴⁰² Tamtéž. 23. leden 1939.

⁴⁰³ Tamtéž. 24. červen 1939.

⁴⁰⁴ „Je to jeho nepěkný zvyk, to tajnostkářství a opravdu si tím ze mě udělá nepřítele. Já mu řeknu všechno a on je v poslední době takový tajnostkář. A přece není na světě jiného člověka, který by to s ním dobře myslel jako mne...“ Tamtéž. 10. srpen 1939.

⁴⁰⁵ „A pro maličkosti se na mne ráno rozzlobil, vynadal mi, udeřil mne a nemluví na mne.“ Tamtéž. 13. srpen 1939.

desetikorunou. „*Až se bude stěhovat, tak otoman stejně mi tu nechá! Co si myslí? Kam se bude stěhovat?!...*“⁴⁰⁶ Otázkou je, zda jejich vztahu nedával příliš naději, nebo se jednalo jen o jeho průpovídku. Pravdou zůstává, že ačkoliv se často stýkali a poslední dobu spolu trávili ve Studeňanech mnoho času, až do stěhování Váchala v květnu 1940 nežili ve společné domácnosti. Do té doby oba vlastnili samostatné byty v Praze.

Pokud se Macková více rozepisuje o vztahu s Váchalem, je tento text autorkou později velice pečlivě zaškrtnán. Těžko říci, zda jde o autocenzuru již po několika dnech, nebo po několika letech. Taková situace se objevuje například hned v prvním dochovaném deníku z roku 1935. Macková si v zápise z 16. března⁴⁰⁷ začne stěžovat na Váchala, který jí měl pomoci při opravě brýlí, ale místo toho ještě více uškodil, poté následuje pasáž se sedmnácti precizně poškrtnými řádky tak, aby případný čtenář již nebyl schopen zpětně zjistit obsah jejího předchozího sdělení. Zaškrtnané pasáže se objevují i po hádce v roce 1942, která se vystupňovala až k vyhrožování smrtí. Hádka byla rozpoutaná banálností.⁴⁰⁸ „*Přilétl za mnou do kuchyně, křičel a sápal se na mne s dlátem a že mne zabije, že jsem mamonářka. Raději jsem mlčela, to je vždy nejlepší. Ale řekla jsem si, nic už pro něho nebudeš dělat, nezaslouží si to. A také to dodržím. Řekl mi také, že jsem ten nejhorší člověk na zemi, a že budu muset za to mnoho vytrpět.*“⁴⁰⁹ Ačkoliv se Macková zařekla, že Váchalovi již vícekrát nepomůže s tiskem, tak to nedodržela. Ospravedlnila si to tím, že byl momentálně velmi mírný, klidný a laskavý.⁴¹⁰

Ovšem z jakého důvodu Macková zaškrtovala pasáže deníku týkající se hádek? Byla si snad vědoma svého či spíše jeho přínosu v umění a nechtěla, aby pozdější čtenáři jejího deníku věděli podrobnosti jejich vztahu? Nebo si snad později uvědomila, že šlo o malichernosti, které chtěla z jejich osobního vztahu vypustit a již na ně nikdy znova nevzpomínat? K odpovědi na první otázku může přispět i samotná úprava deníků, která je skvostná. Macková si velmi dávala pozor na gramatické nesrovnalosti, také dodržovala stále stejný formát psaní. Její grafická úprava je až neuvěřitelná. Je tedy možné, že předpokládala,

⁴⁰⁶ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 27. červenec 1940.

⁴⁰⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 16. březen 1935.

⁴⁰⁸ Macková Váchala upozornila, že nemá nechávat kbelík s vodou v síni, protože teče a voda vždy zamrzne načež je podlaha velmi kluzká a nebezpečná. Váchal vzal dláto a svíčku a snažil se led z podlahy odstranit. Když mu Macková řekla, že to počká, až bude světlo, rozzuřil se. Svíčky byly ve válečné době drahé. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 31. leden 1941.

⁴⁰⁹ Tamtéž. 31. leden 1941.

⁴¹⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 24. duben 1942.

že někdo jiný kromě ní bude tyto deníky číst. Zcela jistě můžeme vyloučit možné potomky, ty Macková ani Váchal neměli. Je možné, že tyto deníky chtěla přenechat svým neteřím a synovci, potomkům své sestry Marie. Nejpravděpodobnější ale bude možnost, že Macková měla tuto úpravu textu i grafickou stránku věci ráda a své deníky si častokrát zpětně předčítala, což dokládá i fakt jejich později do textu dopsaných poznámek, které opatřila datem revize deníku. Dle obsahové stránky zápisů se mohlo jednat také o připomínku jejich děl.

Macková byla přesvědčena, že ji Váchal v dopisech známým pomlouvá a píše o ní nepravdy, jen aby byl sám zajímavý. Ve Studeňanech se mu dařilo velmi dobře. Macková se o něj starala, dokonce měl spoustu času na tvorbu. Místo toho se soustředil na psaní dlouhých dopisů, ve kterých si stěžoval a líčil strasti s Annou.⁴¹¹ Váchala navštěvovalo velké množství známých a přátel. Macková tyto návštěvy neměla v lásce. Váchal jí nikdy své hosty nepředstavil, pouze je vzal od vrat a hned zavedl do svého pokoje. Připadala si poté jako jeho služka, a ne partnerka. Většinou to byli lidé, které i Macková znala, ale za ní nedošli.⁴¹² Ačkoliv svému pobytu u Mackové na statku říkal vyhnanství, izolací opravdu netrpěl. Často beze slov odjížděl pryč za svými známými. Nejčastěji do Prahy, Poděbrad, Nymburka, na Moravu, ale také do Hradce Králové a Plzně.

V jednom z výbuchů hněvu ji Váchal nařkl z toho, že při svém pobytu v nemocnici údajně rozprodávala jeho dřevoryty, ačkoliv s sebou Macková žádné dřevoryty neměla. Navíc k tomu neměla nejmenší důvod.⁴¹³ Váchal trpěl bludy a vykonstruovanými scénáři, ve kterých figuroval vždy jako oběť. Svou „pravdu“ umocňoval nadměrným pitím alkoholu.⁴¹⁴ Kolem jejího pobytu v nemocnici na jaře 1943, kdy podstoupila operaci kotníku, se točilo více problémů. Váchal, ačkoliv jinak měl potřebu neustále odjíždět ze Studeňan, ji za měsíc v motolské nemocnici ani jednou nenavštívil, a dokonce jí nepomohl ani během návratu domů, když nemohla na operovanou nohu plně našlapovat. Poté, co se vrátila z nemocnice, ji

⁴¹¹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 16. říjen 1945.

⁴¹² PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 58, deník z roku 1947, 23. červen, 5. a 20. červenec 1947.

⁴¹³ „A že malíři se smějí jak jsem v „motolském sanatoriu“ prodávala jeho dřevoryty. Když byl potom na dvoře, ptala jsem se ho, že si takovou urážku nenechám líbit, aby řekl, kdo mu sdělil takovou hanebnost. A tu pověděl, před sestrou a Vládou, že to byl Klicman. Obrátím se asi na advokáta. Je prostě teď strašný, nelze s ním žít.“ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 23. červen 1943.

⁴¹⁴ Jeho cesty ze Studeňan se na začátku léta 1942 začínají točit pouze kolem zisku lahví s alkoholem. Například dne 20. června jede pro osm smluvených lahví vína do Prahy, které vymění za svůj barevný dřevoryt Koniáše z Receptáře. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 20. červen 1942.

v noci vzbudila jejich fenka Alma, která byla nemocná. Macková ve strachu, že by přišla o dalšího psa (Petra, prvního psa, zastřelil v lese myslivec), vzbudila Váchala. Ten ale začal nepředstavitelně běsnit.⁴¹⁵ „*Ale jak vyváděl! Jako šílenec si počínal. A kdybych byla neutekla z kuchyně, kde jsem zatím zatopila a vařila, do pokoje a nezamkla se, snad by byl užil násilí. Hrozně nadával, lítal zběsile po síni a tloukl pěstí na všechny dveře. Zase, ovšem do svého nadávání zahrnul český národ, mne vynadal, statek proklel, a já že jsem se měla spíše připravovat na smrt, které neujdou, nežli si jet do Prahy dát spravovat nohu!*“⁴¹⁶

Jeho útoky byly neopodstatněné. Netrápil ho ani nedostatek argumentů.⁴¹⁷ Jeho chování bylo hrubé. Problémy s ním postupně začali mít i další lidé. Váchal se vždy bavil jen se svými „oblíbenci“. Tím byl například ve 30. letech Josef Portman,⁴¹⁸ ale v roce 1942 jejich vztah ochladl.⁴¹⁹ V roce 1942 přišel na scénu nový „oblíbenec“, za kterým pravidelně Váchal jezdil do Prahy a Nymburku. Dle Anny byl Váchal velmi přelétavý člověk, který se rychle pro někoho nadchnul, ale později se o něj již nezajímal. Jméno nového „oblíbence“ Macková neznala.⁴²⁰ V roce 1943 se Váchal pohádal i s M. Nožičkovou.⁴²¹ Navíc po válce měl být Váchal, jak se Macková dozvěděla od J. Hodka, vyšetřován pro možnou kolaboraci. Hodek Annu při návštěvě Plzně informoval, že měl vzájemnou korespondenci s B. Benešem Buchlovanem, Jaroslavem Hladkým⁴²² a Aloisem Josefem Šťastným⁴²³ o Váchalovi. Chtěli proti němu po válce zakročit. Hodek jim vysvětlil, že Váchalův příklon k Hitlerovi je způsoben pouze pózou, když všichni jsou proti Hitlerovi, on musel být s ním a naopak.

⁴¹⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 19.–23. duben 1943.

⁴¹⁶ Tamtéž. 23. duben 1943.

⁴¹⁷ Jako například, když ho Macková upozorní, aby neplýtvat v říjnu dřívím, protože ho budou potřebovat na zátop v zimě, a Váchalova odpověď je, že Macková má mužské rysy v obličejí. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 16. říjen 1945.

⁴¹⁸ Josef Portman (1893-1968) – tiskař a vydavatel. Žil v Litomyšli v domě čp. 75, dnešní Portmoneum.

⁴¹⁹ V roce 1942 jejich vztah ochladl, a ačkoliv se Portman snažil stále s Váchalem spojit prostřednictvím korespondence s Mackovou, nedařilo se mu to. Macková již věděla, že Váchal se od něj distancoval. Údajně málo platil a od 40. let Váchal odmítal tvořit. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 8. únor 1943.

⁴²⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 30. duben 1942.

⁴²¹ Hádky Váchala s Nožičkovou, která nechtěla, aby Anna nosila uhlí (160 kg) z Jičína sama. Výsledek se nedostavil, Macková tedy podnikla čtyři cesty s trakařem do Jičína a dovezla všechno uhlí sama. „*Polovina je má a polovina Váchalova. On by pro to nejel a v zimě by topil s mým. [...] Hrozil, jako vždy, že [zaškrтанá pasáž] a že bude hrozně krveprolití.*“ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 4. srpen 1943.

⁴²² Jaroslav Hladký (1893-1981) – poslanec Národního shromáždění za sociálně demokratickou stranu, po roce 1948 za KSČ.

⁴²³ Alois Josef Šťastný (1901-1979) – prozaik, publicista a překladatel americké literatury.

Nakonec nechali Váchala být, protože nebyl nebezpečný.⁴²⁴ Váchal si ve válečném období vybíral přátele podle toho, co mu mohli nabídnout. Pracoval už jen za maso, potravinové lístky na ně nebo za alkohol. Macková v jeho chování spatřuje znaky šílenství, které ze strany Alšovy rodiny nebylo ojedinělé. V roce 1945 se Macková začne Váchala skutečně obávat a zamyká se na noc ve svém pokoji.⁴²⁵

Vztah, který s Váchalem měla, Annu velmi vyčerpával a nejednou ho chtěla ukončit. Atmosféra v domácnosti ve Studeňanech byla často velmi dusná. Proč tedy Macková v takovém vztahu setrvala? Dle deníkových záznamů je odpověď zcela zřejmá. Váchal odmítal odejít. On sám neměl kam, na světě již byl sám a u nikoho by neměl takové zastání a pomoc, jakou mu prokazovala Macková. *„Jak by bylo dobře, kdyby se již někam nadobro odstěhoval, takovýto život je velmi těžký a přináší vše jiné nežli klid... Mne hlavně plno práce, kterou musím konat pro něj a proč vlastně? Nebo zač se mám tak dřít, když ke všemu ještě nejsem zdravá a potom neustále unavená, že se k malování ani nedostanu a z toho jsem pak nespokojená a nevrhá. A čas letí a hrob se blíží každým dnem. [...] V. si nechá jen sloužit, sám nic nepomůže. Kdyby se to již rozluštilo, jsem tak nespokojená, nic mě netěší.“*⁴²⁶

Váchal si především neuvědomoval, případně nechtěl uvědomit, že je na pozemku, který mu nepatří. Pokud měli na statku návštěvu, dokázal se ještě celkem ovládat, ale poté, co návštěva opustila Studeňany, již ne. *„Ale hned nazítrí, jak odjely [P. Fořtová-Šámallová a J. Klenková], se opět sprostě a zle choval. Opravdu to s ním není k vydržení a hnout se odtud nechce. Jen mi ztrpčuje život v mém vlastním domě. Jako bych já tu byla z milosti!“*⁴²⁷

Důvodem poválečných hádek byly nejčastěji suroviny.⁴²⁸ V roce 1947 se Macková poprvé vzepřela a odmítla mu jakkoliv pomáhat. Nejen s jeho uměleckou činností, ale i v domácnosti. Váchal se najednou podívoval nad prázdnými hrnci, načež mu Macková přinesla z pokoje lístek, na kterém stálo: *„Aby bylo jasno! Pokud mne písemně nepoprosíte za odpuštění, nebudu na Vás mluvit a ani Vám vařit“*.⁴²⁹

⁴²⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 57, deník z roku 1946, 4. listopad 1946.

⁴²⁵ Tamtéž. 18. leden 1946.

⁴²⁶ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 30. duben 1942.

⁴²⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 18. červenec 1945.

⁴²⁸ Například v červenci roku 1947 Váchal vypotřebuje benzín svůj, ale také Mackové, který je na přiděl. Bere si další láhev a Macková ho zastavuje s tím, aby ji trochu odlil, když její láhev již také vypotřeboval. To ho velmi rozlítil a dojde k hádce. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 58, deník z roku 1947, 23. červenec 1947.

⁴²⁹ Odpověď Váchala byla Mackovou později přelepena obrázkem. Tamtéž. 31. červenec 1947.

4.4 Vzájemné pochopení

Na konci 40. let se jejich vztah opravdu uklidnil a byl opět spíše v „harmonické rovině“. V říjnu 1948 si dokonce poprvé společně vyjeli na výlet na kolech.⁴³⁰ V 50. letech se Váchal začal pracovně angažovat na statku.⁴³¹ Společně začali trávit opět i Štědré večery.⁴³² Na Váchalovy narozeniny v září 1951 mu Macková poslala z návštěvy u Vonkové-Štěpánkové balíček s dárkem.⁴³³ Jejich vztah se zklidnil i proto, že Macková ve Studeňanech téměř nepobývala. Často jezdila po výletech, některé byly i několikadenní až několikátýdenní. Také jezdila téměř každoročně na měsíc do lázní. Navíc od 60. let trávila spoustu času v Brně u manželů Leixnerových. V roce 1965 zde stejně jako předchozí roky pobyla opět několik měsíců, v dopise do Studeňan dokonce přidělila Váchalovi právo na výběr jejího důchodu.⁴³⁴ V Brně Macková trávila i část roku 1967.

⁴³⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 59, deník z roku 1948, 8. říjen 1948.

⁴³¹ V říjnu 1950 pomáhá Mackové a společně přivezou postupně 1 q brambor z Radimi. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 61, deník z roku 1950, 21. říjen 1950.

⁴³² Tamtéž. 24. prosinec 1950.

⁴³³ Váchal z Telče obdržel balíček se salámem a sladkostmi. Tamtéž. 21. září 1951.

⁴³⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Josefa Váchala, korespondence přijatá z let 1925-1967, č. inv. 2085-2107, č. přír. 57/71, dopisnice z 30. července 1965.

5 ANNA MACKOVÁ A JEJÍ PŘÁTELÉ

Po celý život Macková udržovala velmi blízké kontakty se svými přáteli v rámci KVVU, ale také mimo něj. K největším přítelkyním z KVVU patřila bezesporu Jaroslava Klenková (1890-1982), kterou Macková znala ještě z dob studií u Karla Raisnera. V první dekádě 20. století se Jaroslava provdala za Ludvíka Bedřicha Julia Klenku, se kterým měla několik dětí.⁴³⁵ Macková se s J. Klenkovou později ve svém životě častokrát setkávala. Jejich vztah byl postaven jak na rovině umělecké, kdy se scházely jako členky KVVU a malířky, tak v rovině ryzího přátelství. J. Klenková několikrát navštívila Studeňany a Macková naopak rodinnou chatu Klenků na Kamberku. Společně podnikaly řadu výletů,⁴³⁶ častokrát i s dětmi J. Klenkové, které měla Macková velmi ráda. K Aleně,⁴³⁷ dceři Klenkové, zřejmě měla blíže než ke svým neterším a synovci. Manželé Klenkovi si na počátku 40. let vystavěli na Kamberku chatu,⁴³⁸ na které se slavily v roce 1941 jednapadesáté narozeniny J. Klenkové. Mezi pozvanými byly Macková a P. Fořtová-Šámalová. Po několik dní Macková užívala Klenkové pohostinnosti. Když opouštěly chatu, napsaly dopisnice s básní pro zbylé členky KVVU, které se nedostavily.⁴³⁹ „*Kamberk nás znovu přitáhl – obzor se sněhem zatáhl. Při ohni sedíme v mraze, drbeme děvčátka v Praze.*“⁴⁴⁰ Během návštěvy na Kamberku je Alena Klenková (1920-2004) několikrát vyfotila. J. Klenková si s Mackovou v době války velmi pomáhaly. Macková jí zásobovala ovocem ze statku a J. Klenková jí na oplátku zasílá různé pochutiny. Macková při svých cestách do Prahy právě u J. Klenkové častokrát přespávala, většinou v pokoji Aleny. Situace se zkomplikovala poté, co se Alena po válce vdala a mladí manželé Finkovi přechodně přebývali u Aleniných rodičů.⁴⁴¹

⁴³⁵ V deníku Mackové se vyskytují informace pouze o Aleně a Ludvíkovi. Je možné, že dětí bylo více. Na webové stránce My heritage.com se objevuje ještě Antonie, Josef, Zdeněk (1916-1967) a Václav (1918-1952).

⁴³⁶ Společný výlet Mackové, Klenkové a jejího syna Ludvíka přezdívaného Iči započal v Radimi, pokračoval lesem na Kumburk, Bradlec a směrem na Tábor. Poté pokračovali až k opuštěné štolě, kde se kdysi hledaly polodrahokamy. Iča vlezl dovnitř po žebříku, Klenková se o syna bála, a tak šla za ním. Následně se vraceli zpět do Studeňan. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 18. a 19. září 1935.

⁴³⁷ Alena Klenková má k Mackové také blízko, dokonce ji nazývá familiárně „tetičko“. Na závěr roku 1941 jí v dopise posílá celkem dvacet osm fotografií z jejich společných cest, převážně do Prachovských skal, které pouze Macková s Alenou podnikly v červnu 1941. Tamtéž. 12. červen a 4. říjen 1941.

⁴³⁸ O výstavbě chaty informuje Mackovou v září 1940. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 5. září 1940.

⁴³⁹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 52, deník z roku 1941, 7.–12. září 1941.

⁴⁴⁰ Tamtéž. 12. září 1941.

⁴⁴¹ Alena Klenková se provdala roku 1946. Jejím mužem se stal student medicíny, který byl dva roky vězněn v koncentračním táboře, kde údajně tahal pytle s cementem, poté pracoval na železnici, kde vozil zboží na nádraží a v květnu roku 1945 bojoval ve Vršovcích. Klenkové ani Mackové se nové příjmení Aleny nelíbilo,

Anna se stýkala také s dalšími kolegyněmi z KVV. Nejvíce poté s H. Šrámkovou (1883-1974), V. Dohnalovou-Pešanovou (1897-?), P. Fořtovou-Šámalovou (1886-1974) a E. Urbanovou-Mikanovou (1879-1955).⁴⁴² Většinou si tyto dámy společně zašly na víno, častokrát do Bulharské vinárny, která byla zdobena výtvary členek KVV, případně chodily po výstavách, do biografu a jezdily na společné výlety, kde malovaly. V roce 1938 Macková vyrazila s J. Klenkovou, H. Šrámkovou a P. Fořtovou-Šámalovou na „malířský čundr“⁴⁴³ do Orlických hor. Během svého pobytu navštívily spoustu měst a vesnic v okolí (Nový Hrádek, Krčín, Bohuslavice, Deštné, Rychnov nad Kněžnou).⁴⁴⁴ V roce 1947 navštívila Mackovou ve Studeňanech P. Fořtová-Šámalová s J. Klenkovou. J. Klenková zde byla po deseti letech, P. Fořtová-Šámalová přijela poprvé. Malířky se společně shledávají po dlouhé době. Se svými přítelkyněmi z KVV oslavila Macková v dubnu 1947 i své šedesáté narozeniny. Po dlouhé době šlo o první narozeniny, které Macková slavila. Většinu předchozích narozenin prožila sama, případně si je zpříjemnila návštěvou biografu či divadla. Oslava jejích šedesátých narozenin proběhla v bytě P. Fořtové-Šámalové. Macková se zde sešla s J. Klenkovou, V. Dohnalovou-Pešanovou. Od H. Šrámkové, která se nemohla dostavit, dostala telegram a od Pešana, manžela Dohnalové-Pešanové, veršované přání s kresbou. Jak bylo jejich dobrým zvykem, složila H. Šrámková Mackové báseň a napsala ji na dopisnici. *„Hlavu tíží, oči klíží, opar vína, jak se slaví šedesátka Andulina. Vzlétni koni okřídlený, pomoz verše tepat, čas se valí jako vlna, nechce chvíli čekat, tmavá noc je bez měsíčka, Helenko buď zdráva, život letí jako rychlík sláva polní tráva.“*⁴⁴⁵ Pokud se Macková pohybovala v Praze, navštěvovala i další členky KVV.⁴⁴⁶

protože znělo příliš německy. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 57, deník z roku 1946, 13. červen a 11. listopad 1946.

⁴⁴² V roce 1955 zemřela první z umělkyň bývalého KVV, které se s Mackovou scházely – Eliška Mikanová-Urbanová. Macková se o její smrti dovídá při návštěvě Prahy. Mikanová-Urbanová údajně obešla spoustu svých známých a poté ve spánku na Zelený čtvrtek 7. dubna 1955 zesnula. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 66, deník z roku 1955, 18. duben 1955.

⁴⁴³ Dopis z 26. července 1938 – pozvánka na, jak zněl nadpis, „malířský čundr“ Tamtéž. 27. červenec 1938.

⁴⁴⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1938, 4.–8. srpen 1938.

⁴⁴⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 58, deník z roku 1947, 11. duben 1947.

⁴⁴⁶ Na konci roku 1948 navštívila Vilmu Dysmasovou, která na tom byla zdravotně velmi špatně. *„Je to takový ubožák. Má ochromenou levou ruku a je téměř opuštěná, přesto, že má v Praze sestru. Říkala, kdyby aspoň nemohla trochu malovat, že by umřela.“* PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 59, deník z roku 1948, 18. listopad 1948.

Kromě kontaktů v KVVU se Macková přátelila také s dalšími umělci mimo Kruh. Její dlouholetou přítelkyní se stala madame Gali neboli Marie Galimberti-Provázková⁴⁴⁷ (1880-1951). Šlo původně o známou Váchala, ta se ale s Mackovou velmi spřátelila a po zbytek života se navštěvovaly. V Praze spolu trávily čas v biografu, případně chodily na výstavy. Macková u ní občas po přesídlení do Studeňan přespávala. M. Galimberti-Provázková Studeňany také navštívila. Zde společně kreslily a chodily do přírody.⁴⁴⁸ Poté, co se Galimberti-Provázková dozvěděla o částečné mobilizaci, okamžitě opustila Studeňany a vrátila se do Prahy.⁴⁴⁹ Do Studeňan zavítala ještě několikrát. Stejně jako J. Klenkové nebo H. Horké i Galimberti-Provázkové Macková zasílala během války balíčky s ovocem.⁴⁵⁰ Galimberti-Provázková o svém strachu z války často Anně psávala.⁴⁵¹ Macková vždy o Galimberti-Provázkové mluvila jako o umělkyni, která měla neskutečnou lásku k umění a píli, s níž vytvářela svá díla. Žila skutečně jen pro malování. Na závěr roku 1948 prodělala Galimberti-Provázková mrtvici. Macková ji v Praze navštívila. Galimberti-Provázková byla čilá, již zase mluvila, a dokonce i malovala.⁴⁵² Ještě v září 1949 pořádala výstavu.⁴⁵³ Další mrtvici prodělala v březnu 1950.⁴⁵⁴ Následující rok 4. srpna 1951 Galimberti-Provázková zemřela ve věku jednasedmdesáti let.⁴⁵⁵

Mezi přátele Mackové nepatřili jen výtvarní umělci či umělkyně, ale také umělečtí kritici, případně spisovatelé nebo rodinní příslušníci umělců. Do poslední skupiny patřila i první manželka Františka Horkého Helena Horká, roz. Pittnerová (1879-1949). S Horkou se Macková seznámila zřejmě během svého studia u jejího manžela F. Horkého. Ten zemřel na jaře roku 1936 a Macková s Váchalem mu byli na pohřbu. Poslední rozloučení s Horkým se

⁴⁴⁷ Marie Galimberti-Provázková se v roce 1905 se provdala za italského malíře Alexandra Galimbertiho, poté spolu manželé cestovali. Do Čech se vrátila v roce 1917 a vystavovala své malířské dílo. V roce 1919 se setkala s Váchalem.

⁴⁴⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1938, 27. srpen 1938.

⁴⁴⁹ Tamtéž. 14. září 1938.

⁴⁵⁰ „A té zlé doby nebude konec. Chcete mi poslat nějakou zásilku, já nevím, jestli se to ještě smí. Ted' se dostává jedno jablíčko na týden, když je větší, tak nic – jen 5 dkg. Zelenina vůbec ne, někdy špenát jednou za 14 dní a 2 malé cibule. Hrom do toho!“ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 8. říjen 1943.

⁴⁵¹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1938, 13. září 1938.

⁴⁵² PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 59, deník z roku 1948, 16. listopad 1948.

⁴⁵³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 60, deník z roku 1949, 19. březen 1949.

⁴⁵⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 61, deník z roku 1950, 23. březen 1950.

⁴⁵⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 62, deník z roku 1951, 29. srpen 1951.

konalo v úterý 24. března 1936 na Vinohradském hřbitově. Na pohřbu se objevila i řada umělců, mezi nimi například malíři Antonín Majer, Zdeněk Glückselig, Otakar Vanáč nebo Rudolf Adámek. První dvě lavice byly obsazeny příbuznými, jeho první a druhou ženou a byla zde i spousta Horkého přátel. Macková měla z pohřbu smíšené pocity. Dle ní zde nebylo dostatečného smutku, který by byl vhodný.⁴⁵⁶ Macková s Horkou se častokrát navštěvovaly. V roce 1943 byla Horká navštívit Mackovou během jejího měsíčního pobytu v nemocnici.⁴⁵⁷ V dubnu 1949 se vydala Macková do Prahy, důvodem byla smutná událost – smrt její dlouholeté přítelkyně Heleny Horké. Ještě v únoru téhož roku ji byla navštívit, ale nic nenasvědčovalo jejímu blízkému skonu. Poslední rozloučení a kremace se konaly 19. dubna 1949. Na kremaci se dostavila spousta známých, přátel a rodina Horké, včetně její sestry Uzlové z Vamberka.⁴⁵⁸

Dalším přítelem Mackové byl knihovník, kulturní historik a spisovatel Jaroslav Malý (1885-1955). S J. Malým měla Macková zprvu pouze pracovní vztah. J. Malý měl doplnit popisné pasáže do knihy *Albrechtický hřbitůvek*, která byla souborem dřevorytů Mackové. Postupně se jejich vztah proměnil v přátelský. Vydání knihy bylo velmi zpozděno válkou, J. Malý byl od roku 1939 až do konce války vězněn v koncentračních táborech Dachau, Buchenwald a Sachsenhausen.⁴⁵⁹ Tuto skutečnost se Macková dozvídá až v dopise od J. Malého. „*Třikrát jsem byl vybrán pro plynovou komoru! Je věru zázrak, že jsem z toho všeho vyvázl. Jak drahá mi teď svoboda a hlavně vědomí, že tu vládu německých bestii přežil národ a naše drahá republika!*“⁴⁶⁰ Jeho zdravotní stav byl po válce velmi špatný. Dva měsíce se léčil v sanatoriu, kde mu pomohli po psychické stránce, ale jeho fyzický stav byl stále neuspokojivý. Zápasil s onemocněním srdce, také žlučníku, s lupenkou, zánětem dásní, nedostatkem vitamínů a se špatným zrakem. Na počátku jeho věznění si krátili vězni volnou chvíli poslechem jeho přednášek. Častokrát přednášel o K. H. Máchovi, Augustu Sedláčkovi, ale také o Písku, Rožmberské knihovně a o exlibris. Zde padlo i jméno Mackové jako významné umělkyně. V roce 1947 sama Macková uznává, že je J. Malý stále ve velmi zuboženém stavu a zlepšení již zřejmě nepřijde. Byl slepý na jedno oko, zdál se velmi malý,

⁴⁵⁶ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 24. březen 1936.

⁴⁵⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 1.–13. duben 1943.

⁴⁵⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 60, deník z roku 1949, 19. duben 1949.

⁴⁵⁹ Malý Jaromír. *Městská knihovna Písek: čtení z Písku* [online]. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z: http://www.ctenizpisku.cz/cteni_autori/maly-jaromir/.

⁴⁶⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 7. prosinec 1945.

ačkoliv před válkou takovým dojmem nepůsobil. Naopak bylo nesmírně fascinující, že i přes veškeré hrůzy, které zažil, měl stále chuť k životu.⁴⁶¹ Zemřel 28. října 1955 po téměř ročním zotavování se z infarktu.⁴⁶²

Vztahem, který byl původně jen v pracovní rovině a stal se z něj také vztah přátelský, byl vztah s manžely Paulusovými z Hradce Králové. Vincenc Paulus (1884-1955) byl původně učitelem v Malšovicích u Hradce Králové, ale od roku 1946 byl ředitelem Městského průmyslového muzea přímo v Hradci Králové. Manželé Paulusovi byli přátelé jak Mackové, tak Váchala a častokrát se navštěvovali. Pokud měla Macková cestu do Hradce Králové, přespávala u nich.⁴⁶³ Díky V. Paulusovi došlo k vydání knižních značek Mackové i Váchala.⁴⁶⁴

Kromě přátel z uměleckých kruhů se Macková stýkala i s dalšími lidmi mimo uměleckou obec. Mezi jednu z jejich dlouholetých přítelkyň patřila Evžena Pospíšilová-Štěpánková, roz. Vonková (?-1962). Macková Evženu, tehdy ještě jako Vonkovou, poznala zřejmě roku 1915, kdy se vydala poprvé do Telče, z které Vonková pocházela. Do Telče se Macková ještě několikrát za svůj život vrátila⁴⁶⁵ a i v části jejího díla se objevuje tematika Telče a okolí. Rodině Vonkové patřila v Telči kavárna Slávie (dům č. 33) na náměstí Přemysla Otakara II. Hned vedle této kavárny byla cukrárna Drdáckých⁴⁶⁶ (dům č. 34). Rodinu Drdáckých Macková také velmi dobře znala a E. Vonková-Štěpánková po návratu zpět do Telče posílala Mackové balíčky se sladkostmi.⁴⁶⁷ E. Vonková pobývala stejně jako Macková za první republiky v Praze a díky Mackové se angažovala v práci pro KVU. V roce 1936 Macková seznámila Vonkovou se svým známým, architektem Štěpánkem, se kterým ještě téhož roku

⁴⁶¹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 58, deník z roku 1947, 26. září 1947.

⁴⁶² PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 66, deník z roku 1955, 29. říjen 1955.

⁴⁶³ U Paulusů přespávala Macková například v červenci 1941 během svého výletu do Hradce Králové, Pardubic a okolí. Během výletu navštívila i Kunětickou Horu. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 52, deník z roku 1941, 9. a 10. července 1941.

⁴⁶⁴ Tamtéž. 8. září 1941.

⁴⁶⁵ „Trochu divně mi bylo, když jsem prvně zase po dlouhé době uviděla staré město mladých let.“ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 58, deník z roku 1947, 3. června 1947. Do Telče se Macková vrátila opět v roce 1951. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 62, deník z roku 1951, 13. září 1951.

⁴⁶⁶ Rodina Drdácká a rodina Vonkova byly příbuzné. František Vonka se svou ženou Julií Vonkovou mají dceru Julii (1891-1971) provdanou za Ferdinanda Drdáckého (1875-1944). Sňatek proběhl roku 1927. SOCHOROVÁ, Šárka. *Spolkový život v Telči 1918-1938*[online]. České Budějovice, 2012 [cit. 2018-05-15]. Dostupné z: https://theses.cz/id/qsfd00/Spolkov_ivot_v_Teli_1918_-_1938.pdf. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav. Vedoucí práce Jitka Rauchová. s. 28. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 58, deník z roku 1947, 3. června 1947.

⁴⁶⁷ Až do ledna 1949, kdy byla cukrárna Drdáckých znárodněna. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 59, deník z roku 1948, 29. prosinec 1948.

Vonková uzavřela sňatek. Za svědka jí byl Váchal. Manželé poté přesídlili na Slovensko. V listopadu 1943 Štěpánek zemřel⁴⁶⁸ a E. Vonková-Štěpánková musela opustit byt v Hamrech a zanechat všechny věci k pronajmutí. Snažila se dostat do své rodné Telče.⁴⁶⁹ Návrat do Telče se jí nakonec povedl a v dopise z konce ledna 1945 o tom informuje i Mackovou. E. Vonková-Štěpánková zemřela 11. dubna 1962 v chebské nemocnici na srdeční infarkt.⁴⁷⁰

Macková rovněž udržovala blízký vztah i s Váchalovou matkou Annou Hlaváčkovou (1862-1939). Jejich vztah byl zprvu vystavěn pouze na nutnosti styku „tchýně“ a „snachy“, ale během společného soužití Mackové s Váchalem se opravdu prohloubil a Macková si vybuodovala k A. Hlaváčkové skutečně vřelý vztah, založený na přátelství a úctě. Již v roce 1935 se o ni Macková starala, protože A. Hlaváčková měla zraněnou nohu. Zranění bylo velmi vážné, nesměla nic dělat a vůbec chodit.⁴⁷¹ K Mackové do bytu ale nechtěla, a ačkoliv se o ni Macková starala, nemohla u ní přespávat pro nedostatek místa.⁴⁷²

V létě 1938 se byly společně podívat na X. všesokolský slet.⁴⁷³ Macková koupila sobě a A. Hlaváčkové lístek na slavnostní zahájení sletu na 3. červenec.⁴⁷⁴ O místa na Masarykově stadionu byl velký zájem, již ve dvě odpoledne byly vstupenky téměř vyprodány. Tři minuty před třetí zazněl dělový výstřel a bylo vypuštěno 3 000 holubů, čímž byl X. všesokolský slet zahájen.⁴⁷⁵ „*První nastoupili mužové. Ale nástup museli provést dvakrát za sebou. Důkladně to „zvorali“! Ani podruhé nebyl hladký. Cvičení bylo krásné... Vzpomínka na padlé bratry, zařatá pěst, vzmužení, přísaha republiky.*“⁴⁷⁶ Jedinkrát se podívala Hlaváčková také do Studeňan, v červenci roku 1938. I ve stáří byla Hlaváčková v dobré fyzické kondici a ve

⁴⁶⁸ Evžena nechala převést ostatky Štěpánka ze Slovenska na území Protektorátu. Na kremaci se nikdo ze známých nedostavil, protože informace o jeho skonu a kremaci v Moravské Ostravě dorazily až několik dní po obřadu. Korespondence, kterou zasílala Macková na Slovensko, se vždy vrátila s nápisem „Nepřístupno“. Macková tudíž neměla šanci Vonkové-Štěpánkové ani kondolovat. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 29. listopad 1943.

⁴⁶⁹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 18. leden 1945.

⁴⁷⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 72, deník z roku 1961-1963, 11. duben 1962.

⁴⁷¹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 30. leden 1935.

⁴⁷² Tamtéž. 4. únor 1935.

⁴⁷³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1938, 29. červen 1938.

⁴⁷⁴ Tamtéž. 3. červenec 1938.

⁴⁷⁵ DVORÁČEK, Petr. *X. všesokolský slet roku 1938 a jeho ohlas ve společnosti*. Praha, 2008. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Katedra dějin a didaktiky dějepisu. Vedoucí práce PaedDr. Ladislav Kašpar, Ph.D. s. 51-52.

⁴⁷⁶ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1938, 3. červenec 1938.

Studeňanech se nudila. V Praze je stále něčím zaměstnaná, ale zde pouze sedí na zahradě, případně jde s Mackovou na hřbitov nebo se projít po okolí.⁴⁷⁷

V roce 1939 A. Hlaváčkovou opět postihla dlouhá a vleklá nemoc. Trpěla velmi těžkou chřipkou, kterou doprovázely další komplikace (kožní problémy na noze a také zanícená rána na čele). Doktor je upozornil, že na noze je nebezpečí rozvoje růže.⁴⁷⁸ Na začátku února s ní Macková trávila celé dny.⁴⁷⁹ Dávala jí obklady, doktor předepsal masti a prášky. Oproti nemoci, kterou prodělala na začátku roku 1935, si ji Macková odvedla k sobě domů.⁴⁸⁰ V postiženém místě na čele se stále tvořil hnis, matka trpěla silnými bolestmi, a jelikož chtěla stále utíkat, Macková s Váchalem se u ní střídali.⁴⁸¹ V polovině února již rána na hlavě vypadala lépe, a tak matku nechali odejít na její žádost zpět domů, doktor jí ale nakázal klid na lůžku.⁴⁸²

Ačkoliv neměla Váchalova matka vycházet z domu, ale jen ležet, neposlechla. Dne 18. března se za ní vydala Macková i s Váchalem, ale do bytu již nedošli. Kousek od bytu stál hlouček lidí. Macková již z dálky rozpoznala matčinu čepici. Volala na Váchala, ten běžel k neštěstí. Doběhli k matce, která tou dobou byla již mrtvá. Nehoda se stala ve čtvrt na čtyři odpoledne. Těžký nákladní automobil A. Hlaváčkovou zachytil levou lucernou, vlekl ji po cestě a následně přejel. Přivolaný lékař už konstatoval pouze smrt. Její bezvládné tělo leželo na ulici v zimě, ve sněhu, který ráno napadl, přikryté pouze dvěma archy hnědého papíru až do čtvrt na šest večer. Oba cítili silný smutek a výčitky. Mohli snad tomu zabránit? Stačilo přijít dříve? Ale přece nevěděli, že se vydá ven.⁴⁸³ „*Nejsmutnější ráno. V tomto týdnu jsme ztratili vše, co jsme ještě měli. Vlast a matku...*“⁴⁸⁴

Pohřeb Váchalovy matky se konal 24. března 1939. Její tělo bylo uloženo do hrobu k jejímu manželu Hlaváčkovi, který zemřel o 33 let dříve, v roce 1906. Na Vinohradský

⁴⁷⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1938, 8.–14. červenec 1938.

⁴⁷⁸ Erysipel, lidově růže či oheň svatého Antonína – bakteriální, streptokokové infekční onemocnění kůže.

⁴⁷⁹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, 1. únor 1939.

⁴⁸⁰ „*Mám z toho strach. [...] ale lítat ustavičně mezi svým bytem a jejím a smýkat plno věcí sem a tam, sedět tam ve tmě její kuchyňky a v noci být plna obav co s ní je, to je zase lepší, že je zde u mě, ač po mé práci je teď veta.*“ Tamtéž. 2. únor 1939.

⁴⁸¹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, 3.–7. únor 1939.

⁴⁸² Tamtéž. 13. únor 1939.

⁴⁸³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, 18. březen 1939.

⁴⁸⁴ Tamtéž. 19. březen 1939.

hřbitov se dostavilo mnoho lidí.⁴⁸⁵ Spousta z nich si o tragické smrti přečetla v novinách. V sobotu 25. března se konala smuteční mše za zemřelou v nově postaveném římskokatolickém kostele Nejsvětějšího Srdce Páně na náměstí Krále Jiřího z Poděbrad na Vinohradech.⁴⁸⁶ Váchal se se smrtí matky jen velmi těžce srovnával.⁴⁸⁷ Na konci března začali vyklízet byt po matce, ale příliš rychle jim to nešlo. Mackové přišel dopis od matčina ošetřujícího lékaře. Sdělil jim v něm, že je mu nesmírně líto jejího skonu, ale současně psal, že by pro ni dále neměl dobré zprávy. Jednalo se o tuberkulózní onemocnění kostí, které se nedá vyléčit.⁴⁸⁸

Z důvodu častého cestování měla Macková své přátele i po republice – E. Vonkovou-Štěpánkovou v Telči, manželé Paulusovy v Hradci Králové a manželé Bartošovy v Plzni a manželé Leixnerovy v Brně. Do Plzně se Macková vydala poprvé až po válce, ale s Bartošovými po celou dobu druhé světové války udržovala korespondenční styk a posílali si vzájemně balíky na přilepšenou. Macková jim ovoce, oni na oplátku různé pochutiny – sušenky, kávu apod. V roce 1946 u nich strávila Macková celý týden, který byl plný kulturních zážitků (divadlo, kino, výstavy). Macková navštívila také ateliér Josefa Hodka (1888-1973), Váchalova žáka.⁴⁸⁹

Ke konci života Mackové se prohloubily kontakty s Blaženou Leixnerovou, která v deníku vystupuje jako Blaženka. Korespondenci s manželi udržoval Váchal již ve 40. letech, Macková se blíže spřátelila s Blaženou až v 60. letech. B. Leixnerová Mackovou navštěvuje i se svým manželem Oldřichem ve Studeňanech, ale setkávají se také v Praze, a dokonce za ní přijede do Mariánských Lázní.⁴⁹⁰ Společně vyjíždějí na poslední výlety v životě Mackové. U manželů Leixnerových v Brně strávila Macková v rámci svého pobytu

⁴⁸⁵ Přijela rodina Váchalova, také Alšova, dorazila i její poslední žijící sestra, Beutlerová z Bělé u Bezdězu. Tamtéž. 24. březen 1939.

⁴⁸⁶ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, 28. březen 1939.

⁴⁸⁷ „Vycházejte z předpokladu, že slušno jest po dokonané padesátce na venek se uchýliti a co nejvíce proměny přírodní pozorovati, slávu pak a činy Tvůrce buď chválou neb šklebem oslavovati, každoročně od března až do listopadu ve Studeňanech (u Mackové) pobýváme. Letos, dne 18. 3., den před zamýšleným odjezdem, složiv první díl Kázání proti hříchu kvaltu (ve kterém ponejvíce o autech, letadlech jakožto daru d'áblově se pojednává na 200 stranách), odpoledne týž den honorář za to z Neznáma vyplacen mi byl, v podobě přejetí nákladním autem mé 77leté matky.“ OLIČ, Jiří. --nejlépe tlačiti vlastní káru sám: Život Josefa Váchala. 2. vyd. (1. vyd. v samizdatu). Praha: Paseka, 1993. s. 180.

⁴⁸⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, 9. duben 1939.

⁴⁸⁹ „Ovšem, žák nad mistra! Toho se Váchal nedomohl. Sedí k staru jen v malé komoře a je ještě rád, že je mu tam teplo. Však také Hodek na nedávné výstavě prodal za 25 000, kde jiní ted' neprodají nic, anebo jen tolik, že to nestojí ani za řeč.“ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 57, deník z roku 1946, 4. listopad 1946.

⁴⁹⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 72, deník z roku 1961-1963, 24. červenec 1961.

na Moravě v roce 1961 například i své čtyřiasedmdesáté narozeniny.⁴⁹¹ I v roce 1962 strávila Macková v Brně několik měsíců.⁴⁹² Nadále s Leixnerovou udržovala velmi blízký přátelský kontakt.

Významnou skupinu přátel tvořili přátelé z okolí Studeňan. Marie Čmelíková pocházela z Radimi a byla jednou z přítelkyň, kterou Macková znala po celý svůj život. Macková s „Čmelicí“, jak ji sama nazývala, chodívala do kina, ale setkávaly se i na trhu. M. Čmelíková také navštívila Mackovou během jejího pobytu u E. Vonkové-Štěpánkové v Telči. Další přítelkyní byla Božena Korosová-Rusová.⁴⁹³ Stejně jako s M. Čmelíkovou i s B. Korosovou-Rusovou navštěvovala Macková kino. Seznámily se někdy před rokem 1945, kdy je v deníku první zpráva o Boženině existenci.⁴⁹⁴ Macková se znala již s její matkou, s kterou měla v lednu 1945 za úkol od pěti ráno do osmi večer hlídat v hasičské boudě.⁴⁹⁵ Mezi věrné přátele Mackové patřili také manželé Gebauerovi (Jan a Julie) ze Železnice. Vždy, když se pohybovala po okolí Železnice, se za nimi zastavila. S J. Gebauerovou se Macková seznámila kolem roku 1906.⁴⁹⁶ Právě od J. Gebauera měla Macková v roce 1947 zapůjčeno jízdní kolo. Na konci roku 1954 J. Gebauerová po mrtvici ochrnula a ležela po několik měsíců v nemocnici. Macková ji byla v lednu 1955 navštívit.⁴⁹⁷ V dubnu 1955 se J. Gebauerová zotavila a opět se učila pomalu chodit.⁴⁹⁸

Kromě jmenovaných přátel měla Macková i mnoho dalších, s kterými častokrát a ráda trávila svůj volný čas. Dokud žila v Praze, byl její společenský život plnější, ale i po přesídlení do Studeňan se snažila naplňovat své společenské potřeby. Z dalších přátel můžeme jmenovat manžele Tomanovy z Prahy. S Evou Tomanovou udržovala blízké vztahy až do jejího psychického zhroucení v 60. letech, kdy byla E. Tomanová umístěna do

⁴⁹¹ Tamtéž. 13. duben 1961.

⁴⁹² PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 72, deník z roku 1961-1963, 10. květen 1962.

⁴⁹³ Božena Korosová-Rusová – dnes poslední žijící přímý svědek života Mackové. Bohužel je dnes paní Rusová již v pokročilém věku a osobní rozhovory odmítá. Její rodné příjmení je Korosová, dle sčítání obyvatel v roce 1921 byla služebnou u Macků Františka Korosová. Je možné, že Barbora byla příbuzná služebné Františky, možná šlo o dceru. Mohla být také příbuzná s rodinou Korosů žijící dle sčítání obyvatel v roce 1921 ve Studeňanech v usedlosti č. 25.

⁴⁹⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 15. leden 1945.

⁴⁹⁵ Tamtéž. 17. leden 1945.

⁴⁹⁶ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 63, deník z roku 1952, 17. červen 1952.

⁴⁹⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 66, deník z roku 1955, 12. leden 1955.

⁴⁹⁸ Tamtéž. 20. duben 1955.

Bohnic.⁴⁹⁹ K přátelům patřila i Eliška Vozábová (1874-1973), jedna z prvních českých lékařek, další lékařka, s kterou měla Macková přátelský vztah, byla Jankovská-Stáhlová, od 50. let manželka ředitele Československého rozhlasu Kazimíra Stáhla. Macková jí v době druhé světové války posílala balíky s ovocem pro její děti. Rovněž vedla korespondenci a setkávala se i s přáteli Váchala, například s Josefem Bobšem Svobodou (1885-1974) a v neposlední řadě se stýkala i s Váchalovou rodinou žijící v Praze.

⁴⁹⁹ Při návštěvě Evy Tomanové se Macková zhrzoila nad jejím stavem, ale také nad podmínkami uvnitř léčebny. Pětatřicet žen sdílelo jednu společnou ložnici, toaleta byla umístěna přímo uvnitř této místnosti. Macková se svěřuje, že byl všude hrozný puch. Tomanová nevnímá, je netečná a zapomíná, že ji Macková navštívila, poté odbíhá bez vysvětlení pryč. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 71, deník z roku 1960, 30. listopad 1960.

6 ANNA MACKOVÁ – JEJÍ ZÁLIBY I STRASTI

Macková velmi milovala přírodu a vše, co se s ní pojilo. Její láska k přírodě je patrná i na jejím díle. Během svého života měla Macková několik psů, ke kterým silně přilnula. První, tehdy ještě Váchalův pes, byl leonberger Tarzan (1924⁵⁰⁰-1932). Váchalova matka měla také psy – Astu (zemřela 1937)⁵⁰¹ a Almu (1936-1944).⁵⁰² Z důvodu časté nemoci A. Hlaváčkové se o obě fenky starala převážně Macková a po smrti Váchalovy matky v roce 1938 si Almu vzali partneri k sobě. V roce 1939 vrhla dvě štěňata,⁵⁰³ Petra (1939-1945) a Pavla (1939-1954). Váchal si chtěl oba psy ponechat, ačkoliv se Macková obávala, čím je bude v případě války krmit. Také proto byla velice ráda, když jí pro psy z Prahy H. Horká poslala balíček potravin. V přiloženém dopise píše, že se do potravin dali brouci, což ale psům nevadí. V balíku zaslala: housky, kroupy, vločky, suchary, čokoládu a rýži.⁵⁰⁴ Dalším psem se stala fenka kokršpaněla, opět Asta (?-1956), která byla březí, a původní majitelé ji už nechtěli. Na konci roku 1955 vrhla jedenáct štěňat. Fenku neměli dlouho, zemřela následující rok na otravu arsenem. Macková ani Váchal nechápali, kdo jí mohl tak ublížit.⁵⁰⁵ Štěně, které si nechali, pojmenovali Miláček (1955-1965).⁵⁰⁶

Dokud byla Macková v dobrém fyzické kondici, vydávala se na výlety krajinou pěšky, převážně v okolí Studeňan. Po celý zbytek života rovněž vzpomínala na společný výlet do Jugoslávie, který podnikla s Váchalem již roku 1923.

Po válce měla Macková jeden velký sen, vlastnit osobní automobil: *„abych mohla dál do přírody, když moje nohy jsou takové ubohé a daleko mě nedonesou. Vyplní se moje poslední přání? Poslední koruny bych za ně dala. Patrně se dozvím v nejbližší budoucnosti – po úpravě*

⁵⁰⁰ OLIČ, Jiří. *Neznámý Váchal: Život umělce*. s. 248.

⁵⁰¹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1935, 15. červen 1938.

⁵⁰² Smrt Almy Mackovou silně zasáhne: *„Vždyť to byla vlastně má jediná přítelkyně zde na venkově. Chodily jsme spolu do Radimi, do Jičina, na luka, i v Prachovských skalách se mnou byla. [...] Můj malý, drahý buldoček! Už ji, chudinku, nic nebolí, to mě uspokojuje, neboť vytrpěla moc.“* PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 55, deník z roku 1944, 17. leden 1944.

⁵⁰³ Tamtéž. 9. prosinec 1940.

⁵⁰⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 12. leden 1945.

⁵⁰⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 28. únor 1955.

⁵⁰⁶ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 67, deník z roku 1956, 14. červen 1956.

měny.⁵⁰⁷ První měsíce po válce byly pro Mackovou velmi náročné z hlediska dopravy. První autobus z Lázní Běláhoř přes Studeňany do Jičína jel až 3. září 1945.⁵⁰⁸

Zdravotní stav Mackové se s věkem neustále zhoršoval. Po celý život ji trápila dna,⁵⁰⁹ která byla u ní velmi rozvinutá. Bolesti kloubů jí znemožňovaly jak práci v domácnosti, tak především tvorbu. Na zmírnění bolesti jí MUDr. Vozábová posílala z Prahy casein.⁵¹⁰ Na konci března 1943 podstoupila Macková dokonce chirurgický zákrok v Motolské nemocnici. Operace, kterou podstoupila – „osekání kloubů“, byla velmi bolestivá. Při převazu Macková viděla velký řez na kotníku. Rána se hojila velmi dobře. Dne 12. dubna začala pomalu našlapovat na nohu a učit se chodit o berlích. O den později již nemohla v nemocnici vydržet, a tak požádala o propuštění. Doktor jí vyhověl a dostala auto na převoz. Chůzi měla prozatím zakázanou. Za pobyt v nemocnici Macková zaplatila 1366 K a potravinové lístky, které za nemocniční stravu během pobytu vyčerpala.⁵¹¹ Zdravotní problémy ji neopustily ani v následujících letech. V důsledku svého zdravotního stavu odmítala od 40. let jakékoliv zakázky. Dřevoryty již nedělala téměř žádné, pouze si občas ve chvílích volna a v dobré náladě malovala temperou či kreslila tužkou.⁵¹²

Na konci října 1945 již rozhlas informoval o budoucí peněžní reformě,⁵¹³ k tomu s válkou neskončil ani přidělový systém. Nové lístky – na chléb – přišly ze Syndikátu výtvarníků již na konci července a byly na 7 kg chleba.⁵¹⁴ Klenková napsala Mackové své obavy ohledně měny. Apelovala na ni, pokud jde cokoliv ještě koupit, necht' nakupuje. Problémem je, že lidé ze strachu nic neprodávali. Macková se se svým snem vlastnit osobní automobil pomalu loučila.⁵¹⁵ Když už téměř v koupi automobilu nedoufala, uviděla v Radimi inzerát na autoškolu a rozhodla se jít si pro bližší informace. Již za dva dny proběhla od šesti do osmi večer první lekce. Před zapsáním do kurzu bylo zapotřebí dvou fotografií, legitimace,

⁵⁰⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 19. červen 1945.

⁵⁰⁸ Tamtéž. 3. září 1945.

⁵⁰⁹ Dna (*arthritis urica*) - lidově je toto onemocnění nazýváno nemocí králů, pakostnice či podagra. Jde o metabolické onemocnění. Nemocný není schopen odbourávat puriny, které se vyznačují nadměrnou tvorbou kyseliny močové. Vysoká koncentrace kyseliny močové v krvi způsobuje krystalizaci této látky v tkáních, nejčastěji v kloubech.

⁵¹⁰ Kasein (kazein, casein) – mléčný protein, který se vyskytuje v mléku saveců. Napomáhá léčení.

⁵¹¹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 1.–13. duben 1943.

⁵¹² Tamtéž. 4. květen 1943.

⁵¹³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 20. říjen 1945.

⁵¹⁴ Tamtéž. 27. červenec 1945.

⁵¹⁵ Tamtéž. 22. říjen 1945.

vysvědčení národní spolehlivosti a lékařské povolení. Poplatek za kurzovní činil 2000 Kčs.⁵¹⁶ Za několik dní Macková podstoupila zdravotní prohlídku. Lékař se velmi divil, kolik jí je let, že chce řídit automobil, a také se podívoval nad tím, že ona jako žena by řídila. „*Já na to, to jste také proti ženám, pane dr.? On spěšně na to, že ne, ale že bývají ženy nervózní atd., ale že mě nechce snad zrazovat, ať se svléknu, že mě musí vyšetřit.*“⁵¹⁷ Vyšetření stálo 20 Kčs. První jízda Mackové proběhla 18. května 1946.⁵¹⁸ Od 23. května se Macková učila teorii, bylo to pro ni velmi těžké, jak sama přiznala, již mnoho let se nic nového neučila. Dne 4. července Macková úspěšně složila řidičskou zkoušku. Ve zkušební den s ní jely v autě ještě další dvě ženy, které se také učily, a před nimi byla zkoušena skupina vojáků. „*Tak teď mít již auto. To by se jezdilo!*“⁵¹⁹

Auto se pro Mackovou zdálo být stále více nedosažitelným snem, a to i když složila řidičské zkoušky, rozhodla se proto pro pořízení motocyklu. V SVU jí vydali potvrzení jakožto činnému členu.⁵²⁰ Již na konci dubna se začíná seznamovat s řízením motocyklu. Zprvu jí to příliš nejde, navíc jí velmi vadí, že jízda není tak pohodlná jako v autě.⁵²¹ J. Gebauer jí prozatím půjčil jízdní kolo, aby se na něm naučila. Protože ani na kole nikdy Macková nejezdila,⁵²² zprvu jí to příliš nešlo, ale neustále se zlepšovala. Mackové je jasné, že již dávno mohla mít vůz, případně motocykl, a jak v nedávných měsících roku 1947 zjistila, i jízdní kolo by jí velice usnadnilo cestování.

Problém nedosažitelnosti automobilu tkvěl v tom, že Jičínu jakožto městu bez průmyslu bylo povoleno pouze šest soukromých automobilů. Přirozeně, že přednost pro vlastnění vozu měli lékaři, hasiči či obchodníci. Ačkoliv byla Macková uznána jako kulturní pracovnice, stále byli lidé v pořadníku na vůz před ní. Macková společně s osvětovým inspektorem Špinkou vyplnili žádanku⁵²³ na automobil. K přihlášce byly přiloženy tři dokumenty –

⁵¹⁶ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 57, deník z roku 1946, 14. květen 1946.

⁵¹⁷ Tamtéž. 17. květen 1946.

⁵¹⁸ Tamtéž. 18. květen 1946.

⁵¹⁹ Tamtéž. 4. červenec 1946.

⁵²⁰ „*akademické malířce, grafičce Anně Mackové, jest plně kvalifikovanou samostatně působící výtvarnou umělkyní. Toto potvrzení se vydává jmenované jako doklad k její žádosti o povolení motocyklu, který nezbytně potřebuje při vykonávání své výtvarné činnosti.*“ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 58, deník z roku 1947, 17. duben 1947.

⁵²¹ Tamtéž. 24. duben 1947.

⁵²² Tamtéž. 27. duben 1947.

⁵²³ „*Žadatelka jest nucena v zájmu své funkce navštěvovati museum v Hradci Králové a Jičíně. Jelikož bydlí 6 km od města a nemůže používati dopravních prostředků, jest jí cesta na nádraží do Jičína velmi obtížná a zabere příliš mnoho času. S ohledem na její zdraví a činnost v kult. životě bylo by jí přidělením poukazu na auto umožněno zastávati plně svěřené funkce a časově by získaly i ústavy, ve kterých pracuje. Auta by bylo plně využito v zájmu veřejném, neboť žadatelka pracuje na souboru památek Jičínska a navštěvuje různá místa v okrese, kde zachycuje památné stavby pro své práce (barevné dřevoryty aj.)*“ Tamtéž. 12. únor 1948.

potvrzení činnosti v muzeu v Hradci Králové od ředitele Františka Tichého,⁵²⁴ dále potvrzení práce pro muzeum v Jičíně od Antonína Houby⁵²⁵ a nakonec osvědčení od Syndikátu výtvarníků v Praze.

Na konci 40. let se pomalu smiřuje, ačkoliv nerada, se skutečností, že automobil již vlastnit nebude. Začíná se vydávat na výlety⁵²⁶ s přítelkyní B. Korosovou-Rusovou. Na jednom z výletů se rozhodne ke koupi jízdního kola.⁵²⁷ S B. Korosovou-Rusovou podniká i delší, vícedenní výlety (např. v září 1949 do Černého Dolu).⁵²⁸

Také jezdí na výlety s Klubem českých turistů v Jičíně (KČT Jičín). V srpnu 1948 se s nimi vydává za 180 Kčs do Janských Lázní a vzpomíná, jak zde byla naposledy s Váchalem v roce 1937. Ještě v tomtéž měsíci se s KČT Jičín vydává za 165 Kčs do Semil a po cestě zastavují na poutním místě Bozkov v kostele Navštívení Panny Marie.⁵²⁹

Když nejela na výlet s KČT, Macková vyjížděla na výlety s Čedokem.⁵³⁰ V roce 1955 se Macková rozhodla odjet na delší cestu na Slovensko. Skupina čítající 28 účastníků z Jičínska se sešla 30. července na jičínském nádraží a pokračovala směrem do slovenských Tater.⁵³¹ Putování trvalo až do 7. srpna.⁵³²

V roce 1947 jela Macková poprvé do lázní. Lékař ji doporučil lázně Teplice – Šanov.⁵³³ Každý den docházela na procedury – koupele, podvodní masáže a poprvé v životě i na masáž.⁵³⁴ Kromě klasických lázeňských procedur se Macková vydávala také na vycházky a vyjížděky po okolí, kde obdivovala krajinu, ale také stavby (kostely, fary, domy, aj.),

⁵²⁴ František Tichý (1886-1961) – Ing. Arch., od roku 1913 byl ředitel Kotěrova muzea, za 1. světové války byl zajat na ruské frontě a dostal se do Turkmenistánu, později maloval akvarely s tematikou této země. Velmi se věnoval exlibris a grafice.

⁵²⁵ Antonín Houba (1881-1968) – středoškolský učitel, muzejní pracovník, regionální historik.

⁵²⁶ K prvnímu výletu došlo 18. dubna 1948 a Macková se s Korosovou-Rusovou vydaly směrem na Trutnov. Zde navštívily příbuzné Korosové-Rusové. Macková po dlouhé době kreslila. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 59, deník z roku 1948, 18. duben 1948.

⁵²⁷ Na výletě do Hradce Králové se Macková rozhodne koupit si kolo. Všechna kola v prodejně jsou již vyprodána, má si zavolat za týden. V momentě, kdy je kolo k dostání, Macková se obává, že by nevybrala správně. Tamtéž. 4. a 20. květen 1948.

⁵²⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 60, deník z roku 1949, 13.–7. září 1949.

⁵²⁹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 59, deník z roku 1948, 8. a 22. srpen 1948.

⁵³⁰ V červenci 1949 podnikla výlet za 240 Kčs do lázní Bělohrad. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 60, deník z roku 1949, 24. červenec 1949.

⁵³¹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 66, deník z roku 1955, 30. červenec 1955.

⁵³² Tamtéž. 7. srpen 1955.

⁵³³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 58, deník z roku 1947, 15. duben 1947.

⁵³⁴ Tamtéž. 28. srpen 1947.

navečer navštěvovala místní kino. Také se snažila kreslit.⁵³⁵ Mackovou v lázních navštívila E. Vonková-Štěpánková. Společně podnikaly výlety do okolí.⁵³⁶

Lázeňský pobyt Mackové skončil po necelém měsíci v sobotu 13. září 1947.⁵³⁷ Další lázně jí lékař napsal o rok později, poté, co se jí dnové otoky projevíly také na rukou. Tentokrát navštívila lázně v Jáchymově.⁵³⁸ Kromě procedur opět chodila každý den do přírody a obdivovala Krušné hory.⁵³⁹ Navíc měla v lázních opět volný čas, který jí ve Studeňanech tak chyběl. Hodně četla, užívala si společenského života, seznamovala se s dalšími pacienty.⁵⁴⁰ Dokonce i vztah s Váchalem se zlepšil. Po dlouhé době neporozumění jí Váchal opět posílal dopisy.⁵⁴¹ Lázně opustila 20. června 1948 odpočatá a po dlouhé době šťastná.⁵⁴²

Na léčení se vydala i v květnu a červnu roku 1949 a opět do Jáchymova.⁵⁴³ Několik dní před návratem do Studeňan jí zpříjemnila pobyt v lázních přítelkyně E. Vonková-Štěpánková, se kterou podnikla výlet na zámek Červený Hrádek.⁵⁴⁴ Poté, co v roce 1950 docházela do nemocnice na injekce⁵⁴⁵ a byla nasazena neúspěšná léčba rentgenem, při které mělo ozařování končetin pomoci od bolesti, byla vyčíslena její invalidita na 50 %.⁵⁴⁶ Macková měla spoustu zdravotních těžkostí, které ji omezovaly ve veřejném i osobním životě a narušovaly její uměleckou tvorbu. Navíc si na počátku 50. let dvakrát ve stejný den (rok po sobě) komplikovaně zlomila na stejném místě levou ruku.⁵⁴⁷ Rekonvalescence trvala v obou případech velmi dlouho.

I přes všechna zdravotní trápení a nemožnost vlastnit automobil či motocykl ji láska k přírodě a cestování až do smrti neopustila.

⁵³⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 58, deník z roku 1947, 19.–22. srpen 1947.

⁵³⁶ Tamtéž. 24. a 25. srpen 1947.

⁵³⁷ Tamtéž. 13. září 1947.

⁵³⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 59, deník z roku 1948, 18. březen 1948.

⁵³⁹ Tamtéž. 24. květen 1948.

⁵⁴⁰ Tamtéž. Červen 1948.

⁵⁴¹ Tamtéž. 11. červen 1948.

⁵⁴² Tamtéž. 19. a 20. červen 1948.

⁵⁴³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 60, deník z roku 1949, 8. květen 1949.

⁵⁴⁴ Tamtéž. 11. červen 1949.

⁵⁴⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 61, deník z roku 1950, 8. únor 1950.

⁵⁴⁶ Tamtéž. 15. listopad 1950.

⁵⁴⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 62, deník z roku 1951, 13.–18. leden 1951. a PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 63, deník z roku 1952, 16. únor 1952.

7 ŽIVOT ANNY MACKOVÉ V KONTEXTU POLITICKÝCH UDÁLOSTÍ

7.1 Druhá světová válka

Po smrti milované matky trávila Macková spoustu času ve Studeňanech a pomalu přemýšlela o přesídlení na rodinný statek. V květnu roku 1938 se objevili ve Studeňanech vojáci⁵⁴⁸ v rámci částečné mobilizace československé armády,⁵⁴⁹ která se dotkla také mužů ve Studeňanech. Obcí procházel ubytovatel, který místním vysvětloval, že se zde počítá s ubytováním přibližně 200 vojáků.⁵⁵⁰ Ve vsi se v této době pohybovalo mnoho vojáků. Na statek Macků měly být původně uloženy ruční granáty, po dlouhých dohadech se tak nestalo.⁵⁵¹ Všichni vojáci nakonec ze Studeňan a okolí odešli 24. května 1938.

Přijetí anglo-francouzského ultimáta na podzim roku 1938 zastihlo Mackovou s Váchalem ve Studeňanech.⁵⁵² Následně byla vyhlášena všeobecná mobilizace mužů do 47 let a důstojníků do 60 let. Tato zpráva se nesla vesnickým rozhlasem 23. září 1938 v deset hodin večer. V tuto dobu bylo v Rousicích na tři tisíce připravených záložáků. Dne 30. září přijali prezident a vláda mnichovský diktát a od 1. října bylo postupně odstoupeno sudetoněmecké území.⁵⁵³ „*Hotovo. Proдали nás – jedna řeč. Budeme mít teď velmi blízko na hranice. [...] Dopadlo to strašně. Chodíme všichni jako bez ducha, jako v těžké nemoci... A co ještě přinesou příští dny?*“⁵⁵⁴

Počátkem roku 1939 se Macková nevěřicně prochází Václavským náměstím a Prahou. „*Dnes jsou vyvěšeny v Praze červené prapory německé s hákovým křížem na paměť německých hrdinů válečných a vedle visí prapor československý. Kde bychom si to byli před rokem pomyslili!*“⁵⁵⁵ Dne 14. března prezident Hácha odjel do Berlína. Ráno 15. března uslyší

⁵⁴⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1938, 21. květen 1938.

⁵⁴⁹ STRAKA, Karel. Částečná mobilizace v květnu 1938: Od domněnek k faktům. *Vojenský historický ústav* [online]. Praha: Vojenský historický ústav Praha [cit. 2018-05-20]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/castecna-mobilizace-v-kvetnu-1938-od-domnenek-k-faktum/>

⁵⁵⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1938, 21. květen 1938.

⁵⁵¹ Tamtéž. 22. květen 1938.

⁵⁵² „*21. září, ve středu, den, který bude navždy černě zaznamenán v historii Československa! Spojenci – kšeftařská a kuplířská Anglie s Francií – nás prodali. Naše země bude roztrhaná a části její vhozeny Němcům na pospas. S jídlem roste chuť – je přísloví. Spokojí se tímto, nebo nás jednou pohltní se vším...*“ Tamtéž. 21. září 1938.

⁵⁵³ Tamtéž. 24.–30. září 1938.

⁵⁵⁴ Tamtéž. 1. říjen 1938.

⁵⁵⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1938, 12. březen 1939.

Macková vyprávět sousedku, že v rádiu zaslechla zprávu o obsazení hranic německými vojsky. Spěchá k Váchalovi. Dvě minuty před devátou ráno potkává v Praze první auto s německými vojáky.⁵⁵⁶ Československá armáda, po předchozí domluvě politiků v Berlíně, nepodnikala proti říšskému vojsku žádné kroky. Ve většině měst obyvatelstvo na německou armádu pouze hanlivě pokřikovalo s výjimkou 3. praporu 8. slezského pluku v Místku, který se postavil na odpor. Na druhou stranu pražští Němci příchod německých vojsk přivítali se zdviženou pravicí.⁵⁵⁷ Na Václavském náměstí se utvořil dav lidí. Němečtí studenti v bílých punčochách pochodují a zpívají.⁵⁵⁸ Ve tři čtvrtě na tři odpoledne poté v průchodu biografu Atria Macková přihlíží průvodu německých vojsk Prahou směrem na Pražský hrad. „*Občas slyšet pískání a volání z krajních řad obecnstva, [...] v tom zazní výstřel, cinkot skla. Na nic nečekám a utíkám pryč.*“⁵⁵⁹ V červnu již po Praze vlají pouze červené prapory s hákovým křížem. I přesto, že se vše zdražuje, tvoří se všude fronty. Lidé ze strachu vykupují prodejny potravin a skupují látky. Zásobování obchodů bylo nedostatečné.

Macková trávila ve Studeňanech spoustu času, což dokládá i skutečnost, že ji v květnu 1939 na statku hledal pracovník pojišťovny, který obdržel informaci o tom, že opustila Prahu.⁵⁶⁰ V roce 1939 vrhne jejich fenka Alma dvě štěňata.⁵⁶¹ Váchal trval na ponechání obou, i přes obavy Mackové ohledně nedostatku potravin v následujících letech.⁵⁶² Nejen potraviny, ale také krmivo pro zvířata podléhalo přidělovému systému.⁵⁶³

Výroční den vzniku Československa byl okupačním aparátem vyhlášen všedním dnem. Jakékoliv nepokoje či stávky byly již předem odsouzeny jako sabotáž a měly být trestány i smrtí. Okupační vláda se tohoto dne obávala a předem varovala občany, aby se zdrželi jakéhokoliv demonstrativního chování. Ve dnech od 27. do 29. října 1939 bylo posíleno pražské gestapo a v pohotovosti byly také jednotky SS. I přes veškerá opatření se konaly demonstrace napříč celou bývalou republikou. V Praze vystoupilo na sto tisíc demonstrantů proti ozbrojené okupační moci. Demonstrace se neobešly bez obětí. Okupační orgány

⁵⁵⁶ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 49, deník z roku 1938, 15. březen 1939.

⁵⁵⁷ Tři osudové březnové dny: 14.–16. březen 1939. *Ústav pro studium totalitních režimů: věda - vzdělávání - popularizace* [online]. Praha [cit. 2018-05-14]. Dostupné z: <https://www.ustrcr.cz/uvod/doba-nesvobody-1938-1945/tri-osudove-breznove-dny-14-16-brezen-1939/>.

⁵⁵⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, 14. březen 1939.

⁵⁵⁹ Tamtéž. 15. březen 1939.

⁵⁶⁰ Tamtéž. 15. květen 1939.

⁵⁶¹ Tamtéž. 26. srpen 1939.

⁵⁶² Tamtéž. 6. říjen 1939.

⁵⁶³ MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939-1945*. Řitka: ČAS, 2012, 119 s. Český ČAS. s. 76.

neváhaly použít palné zbraně. V den výročí vzniku Československé republiky byl zastřelen dělník Václav Sedláček a smrtelně zraněn student medicíny Jan Opletal, který 11. listopadu zranění podlehl. Dalších dvanáct osob utrpělo zranění a zatčeno bylo na čtyři sta osob. Po demonstracích se šířily protichůdné informace. Na jedné straně byla radost z odhodlání národa zakročit vůči okupantům, na druhé se šířily zprávy o obětech tohoto činu.⁵⁶⁴ Váchal se na konci října také pohyboval v Praze a přijel zděšen zpět do Studeňan se zprávou o nepokojích.⁵⁶⁵

Již v březnu 1939 byla vydávána první protižidovská nařízení. Na počátku patřila do protižidovské politiky i podpora emigrace Židů. Za možnost opuštění protektorátu platili Židé vysoké poplatky nacistickým úřadům. Postupem času se snižoval počet států, které byly ochotny židovské uprchlíky přijímat.⁵⁶⁶ Na židovské obyvatelstvo se vztahovala řada nařízení, která je omezovala v každodenním životě.⁵⁶⁷ Všechna nařízení měla sloužit tomu, aby Židé byli odděleni od zbytku společnosti. Od roku 1940 měli Židé občanské legitimace. Od roku 1941 se na všechny Židy od šesti let věku vztahovala povinnost označit oděv Davidovou hvězdou. Ve válečném období nadále sílila protižidovská propaganda.⁵⁶⁸ V roce 1943 se Macková rozhodla, že si udělá názor na židovské autory sama. Poté, co se neustále dozvíдалa, že židovští literáti publikují své dílo se „špatným úmyslem“, rozhodla se, že si knihu povídek židovského autora Františka Langra⁵⁶⁹ *Zlatá ratolest*⁵⁷⁰ znovu přečte. Tuto knihu kdysi Váchal dostal s Langrovým věnováním a poté ji se svým věnováním dal Mackové. Po přečtení knihy konstatovala, že zde byla spousta pasáží, které se jí nelíbily, a tudíž že tisk má pravdu. Svěřila

⁵⁶⁴ BLÁHOVÁ, Marie, Jan FROLÍK, Nad'a PROFANTOVÁ, Pavel BĚLINA, Michael BOROVIČKA a Milan HLAVÁČKA. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2006. s. 337-338.

⁵⁶⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, 30. říjen 1939.

⁵⁶⁶ Legální počet židovských emigrantů: 1939 – 19 016, 1940 – 6 176, 1941 – 535, 1941-1942 – 93 osob. Celkem opustilo protektorát legální i nelegální cestou okolo 30 tisíc židů. BLÁHOVÁ, Marie, Jan FROLÍK, Nad'a PROFANTOVÁ, Pavel BĚLINA, Michael BOROVIČKA a Milan HLAVÁČKA. *Velké dějiny zemí Koruny české*. s. 194-198.

⁵⁶⁷ Židé byli propouštěni bez udání důvodu z práce a neměli nárok na peněžitou podporu. Měli zakázán vstup do některých ulic, parků, lesů a dalších veřejných míst (divadla, kina, hostince, kavárny, plovárny, knihovny, sportovní a zábavní areály) a po dvacáté hodině se nesměli zdržovat mimo svůj byt. Židovské děti si nesměly hrát na veřejných hřištích a byly vyloučeny z návštěvy německých a později také českých škol. Během přepravy veřejnou dopravou se mohli zdržovat jen na vyhrazených místech. Židé byli omezováni při nákupu a měli zákaz chovu domácích zvířat Tamtéž. s. 199.

⁵⁶⁸ BLÁHOVÁ, Marie, Jan FROLÍK, Nad'a PROFANTOVÁ, Pavel BĚLINA, Michael BOROVIČKA a Milan HLAVÁČKA. *Velké dějiny zemí Koruny české*. s. 192-200.

⁵⁶⁹ František Langer (1888-1965) – spisovatel, dramatik a vojenský lékař pocházející z židovské rodiny. V roce 1939 emigroval do Francie, po porážce Francie do Anglie. V obou zemích vykonával funkci přednosta zdravotnictva v čs. vojsku v zahraničí. Dosáhl hodnosti brigádního generála. V roce 1947 byl jmenován národním umělcem. V roce 1995 mu byl udělen Řád T. G. Masaryka II. třídy in memoriam.

⁵⁷⁰ *Zlatá ratolest* – zřejmě šlo o dílo *Zlatá Venuše* – sbírka povídek z roku 1910. V díle vystupuje také osoba Váchala.

se Váchalovi, ten se zamyslel a řekl: „*Tomu snad tak není. Vždyť se pamatuji na ukončení poslední povídky, o které jsme tehdy říkali, jak je to krásně a jemně napsáno. Knížku jsem mu nechala, přečetl ji a druhý den povídá slohem jemu vlastním: „Je to židárna! Dnes to nejde vůbec číst!*“⁵⁷¹ Na úryvku je patrné, že pomyslná „masáž“ tisku pod nacistickou propagandou byla velmi účinná. Macková ani Váchal nesdíleli nacistické myšlenky, ale také se nechali strhnout davem. Když byl „nepřítel“ oficiálně označen, nebyla již překážka ho za „nepřítele“ uznávat. V denících se objevují zmínky o náletech na česká města nebo o atentátu na Heydricha a jeho následné smrti.

Po přesídlení do Studeňan začala Macková vnímat válečné události z jiné perspektivy. Častokrát se o dění ve městech dozvídala až z korespondence se svými přáteli. M. Galimberti-Provázková píše v dopise z října 1944, že jsou výtvarníci totálně nasazováni.⁵⁷² Dle dopisu jsou v hlubočepských skalách využíváni umělci a učitelé na výkopy tunelu.⁵⁷³ Tyto výkopy byly součástí dopravních staveb budovaných v období protektorátu.⁵⁷⁴ Nařízení z 23. ledna 1941 rozšiřovalo pracovní povinnost na všechny protektorátní příslušníky ve věku od 18 do 50 let. Výjimky se vztahovaly na těhotné ženy a matky pečující o nezletilé děti. Již v letech 1939 až 1941 vydala protektorátní vláda a okupační správa soubor nařízení a směrnic, které omezovaly svobodnou volbu zaměstnání. Byl tak rozšířen okruh osob, které byly nuceny k přijetí určitého zaměstnání.⁵⁷⁵ V květnu 1942 navíc vyšlo v platnost nařízení (č. 154/1942 Sb.), díky kterému mohl být povolán prakticky kdokoliv na práce, jež sloužily k obraně země, zajištění výživy, výrobě spotřebních statků, hospodářskému využití země, zdokonalení dopravních poměrů a zdoání stavu nouze a přírodních katastrof. V kompetencích ministerstva hospodářství a práce bylo také omezování nebo zastavení činnosti válečně nevýznamných či méně významných odvětví, ty se poté stávaly hlavním zdrojem další pracovní síly.⁵⁷⁶ Tyto kompetence se mohly dotknout umělců, kteří pro válku nebyli nijak významní.

⁵⁷¹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 26. srpen 1943.

⁵⁷² PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 55, deník z roku 1944, 7. září 1944.

⁵⁷³ Tamtéž. 19. říjen 1944.

⁵⁷⁴ Vinohradské tunely poprvé. *Železniční koridory a vysokorychlostní tratě* [online]. 11. 9. 2016 [cit. 2018-05-21]. Dostupné z: <https://www.koridory.cz/archives/35189/>.

⁵⁷⁵ HAVLÍKOVÁ, Jana. *Im Totaleinsatz: Zwangsarbeit der tschechischen Bevölkerung für das Dritte Reich : [Katalog zur Ausstellung] = Totálně nasazení : nucená práce českého obyvatelstva pro Třetí říši : [katalog výstavy]*. Prag: Deutsch-Tschechischer Zukunftsfonds, 2008, s. 60.

⁵⁷⁶ Tamtéž. s. 66.

Z dopisu V. Dohnalové-Pešanové se Macková v listopadu 1944 dozvěděla podrobnosti o prvním z celkem tří spojeneckých náletů na Prahu.⁵⁷⁷ Informace o dění v hlavním městě získávala také z rozhlasu. Na začátku roku 1945 se Mackové rozbil rozhlasový přijímač. Součástky se nesměly zasílat poštou. Rozhlasový přijímač měla tedy odvézt na opravu do Prahy. To se jí již nepodařilo. Proto se podrobnosti o druhém bombardování Prahy dozvěděla až 20. února 1945. Zjistila, že byly bombardovány také Vinohrady, kde bydlela její dobrá přítelkyně Galimberti-Provázková, a přímo naproti domu, kde žila, hořela Velká synagoga.⁵⁷⁸ Nálet zasáhl na Vinohradech více než 1200 domů. Americké bombardéry v domněnku, že ničí Drážďany, shodily několik pum na Prahu.⁵⁷⁹ Macková se tedy strachovala o všechny známé a přátele, které v Praze měla.⁵⁸⁰ První zpráva, která dorazila po obnovení poštovní komunikace, byla od V. Ambrožové, jež se strachovala o Mackovou a Váchala a tázala se, jsou-li oba v pořádku.⁵⁸¹

Válečná strava se lišila od jídelníčku v období míru. Na podzim roku 1939 byl zaveden přidělový systém (vázané hospodářství, racionace).⁵⁸² Se zavedením přidělového systému vznikl jako průvodní jev i černý trh. Také docházelo k dalším jevům doprovázející přidělový systém – znehodnocování zboží pomocí příměsí (např. do mouky se přidávaly otruby), používání náhražkových surovin (kávovinové náhražky, pivo vařené z pýru apod.), tištění kuchařek obsahující recepty na jídla připravená z dávek, rady hospodyňkám v rozhlase, a také nárůst kriminality, ale i humoru souvisejícího s přidělovým systémem.⁵⁸³

⁵⁷⁷ Dopis od V. Dohnalové-Pečanové, která informuje o prvním náletu na Prahu, při kterém byl zabit její bratr. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 55, deník z roku 1944, 20. listopad 1944.

⁵⁷⁸ Vinohradská synagoga (1896-1951) – stávala v Sázavské ulici na Vinohradech. Byla silně poškozena během spojeneckého náletu 14. února 1945. Němci následně bránili hašení požáru, tudíž její poškození bylo daleko větší. Nikdy již nebyla znova opravena. I přes protesty židovské obce byla roku 1951 stržena.

⁵⁷⁹ Důvodem bombardování Prahy bylo mimo jiné i selhání radiolokátoru. Plzeň ležící zhruba 90-100 km od Prahy byla zaměněna za saské město Zwickau (Cvikov), které je vzdáleno od Drážďan také zhruba 90 km. Nálet byl o to ničivější, že se Pražané neuchýlili nikam do bezpečí, protože nebrali sirény příliš vážně. První bomby dopadly v Jinonicích, letadla pokračovala dále na Pankrác, horní část Nového Města, Vinohrady a Riegrovy sady. STRAŠÍKOVÁ, Lucie. Šok Pražanů v únoru 1945: Během pár minut zmizely desítky domů: rozhovor s Michalem Plavcem. In: *Historie.cs* [online]. Česká televize, 14. 2. 2015 [cit. 2018-05-10]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1503176-sok-prazanu-v-unoru-1945-behem-par-minut-zmizely-desitky-domu>.

⁵⁸⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 20. únor 1945.

⁵⁸¹ Tamtéž. 19. a 22. květen 1945.

⁵⁸² Na našem území existovaly přidělové systémy v několika obdobích: 1915-1921, 1921-1922, poč. 30. let – sociální přidělový systém, 1939-1945, 1945-1951, 1952-1953. ŠTĚPEK, Jiří. *Sto let přidělových systémů na území bývalého Československa 1915-2015*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2015. Studie (Národohospodářský ústav Josefa Hlávky). I. díl. s. 13.

⁵⁸³ Tamtéž. s. 10-11.

První lístky Macková s Váchalem obdrželi na prádlo, mléko, tuk a chleba.⁵⁸⁴ Kromě nedostatku potravin se obyvatelé protektorátu potýkali i s nedostatkem uhlí.⁵⁸⁵ Od roku 1940 se nově nesměly prodávat některé potraviny – kakao, káva, čokoláda. Ačkoliv cena kávy byla před zavedením vázaného hospodářství 30 K za kg, po roce 1940 na černém trhu „vyšplhala“ až na 9000 K.⁵⁸⁶ Na trhu v Jičíně, kam Macková po přestěhování do Studeňan docházela, bylo velmi málo zboží a podřadné kvality. Ačkoliv došlo k navýšení cen, potraviny byly hned vyprodány. Lidé si dělali ze strachu zásoby.⁵⁸⁷ V okolí se již nedalo téměř nic koupit. Macková se zmiňuje, že nebyl petrolej ani cukr. Obchodníci prodávali cukr po půl kilu.⁵⁸⁸ Po většinu války (resp. do podzimu 1944) existovalo několik skupin potravinových lístků. V první řadě byly lístky na chléb, pečivo a mouku, dále potravinové lístky na maso – tzv. masové lístky, u nich činil přiděl okolo 700 g týdně. S nákupem tuků byl problém již před válkou a od 1. ledna 1938 se používaly tzv. zákaznické listy na máslo a zabijačkové tuky, ty byly po vzniku přidělového systému zrušeny. Další skupinu potravinových lístků tvořily poživatiny. Na ně bylo možné nakupovat kroupy, krupici, ovesné vločky, těstoviny, rýži, kávové náhražky, čaj apod. Existovaly také běžné lístky zvané říšské lístky na marmeládu a cukr. Poslední významnou skupinu potravinových lístků tvořily lístky na mléko.⁵⁸⁹

V době nestabilní politické situace, která byla velmi zřetelná především v hlavním městě, častokrát opouštěli s Váchalem své pražské byty a odjížděli do Studeňan. Navíc Váchalovi pobyt na venkově svědčil. Po dlouhé době byl velmi klidný a vstřícný ke svému okolí, především k Mackové.⁵⁹⁰ Na začátku roku 1939 si ještě Macková neuvědomovala možné důsledky politických změn. Oproti tomu Váchal, který byl aktivně povolán na bitevní pole první světové války, se již obával nejhorsího. Měsíc poté, co zanikla druhá republika, se vydal ze Studeňan do Prahy⁵⁹¹ a zpět přijel s velkou zásobou tabáku, na kterém byl silně závislý.⁵⁹² Kromě potravinových lístků byly zavedeny lístky textilní, lístky na mýdlo, ale také lístky na

⁵⁸⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, 30. září 1939.

⁵⁸⁵ „[V březnu] přivezli uhlí a každá domácnost, která je hlášena u kampeličky, obdržela 1q. Je to bída teď!“ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 5. únor 1940.

⁵⁸⁶ MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939-1945*. s. 82-83.

⁵⁸⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 5. a 7. duben 1939.

⁵⁸⁸ Tamtéž. 7. září 1939.

⁵⁸⁹ ŠTĚPEK, Jiří. *Sto let přidělových systémů na území bývalého Československa 1915-2015*. I. díl. s. 78-82.

⁵⁹⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, 24. a 28. leden 1939.

⁵⁹¹ Váchalova návštěva Prahy od 9. do 12. dubna 1939. Do Prahy odjel, aniž by Mackové cokoliv řekl a informoval ji o svém úmyslu. Bylo ji velmi líto, že neobstaral i jiné věci, které by v domácnosti byly potřeba.

⁵⁹² PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, 9.–12. duben 1939.

tabákové výrobky, s čímž Váchal počítal. Tabák byl na přiděl i v době po první světové válce.⁵⁹³ Macková i Váchal byli díky životu na vesnici zvýhodněni oproti obyvatelům ve městech. Na statku pěstovali ovoce a zeleninu a věnovali se chovu užitkových zvířat (kozy, slepice, králíci).⁵⁹⁴ Kvůli masu byli za války zabíjeni i volně žijící ptáci, kteří se na statku objevili.⁵⁹⁵ Pro maso, které nezískala ze svého chovu, docházela k řezníkovi do Radimi.

Jídelníček Mackové byl obohacen také o potraviny, které našla v lese. V letních měsících a na podzim to byly převážně houby. Vzhledem k tomu, že měla na statku dostatek ovoce, mohla přilepšovat svým přátelům ve městě, kde bylo již dávno nedostatkovým zbožím. Každé léto posílala poštou převážně do Prahy několikakilové balíky s ovocem. Na oplátku dostávala Macková různé nedostatkové zboží (cukr, perníky, sušenky, škvarky, sádlo, kávu, citróny, sardinky).⁵⁹⁶ Lidé si v této době vypomáhali, jak uměli. Strava na vesnici byla daleko pestřejší než strava v Praze. M. Galimberti-Provázková v dopise informuje Mackovou o pražských poměrech. „*A té zlé doby nebude konec. Chcete mi poslat nějakou zásilku, já nevím, jestli se to ještě smí. Teď se dostává jedno jablíčko na týden, když je větší, tak nic – jen 5 dkg. Zelenina vůbec ne, někdy špenát jednou za 14 dní a 2 malé cibule. Hrom do toho!*“⁵⁹⁷ Někteří známí jí posílají na oplátku za ovoce potravinové lístky, většinou na maso. Kromě potravin v balících přicházelo i další zboží, jako například baterie nebo mýdlo.⁵⁹⁸ Váchal býval zván na různé akce ke svým známým. Ačkoliv tam jezdíval většinou sám, častokrát přivezl do Studeňan nějaké maso.⁵⁹⁹ Pošta na statek Mackové hojně přinášela také balíky s masem. Z důvodu zdržení pošty maso častokrát dorazilo již znehodnocené, zkažené, i tak je Macková vždy zpracovala.⁶⁰⁰

Vyhláška o povinné dodávce ovoce 143/1944 Sb., která byla vydána 6. července 1944, přinesla povinnost odvádět část vypěstovaného ovoce státu. V prvním paragrafu se hovořilo

⁵⁹³ ŠTĚPEK, Jiří. *Sto let přidělových systémů na území bývalého Československa 1915-2015*. I. díl. s. 61.

⁵⁹⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 25. prosinec 1943.

⁵⁹⁵ Tamtéž. 11. listopad 1943.

⁵⁹⁶ Například V. Dohnalová-Pešanová jí na konci září 1943 zaslala 1,20 kg cukru, perníčky, jeden citrón a krabičku sardinek. Tamtéž. 28. září 1943.

⁵⁹⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 8. říjen 1943.

⁵⁹⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 23. únor a 26. březen 1945.

⁵⁹⁹ v prosinci roku 1943 odjel ke Klicmanovi na vepřové hody. Když se vrátil, vezl si s sebou 2,5 kg vepřového masa, hrnek škvarků a kousek tlačenky. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 9. prosinec 1943.

⁶⁰⁰ V dubnu 1944 dorazil do Studeňan balík masa z Moravy, nebylo již čerstvé – Macková jej omyla hypermanganem, což patřilo k běžné praxi a zpracovala. O několik dní později dorazilo půl kůzlete (1,7 kg), které také nebylo čerstvé. PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 55, deník z roku 1944, 14. a 19. duben 1944; U některých balíků se snažil odesílatel zabránit kazivosti obalením masa utěrkou namočenou v octě. Tamtéž. 30. květen 1944.

o dodávkové povinnosti pěstitelů ovoce, tj. vlastníků, pachtýřů a jiných uživatelů ovocných zahrad, sadů apod., jakož i sadařů a jiných osob oprávněných nakládat s ovocem, i když nepěstují ovoce na prodej.⁶⁰¹ Válečné nařízení přineslo i nutnost odevzdávat ovoce do družstva, kde pěstitele získali drobnou kompenzaci. Macková v roce 1944 odevzdala 40 kg hrušek a získala za ně 231,20 K.

Na počátku roku 1945 Němci evakovali zajatecké tábory z Horního a Dolního Slezska, aby se vyhnuli konfrontacím a osvobození zajatců rychle postupující Rudou armádou. Vězni z táborů se přesouvali přes Jičínsko. Na statek Mackové měli být umístěni do stodoly a stáje. Macková okamžitě začala vyklízet věci ze stodoly. Váchal zde měl i některá svá díla. Ve stodole bylo také uskladněno dřevo a další cenné věci. Váchal po chvíli s vyklízením přestal s výmluvou, že mu je zdraví přednější, a přenechal celé vyklízení na Mackové. Na statek bylo umístěno celkem 180 zajatců a tři němečtí vojáci.

Zajatci spali ve stodole a stáji, vojáci v kuchyni. Pálili dříví Mackové, topili si ve vypůjčených kamnech a stále chodili dovnitř domu do komory, kam nosili mokré boty a ponožky k sušení. Macková se obávala, jak dlouho toto potrvá, na další dříví již neměla nárok. Vojáci v kuchyni stále zatápěli – spálili celý uhlák uhlí. Následující den se všichni zajatci umývali, čímž zašpinili celou studnu a znehodnotili tak vodu na vaření. Většina zajatců byli Angličané. Cokoliv, co Macková neschovala, zmizelo. Na pozemku jich bylo skutečně mnoho a stav byl neudržitelný. Všude byla spousta bláta a výkalů. Statek opustili po dvou dnech devastování. Macková s Váchalem si velmi oddechli, ačkoliv bylo spáleno dříví i uhlí a zmizely jim i nějaké věci, oni dva však byli v pořádku.

Mezi lidmi byla nejistota, nikdo nevěděl, co se bude dít dál. Panovaly obavy, že přijde německé vojsko.⁶⁰² Mezi zajatci, kteří se na konci února pohybovali ve Studeňanech, byla i spousta ruských zajatců, Macková je hodnotila jako nejvíce zubožené zajatce. Tito zajatci se zde ale nezdržovali, šlo pouze o dlouhý průvod, který procházel od Orlice skrz Radim.⁶⁰³

Místní obyvatelé se snažili zajatcům pomoci a pořádali proto sběr potravin, ale také oděvů nebo jejich částí. Tento sběr byl velmi problematický, protože spousta lidí již neměla co nabídnout. Macková mohla maximálně darovat část ovoce, ale s oděvy to bylo složitější.

⁶⁰¹ Zákon č. 143/1944 Sb. Vyhláška o povinné dodávce ovoce. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1944, ročník 1944. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1944/067-1944.pdf>.

⁶⁰² PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 14.–16. únor 1945.

⁶⁰³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 25. únor 1945.

Macková s Váchalem si nepořídili celou válku žádné nové šaty a stále chodili jen v těch předválečných, které se již téměř rozpadaly a byly mnohokrát přešívány.⁶⁰⁴

Transport zajatců opustil Studeňany, ale opět přišla další nepříjemná událost. Dne 17. února 1945 se objevují uprchlíci z Polska. Poté, co vstoupila na území Polska Rudá armáda a skončila okupace Německem, začal sovětský teror a spousta lidí utekla za hranice. Macková byla z masy polských občanů, kteří procházeli skrz Studeňany, zděšená. Někteří z nich cestovali na lehkó, jiní i s vozy taženými koňmi. Polskou migraci přirovnávala k situaci v knize *Hrozny hněvu*⁶⁰⁵ amerického autora Johna Steinbecka.⁶⁰⁶ Uprchlíci, kteří přes Studeňany procházeli, byli přiděleni k místním rodinám. Dne 20. února bylo na statek Mackové přiděleno osm vozů s uprchlíky. Hospodářské budovy se jim na ubytování nelíbily a snažili se dostat do domu i pod výhrůžkou násilí. Místo v kuchyni zaujaly ženy s malým chlapcem. Vaří brambory, které patří Mackové a Váchalovi, spalují jejich dříví a kradou uskladněné seno, házejí je přes plot, aby se na to nepřišlo, a cpou je do pytlů. To, co neukradli, shodili dolů z patra pod koně, čímž seno znehodnotili. Po dvou dnech odjeli.⁶⁰⁷

Na konci února se lidé ve vsi obávali, že budou muset své domovy také opustit a odejít pryč. Rozkřikla se zpráva, že stěhování bude nutné do vzdálenosti 5 km od státní silnice. Někteří z obyvatel byli velmi vyděšení, zkoušeli si domlouvát přesídlení a mezi sebou se radili, jak budou schovávat věci. Většina měla v plánu vzít staré kufry a bedny a ty následně zakopat do země. Macková takto neplánovala, naopak opovrhovala podobnými nápady. Bylo jí nadmíru jasné, že zakopané věci by se v případě bojů ve Studeňanech stejně již nikdy nenašly.⁶⁰⁸ V souvislosti s neklidnou situací kolem Jičína v únoru a březnu 1945 Mackové psala přítelkyně Evžena Vonková-Štěpánková, která se po smrti svého muže, architekta Štěpánka, přestěhovala ze Slovenska zpět do Telče, a nabízela jí přístřeší v Telči.⁶⁰⁹ Pokud by bylo nutné opustit Studeňany, měli partneři kam přesídlit.

Ve čtvrtek 3. května 1945 vypukly nepokoje v Jičíně na náměstí. Lidé strhávali říšské vlajky, německé tabulky a nápisy. Ve vzduchu byl již cítit přicházející konec války. Z náměstí

⁶⁰⁴ Sběr šatstva měli na starost dva mladí hoši okolo čtrnácti až patnácti let. Poté, co Macková namítla, že z oděvů nemá co nabídnout, tak jí dali protinávrh – „*tak nám dejte jabka, my Vám napíšeme hadry.*“ *Pociví sběrači, jen což!*“ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945. 4. březen 1945.

⁶⁰⁵ První český překlad je z roku 1941. STEINBECK, John. *Hrozny hněvu*. Přeložil Vladimír PROCHÁZKA. Frýdek-Místek: Alpress, 2003, 512 s.

⁶⁰⁶ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 17. únor 1945.

⁶⁰⁷ Tamtéž. 20.–22. únor 1945.

⁶⁰⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 19. únor 1945.

⁶⁰⁹ Tamtéž. 15. březen 1945.

je postupně zahnali němečtí vojáci s napřaženými puškami. Dřevěnou orlici museli po pokusu o její zapálení hlídat vojáci.⁶¹⁰ Dne 5. května rozhlas volá na pomoc české policisty, četníky a lid. Ve vsi visí plakáty Národní rady, která radí, jak se mají občané zachovat.⁶¹¹

V Praze se 6. května stále bojuje, Němci porušili příměří. Rozhlas volá o pomoc anglicky, ale žádná pomoc nepřichází. Jediná pomoc nakonec přichází s generálem Vlasovem,⁶¹² který se staví na stranu Pražanů a hájí Prahu společně. Odpoledne přijely do Pecky jednotky SS, byly vyzvány k odevzdání zbraní, ale odmítly to. Z důvodu nedostatku zbraní v Pecce násilné odzbrojení nepřicházelo v úvahu a kolona byla propuštěna. V okolí operovaly silné partyzánské jednotky a kolona proto chtěla co nejrychleji projet a dostat se do Sudet.⁶¹³ Jeli přes Radim k Železnici. Dále u Kněžnice proti nim zasáhli partyzáni, několik statků se ocitá v plamenech, ale partyzáni vítězí.⁶¹⁴

Ve Studeňanech se rozšířila zpráva o plánovaném průjezdu německých vojsk. Ze strachu začali lidé sundávat československé vlajky. Dle první zprávy je v Radimi údajně strhali Němci již o den dříve.⁶¹⁵ Jak se později ukázalo, šlo o dezinformaci. Němci si vlajek v Radimi nevšimli, protože byli opilí. Tanky zůstaly v Holovousích, kde se Němci opili.

V Praze mezitím Vlasov vyzývá Němce ke kapitulaci.⁶¹⁶ Ačkoliv Němci v Praze kapitulovali, někteří bojují dál. Ostřelují nemocnici Milosrdných sester pod Strahovem. „*Válčí, vlastně vraždí se dál, ačkoliv v Remeši byla podepsána všeobecná kapitulace, vztahující se na sověty. Zapalují v Praze domy, vraždí civilní obyvatelstvo.*“⁶¹⁷ Rozhlas oznamuje, že Němci ještě po půlnoci na 9. května ostřelovali Prahu. Na státní silnici od Paky

⁶¹⁰ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945. 3. květen 1945.

⁶¹¹ Tamtéž. 5. květen 1945.

⁶¹² Andrej Andrejevič Vlasov (1901-1946) – sovětský generál, během německého zajetí vytvořil Ruskou osvobozeneckou armádu (ROA). Sám byl (stejně jako další nepřítel zajatí sovětské důstojníci) Stalinem považován za viníka. Rozhodl se pro kolaboraci a spolupracoval s oddělením nacistické propagandy v Berlíně. Poté v Praze zúčastnil Komitétu pro osvobození národů Ruska (listopad 1944). Ruská emigrace byla nejednotná – část Vlasova oslavovala, část ho nenáviděla. Dvě divize ROA se v době pražského povstání nacházely 50 km od Prahy a rozhodly se ji podpořit, ačkoliv zrovna Vlasov byl proti tomuto rozhodnutí. Vlasovci byli zajati Američany a větší část z nich následně vydána do sovětského zajetí. Vlasovci v sovětském zajetí, včetně Vlasova, byli většinou odsouzeni k trestu smrti.

⁶¹³ KRACÍK, Josef. Poslední oběti světové války z řad četnictva: Jičín - Z Jičínska padli v květnových bojích roku 1945 dva muži zákona - četnický vrch. strážm. Josef Lžičar a strážm. Josef Chaloupka. *Jičínský deník* [online]. 20. 5. 2015 [cit. 2018-05-10]. Dostupné z: https://jicinsky.denik.cz/zpravy_region/posledni-obeti-svetove-valky-z-rad-cetnictva-20150520.html

⁶¹⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 6. květen 1945.

⁶¹⁵ Tamtéž. 7. květen 1945.

⁶¹⁶ Tamtéž. květen 1945.

⁶¹⁷ Tamtéž. 8. květen 1945.

k Jičínu jsou neustále vojenská auta.⁶¹⁸ U hasičárny ve Studeňanech se kupí vojenská technika, ale i věci vojáků (pušky, revolvery, části uniformy i jízdní kola) a hasiči je zabavují. Vojáci zahazují zbraně podél cest, občas je ještě slyšet výstřel. Zanechané zbraně jsou velmi nebezpečné pro místní, převážně pro děti. V Jičíně se 10. května koná pohřeb několika místních chlapců, kteří se nedopatřením zastřelili.⁶¹⁹

Následujícího dne, 10. května, jde Macková do Jičína, kde lidé jásají při vjezdu Rudé armády do města. Baví se s jedním Rusem, který jí sděluje, že Rusové nevěří smrti Hitlera, ale předpokládají, že je někde schován, a také, že nevěří Angličanům a Američanům. Na náměstí se koná vojenský pohřeb nadporučíka Šimka,⁶²⁰ který byl v posledních dnech zastřelen Němci.⁶²¹ Ještě 15. května vyhledávají sovětští vojáci německé vojáky na Novopacku, tedy ty, kteří stále nesložili zbraň.⁶²²

7.2 Komunistický převrat

Je zvláštní, že Macková v deníkových záznamech téměř vůbec nereaguje na aktuální politické dění ve společnosti v souvislosti s převzetím moci komunistickou stranou. V posledních československých parlamentních volbách, v roce 1946, nevolila komunistickou stranu, nýbrž 26. května v Radimi dala hlas České straně národně sociální (ČSNS). Navíc ve Studeňanech nedopadly volby pro komunistickou stranu nijak valně. ČSNS získala 67 hlasů, stejný počet získala také Československá strana lidová (ČSL). Pouze 24 hlasů patřilo Komunistické straně Československa (KSČ) a nejmíň voličů, pouze 6 hlasů, měla Československá sociální demokracie (ČSSD).⁶²³ Další skutečnost, která nám nastiňuje postoje

⁶¹⁸ „Před polenem postavili [Němci] dělo na silnici od Úlibice k Radimi, hlaveň obrácena směrem k packým lesům. Auta se zastavila, obrátila a odjížděla opět zpět. Lidé se strachovali, že budou střílet, když ještě viděli několik vojáků, jak odešli na louku. Přijel proti nim důstojník na motocyklu a že Rusové pochodují již od Trutnova. Němci se lekli a obraceli auta a odjížděli na několik stran. A důstojník byl – partyzán. Podařilo se mu zachránit Jičín a možná taky nás!“ Tamtéž. 9. květen 1945.

⁶¹⁹ Tamtéž. 10. květen 1945.

⁶²⁰ Josef Šimek – velitel partyzánského oddílu, který padl dne 9. května 1945. Při průjezdu obcí Popovice narazila četa npor. Šimka na kolonu jednotky SS. Nákladní vozidlo milíčevské čety bylo obstoupeno cca 80 Němci a npor. Šimek byl po vystoupení zastřelen asi 6 ranami z automatu. Josef Hofricht, Josef Tichý a Antonín Žitný byli postaveni ke zdi a mučeni. Po několika hodinách bylo tělo npor. Šimka vhozeno na auto vezoucí munici a zajatci byli rovněž naloženi do vozu. Před obcí Tuř auta nezvládla zatáčku a vůz vezoucí munici byl již dále nepojízdný. Vozidlo bylo i s tělem npor. Šimka polito benzinem a zapáleno. Zajetí povstalci byli následně propuštěni. KRACÍK, Josef. Policejní historie. *Policista*. 2011, (2), 8. Na křižovatce mezi obcí Tuř a Kacákova Lhota je umístěn jeho pomník.

⁶²¹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 10. květen 1945.

⁶²² Tamtéž. 15. květen 1945.

⁶²³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 57, deník z roku 1946, 26. květen 1946.

Mackové, je její opovrhující náhled na občany Studeňan, kteří ihned po válce odcházeli do pohraničí pouze proto, aby nabyli zdarma majetek. „*Do pohraničí odcházejí lidé podle mého mínění a jak je znám, většinou méněcenní.*“⁶²⁴ Většinou jsou to lidé, kteří nemají vzdělání a ani majetek a pouze chtějí rychle a bez práce získat jmění. Existuje i další část občanů, kteří nadále setrvávají ve Studeňanech pouze z důvodu, že doufají v zisk polí od majitelů pachtů.

Klenková v dopise z října 1946 informuje Mackovou, že by do půl roku mělo opravdu dojít k záběru polí bez náhrady všech vlastníků, kteří pronajímají pole pachtýřům a mají je ve vlastnictví více jak čtyřicet let. Rodina J. Klenkové se snaží svá pole rychle prodat, ale protože je v této rodině spousta spolumajitelů, nemohou se domluvit.⁶²⁵

V dubnu 1947 se dostavil do Studeňan úředník, který měl vyšetřit, proč nejsou obdělávaná pole na statku č. 19 Mackové a Nožičkové a č. 6 Václava Macka. Z pozemků Mackové a Nožičkové se jednalo o 11 a čtvrt korce,⁶²⁶ tedy přes 3,237 hektarů. Půda nebyla obdělávaná, protože pachtýři ji chtěli dostat velmi levně a v ideálním případě zdarma, proto se mezi sebou domluvili a nikdo si půdu u Macků nepronajal.⁶²⁷ „*Bylo vidět škodolibou radost na tvářích, že nás doběhli. Odešla jsem dříve [ze schůze] neboť jsem se nemohla již na ty vyzývavé tváře dívat. Na podzim zůstala pole nezoraná jen proto, že nikdo nechtěl orat, přesto, že Vašek Macků nabídl dva páry koňů zdarma.*“⁶²⁸ Po obecní schůzi se podařilo Mackům a Nožičkům udat pouze tři korce (necelý hektar – 86,32 arů), zbylých osm a čtvrt korce zůstalo ladem.⁶²⁹ Dle zákona č. 46/1948 Sb. ze dne 21. března 1948 O nové pozemkové reformě (trvalé úpravě vlastnictví k zemědělské a lesní půdě) si mohly Macková s Nožičkovou prozatím půdu ponechat, jelikož výměra jejich statku byl nižší než 50 ha. Problém představoval třetí odstavec zákona „*Stát vykoupí pro tentýž účel bez zřetele na výměru půdu, na které vlastníci trvale sami nepracují, nebo která je ve vlastnictví právnických osob vyjma ty, jež jsou uvedeny v § 2. [majitelé půdy nad 50 ha].*“⁶³⁰ V tomto zákoně platily výjimky. Mezi nimi byl vysoký věk, onemocnění, nedosažení plnoletosti, vykonávání veřejné

⁶²⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 27. červen 1945.

⁶²⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 57, deník z roku 1946, 4. říjen 1946.

⁶²⁶ Korec (kořec, strych, měrice) – stará česká jednotka. Míra plošného obsahu a objemová míra užívaná pro sypké látky. 1 korec se rovná zhruba 2877 m². U rodinného statku se tedy jednalo o 3,237 ha.

⁶²⁷ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 58, deník z roku 1947, 2. a 3. duben 1947.

⁶²⁸ Tamtéž. 3. duben 1947.

⁶²⁹ Tamtéž.

⁶³⁰ Zákon č. 46. Zákon ze dne 21. března 1948, o nové pozemkové reformě. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1948, ročník 1948. Dostupné také z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1948/021-1948.pdf> s. 425-426.

funkce, odborná příprava na zemědělské povolání (tato výjimka se týkala Vladimíra Nožičky, který docházel do chrudimské zemědělské školy),⁶³¹ půda do velikosti 2 ha⁶³² apod. Každý, kdo nechtěl o půdu přijít, musel se k zemědělství do jednoho roku vrátit a opět obhospodařovat půdu. Ustanovení třetího odstavce se také nevztahovalo na ty, kteří prokazatelně potřebovali půdu ke své obživě, ale půda jim i tak byla odebrána až na množství potřebné k výdělků na přežití.⁶³³ Sedm korců pole, které původní pachtýř Palička již na podzim roku 1948 nechtěl obhospodařovat, nechala Macková se svou sestrou zorat traktorem za 1056 Kčs a doufaly, že se na jaře najde někdo, kdo toto pole propachtuje, byť se ztrátou (cena za jeden korec byla 127 Kčs, tudíž za sedm korců 889 Kčs). Skutečnost, že má nepronajatý kus půdy, znamenala, i nepřidělení některých potravinových lístků – nově chyběly lístky na vejce.⁶³⁴

Aby Macková s Nožičkovou nepřišly o další část pozemků, byly nuceny pracovat na poli samy. Mackové při těchto pracích častokrát pomáhali bývalí nájemníci statku Mackové – Spudich s manželkou.⁶³⁵ Práci na poli zabezpečovala také brigáda studentů obchodní akademie.⁶³⁶ Pokud nepřišel nikdo Mackové pomoci, musela častokrát celou práci udělat sama a bez pomoci zemědělských strojů, které nevlastnila.⁶³⁷

V srpnu roku 1950 se opět konala schůze místního národního výboru. Po této schůzi byla zabrána Mackové a M. Nožičkové zbylá půda s výjimkou hospodářských budov a nejbližší zahrady kolem domu Mackové. Následující ráno po schůzi, 5. srpna 1950, přijel traktor na dřívější pole Mackové a sklídl hrách a oves, který se na poli nacházel.⁶³⁸

Poté, kdy již nebylo co Mackové a M. Nožičkové odebrat, se v říjnu roku 1957 objevili tři cizí lidé, že si chtějí statek pronajmout. Macková razantně odmítla, pokusili se statek koupit, to také odmítla. Odcházel s tím, že si budou stěžovat na místním národním výboru a budou

⁶³¹ Vyšší odborná škola, Střední zemědělská škola a Střední odborné učiliště Chrudim

⁶³² Z deníku je jisté, že studeňanský statek měl více jak 32 ha půdy. Neobdělávané bylo v roce 1947 32 ha a dle zákona č. 46/1948 Sb. se do půdy vlastníků započítávala také zastavěná plocha.

⁶³³ Zákon č. 46. Zákon ze dne 21. března 1948, o nově pozemkové reformě. In: *Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé*. s. 425-426.

⁶³⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 60, deník z roku 1949, 24. leden 1949.

⁶³⁵ Zřejmě šlo o čeledína s ženou. Častokrát Mackové pomáhali na statku. V roce 1941 se po třinácti letech odstěhovali do domu vdovy Bajerové, které pomáhali. Tamtéž. 22. listopad 1941.

⁶³⁶ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 60, deník z roku 1949, 23. září 1949.

⁶³⁷ V srpnu 1949 sama složila patnáct velkých snopů na trakaři do stodoly. Tamtéž. 26. srpen 1949.

⁶³⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 61, deník z roku 1950, 4. srpen 1950.

totéž žádat u spolumajitelů.⁶³⁹ Na schůzi poté inspektor Mackovou uklidňoval, že k vystěhování nedojde. Během několika dní přišli k Mackové na statek další lidé z národního výboru a začali uvažovat o možném ustájení třiceti krav, případně o vytvoření garáží místo chléva. Poté se Mackové ptali, zda by neměla aspoň jednu místnost k přenechání.⁶⁴⁰ Na schůzi se sešlo příliš málo lidí. Řešení bylo odloženo.⁶⁴¹ V listopadu 1957 bylo usneseno, že do stáje půjdou koně a do chléva prasata pro potřeby JZD.⁶⁴²

S nástupem komunistické strany k moci se vztahy ve vsi postupně zhoršovaly. Ačkoliv ve volbách v roce 1946 KSČ ve Studeňanech nevyhrála, postupem času se mnoho obyvatel názorově obrátilo, a to převážně poté, co došlo k přerozdělení polností.

Macková se během 50. let přestávala ve svých milovaných Studeňanech cítit dobře. Již v roce 1950 zažila první větší spor se sousedy, s manžely Vránovými, kteří si vymysleli, že údajně kopla do jejich drůbeže, a vynadali jí „*sprostě, ale tak sprostě, jak ještě nikdo v životě*“.⁶⁴³ Tento incident s husou Vrána vytáhl i na schůzi, kde si mimo jiné stěžoval také na to, že Macková vyhání jejich slepice ze své zahrady.⁶⁴⁴

Vztahy ve Studeňanech byly stále více vyhroceny. Většina sporů byla s Grofem a Vránou, který byl vždy na Mackovou velmi sprostý. „*Na žebřík to vyleze, ale dělat to nebude! Škoda jí sousto chleba do huby!*“ A následovaly nadávky nejhrubšího rázu. Jeho žena [Vránová] nadávala také. *Šla jsem dále mlčky, poněvadž vím, že s takovým sprostákem nikdo nic nesvede. Má zlost a závidí nám, že máme ještě zahradu. Tu kdyby mohl tak urvat! To je život v klidné vesnici, kde se o nikoho nestaráte, ale kde na Vás kdekdo nevraží, protože zrovna Vy nekydáte hnůj, nebo nevykrajujete řepu a nevybíráte brambory. Když Vám ale prodávají, tak si klidně řeknou 300 Kčs za metrák, naproti tomu dají za obrázek tři vajíčka, a to ještě ta vajíčka byla po 4 Kčs, [...] Nutno to zde zaznamenat, snad si to někdo v budoucnu se zájmem přečte.*“⁶⁴⁵ Výstup vůči Mackové byl pouze jedním z mnoha výstupů, které si Vrána k ní dovolil. Macková se snažila jeho výstupy vysvětlit skutečností, že nešlo o starousedlíka ze Studeňan, nýbrž o manželský pár, který se zde přistěhoval z pohraničí

⁶³⁹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 68, deník z roku 1957, 1. říjen 1957.

⁶⁴⁰ „*A jednu místnost byste nenechala?*“ – *Ne, nemám ani tolik, kolik bych po zákonu mohla mít!*“ – *Ve čtvrtek to odhlasují, že tu bude stanice. Proč by mne šetřili, když mají takovou nenávisť (pro nic) ke mně!*“ Tamtéž. 22. říjen 1957.

⁶⁴¹ Tamtéž. 24. říjen 1957.

⁶⁴² Tamtéž. 22. listopad 1957.

⁶⁴³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 61, deník z roku 1950, 14. srpen 1950.

⁶⁴⁴ Tamtéž.

⁶⁴⁵ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 62, deník z roku 1951, 18. říjen 1951.

v rámci vysídlování. Útoky na umělce ale přicházely i z dalších stran. Často od Grófa, bývalého pachtýře polí Mackové, který část jejich polí při přerozdělování získal. Na komentáři je také zajímavá poznámka o budoucích čtenářích. Dle ní Macková doufala v čtení jejího deníku.

Změna režimu v poválečném Československu způsobila nový fenomén ideologických školení a prověrek, které se konaly v několika vlnách. Již v únoru 1948 začaly vznikat akční výbory Národní fronty, které měly za cíl vyčlenit z obcí, škol, ale i jiných organizací politické odpůrce komunistické strany. Po nich již následovaly centrálně řízené prověrky státních institucí a vysokých škol, ale také všech členů komunistické strany.⁶⁴⁶ V roce 1949 došlo ke sloučení osmi pražských uměleckých spolků do Svazu československých výtvarných umělců, mezi nimi byl i KVVU.⁶⁴⁷ Již v březnu zaslal SČSVU Mackové dopis ohledně konání IX. sjezdu KSČ. Všichni příslušníci svazu se museli podrobit ideologickému školení ve dnech 23. až 25. dubna v Praze nebo v Brně. Přihlášku na toto školení bylo nutné odeslat do 19. března.⁶⁴⁸ Ráno i odpoledne členy SČSVU čekala přednáška o marxistické ideologii, navečer byla naplánována společná návštěva výstavy sovětské architektury, na kterou společně dorazilo okolo šesti set výtvarníků. Následující den se konala přednáška k marxistické ekonomii. V červnu 1949 dostala Macková pozvánku na Sjezd kulturních pracovníků ve dnech 18. a 19. června 1949, kterého se ze zdravotních důvodů neúčastnila.⁶⁴⁹ Ideologické marxisticko-leninské školení straníků bylo součástí propagace (uvnitř strany), agitace (šíření ideologie mimo stranu) a indoktrinace (proces opakovaného vštěpování myšlenek, postojů a strategií) obyvatel Československa.⁶⁵⁰ Dny komunistické výchovy (DKV), které se konaly na přelomu let 1948-1949, byly vystřídány tzv. rokem stranického

⁶⁴⁶ ČERNÁ, Marie a Jaroslav CUHRA. *Prověrky a jejich místo v komunistickém vládnutí: Československo 1948-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012. Česká společnost po roce 1945. s. 7-8.

⁶⁴⁷ BINAROVÁ, Alena. *Svaz výtvarných umělců v českých zemích v letech 1956-1972: oficiální výtvarná tvorba v proměnách komunistického režimu* [online]. Olomouc, 2016 [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: https://theses.cz/id/ucqq4i/disertace_Binarova.pdf. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. s. 16-17.

⁶⁴⁸ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 60, deník z roku 1949, 16. březen 1949. Macková se vydala do Prahy již o několik dní dříve z důvodu pohřbu Heleny Horké dne 19. dubna 1949. Po kremaci zůstala Macková v Praze, aby pokračovala na ideologickém školení, které započalo dne 23. dubna. Tamtéž. 19. duben 1949.

⁶⁴⁹ Tamtéž. 14. červen 1949.

⁶⁵⁰ KAŠKA, Václav. Indoktrinace členů KSČ během tzv. Dnů komunistické výchovy 1948-1949: Organizace, ideologické zázemí, lokální průběh. *Dějiny - teorie - kritika = History - theory - criticism*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2008 (1). s. 41-42.

školení na podzim 1949. Kromě těchto školení byli všichni obyvatelé vystaveni i jiným propagandistickým reprezentacím – tisk, knihy, rádio, rozhlas, filmy, divadlo apod.⁶⁵¹

Od roku 1949 byli všichni umělci podrobena dohledu. Byla zavedena evidence výtvarníků a každý z nich měl povinnost oznámit, v jakých se nachází majetkových poměrech, a také podat informace o svém zdravotním stavu. Na konci 40. let měla Macková již velké zdravotní potíže. Kromě dny, na kterou pravidelně dostávala lázně, ji trápil také zhoršující se zrak a časté bolesti zad. Novou povinností výtvarníků bylo rovněž dokládát názvy a ceny nově vzniklých výtvarných děl a jména subjektů, které toto dílo nově nabyly.⁶⁵²

Od 50. let si Macková začíná postupně uvědomovat, že ve výběru děl k výstavě jde daleko více o ideologii než o umění. V. Dohnalová-Pešanová píše Mackové ohledně výstav, na jejichž instalaci se podílela, a o výběru na základě posudků, které se nezabývají kvalitou díla, ale osobou malíře.⁶⁵³ Kádrové posudky do jisté míry nahradily posudky uměleckých komisí.⁶⁵⁴

Rozsáhlé prověrky členů svazu výtvarníků se konaly převážně v 50. letech. Jejich disciplinace byla založena na kolektivně sdílených hodnotách, školeních, kontrolách a prověrkách.⁶⁵⁵ Následující výtvarná prověrka se konala ve dnech 18.–19. října 1951 a muselo se jí zúčastnit 64 osob včetně Mackové, ale také například E. Mikanová-Urbanová.⁶⁵⁶

V druhé polovině 50. let se prověrky zintenzivnily nejen v rámci SČSVU, ale i v dalších pracovních odvětvích. Docházelo k výpovědím ze zaměstnání a k zostření cenzury.⁶⁵⁷

Od 50. let byly více prosazovány výstavy SČSVU nebo výstavy nazvané například „Výtvarná úroda v letech 1950 a 1951“. Výstavy jednotlivců tak byly vytlačovány kolektivními výstavami. Klement Gottwald propagoval názor, že československý lid

⁶⁵¹ KAŠKA, Václav. Indoktrinace členů KSČ během tzv. Dnů komunistické výchovy 1948-1949: Organizace, ideologické zázemí, lokální průběh. *Dějiny - teorie - kritika = History - theory - criticism*. s. 42.

⁶⁵² PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 60, deník z roku 1949, 20. prosinec 1949.

⁶⁵³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 61, deník z roku 1950, 2. listopad 1950.

⁶⁵⁴ BINAROVÁ, Alena. *Svaz výtvarných umělců v českých zemích v letech 1956-1972: oficiální výtvarná tvorba v proměnách komunistického režimu* [online]. Olomouc, 2016 [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: https://theses.cz/id/ucqq4i/disertace_Binarova.pdf. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta. s. 41.

⁶⁵⁵ BINAROVÁ, Alena. *Svaz výtvarných umělců v českých zemích v letech 1956-1972: oficiální výtvarná tvorba v proměnách komunistického režimu* s. 41.

⁶⁵⁶ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 62, deník z roku 1951, 17. říjen 1951.

⁶⁵⁷ KAPLAN, Karel: *Kronika komunistického Československa. Kořeny reformy 1956–1968: společnost a moc*. Praha 2008, s. 278; KAPLAN, Karel: *Kronika komunistického Československa. Doba tání 1953–1956*. Praha 2005, s. 593. Cit. dle: BINAROVÁ, Alena. *Svaz výtvarných umělců v českých zemích v letech 1956-1972: oficiální výtvarná tvorba v proměnách komunistického režimu*. s. 66.

potřebuje novou kulturu a státní podpora byla podmíněna produkcí uměleckých děl, která glorifikovala ideově orientovanou uměleckou tematiku.⁶⁵⁸ Od 50. let i Macková tvoří stále více děl, která zapadají do ideologie. Její díla se často zabývají zemědělstvím, společnou prací mužů a žen na poli, orbou, ale i dobyt看kem.

V roce 1953 byla provedena již několik let očekávaná měnová reforma. „*Tak se stalo, co dávno lidé čekali a co je tak zneklidňovalo. Rádio hlásí reformu peněz v náš neprospěch ovšem a zrušení potravinových [lístků] a šatenky.*“⁶⁵⁹ V důsledku měnové reformy došlo ke zrušení potravinových lístků, které byly zavedeny po skončení druhé světové války.

V poslední den před zavedením měnové reformy se všichni snažili naposledy utratit peníze. Macková si rovněž zašla na oběd do Jičína za 44 Kčs. Následující den, 1. června 1953, šla do Radimi pro 3 kg chleba za 420 starých Kčs a poslala pohlednici E. Vonkové-Štěpánkové za 150 starých Kčs. Dne 2. června si byla v Jičíně vyměnit peníze. Za 975,10 starých Kčs získala 73,50 nových Kčs a za 1022 starých získala 74,40 nových Kčs. Následující měsíce byly pro Mackovou těžké. Aby ušetřila 1,40 Kčs za autobus ze Studeňan do Jičína, chodila nově pěšky.⁶⁶⁰ Místo důchodu 1105 Kčs nově dostala 223,40 Kčs.⁶⁶¹ Hotovost do tří set Kčs na osobu se přepočítávala v poměru 5:1. U příslušníků lidových milicí, vojáků, důstojníků, pracovníků bezpečnostního aparátu byl poměr nižší (3:1).⁶⁶² Při vyšších příjmech se poměr nadále prohluboval, například u výměny vkladu do 50 000 Kčs činil poměr 25:1. Z čehož vyplývá, že měnová reforma nejvíce poškodila majetné vrstvy. S měnovou reformou přišly i nové ceny uměleckých děl. Nově získala Macková za dřevoryt kolem patnácti Kčs.⁶⁶³

⁶⁵⁸ PETRÁŠ, Jiří a Libor SVOBODA, ed. *Osm let po válce: rok 1953 v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014. s. 214.

⁶⁵⁹ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 64, deník z roku 1953, 30. květen 1953.

⁶⁶⁰ Tamtéž. 2.–4. červen 1953.

⁶⁶¹ Tamtéž. 6. červen 1953.

⁶⁶² JIRÁSEK, Zdeněk a Jaroslav ŠŮLA. *Velká peněžní loupež v Československu 1953, aneb, 50:1*. Praha: Svítání, 1992. s. 107.

⁶⁶³ PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 64, deník z roku 1953, 22. listopad 1953.

8 ANNA MACKOVÁ A JEJÍ ODCHOD ZE SVĚTA

Ve Studeňanech partneři zůstali až do smrti v roce 1969. Ačkoliv již od 50. let nevlastnili žádnou půdu a měli spoustu sporů se sousedy, s kterými před válkou i během ní bez problémů vycházeli. Jelikož se Macková necítila ve Studeňanech příjemně, často odjížděla pryč. Její nejčastější pobyty v 60. letech byly návštěvy u manželů Leixnerových, což dokládá korespondence psaná z Brna Váchalovi. V 60. letech bylo na Mackové již stáří zřetelné. I její písmo se proměňovalo. V dopisnicích,⁶⁶⁴ které zasílala Váchalovi z Brna, v polovině 60. let, je patrné, že trpěla také nějakým neurologickým problémem, je možné, že šlo o Parkinsonovu chorobu. Písmo bylo velmi roztřesené, a ačkoliv byl pořád znát její typický rukopis, již nebylo úhledné, jak se objevovalo ještě naposledy v deníku z roku 1963. Na písmu Mackové bylo zřetelně vidět, že již nedokáže udržet linku. Zřejmě ji obtíže spojené s pokročilým věkem znemožňovaly tvořit nová díla. Z 60. let již nejsou známy žádné doklady její tvorby oficiální ani té neoficiální v rámci deníkových záznamů, památníků přátel apod. Poslední deník, který je složen z torza deníků z let 1961-1963 je již zřetelně odlišný od zbylé tvorby. Tento materiál je velmi chudý na její drobná výtvarná díla a text je v něm zhuštěn.

Anna Macková zemřela 4. května 1969 v novopacké nemocnici. V pondělí 5. května předali zástupci ministerstva kultury Josefu Váchalovi dekret o udělení titulu zasloužilý umělec.⁶⁶⁵ Ve čtvrtek 8. května byla Anna pochována do země do rodinného hrobu v Radimi. Dva dny po jejím pohřbu umírá i její celoživotní partner. Josef Váchal zemřel v noci na 10. května 1969 ve Studeňanech. Pohřeb se konal 15. května v Radimi, kde je Váchal také pohřben.⁶⁶⁶ Macková na světě nezanechala žádné potomky. Místo toho zanechala silnou stopu v podobě svého výtvarného díla, převážně dřevorytů, které byly pro ni tak typické.

⁶⁶⁴ PNP Praha, LA, osobní fond Josefa Váchala, korespondence přijatá z let 1925-1967, č. inv. 2085-2107, č. přír. 57/71, dopisnice z 25. dubna 1967.

⁶⁶⁵ TURČÍN, Oldřich. Malíř a grafička A. Macková. *Předvoj*.

⁶⁶⁶ OLIČ, Jiří. *Neznámý Váchal: život umělce*. s. 240-241.

ZÁVĚR

Anna Macková byla bezesporu pozoruhodná, velice pracovitá a svérázná umělkyně, což nám dokládá i její pozůstalost v Literárním archivu Památníku národního písemnictví. Její fond je tvořen převážně osobním deníkem z devětadvaceti let jejího života. Macková ve svých dílech zanechala silný otisk své osoby, který po přečtení jejího osobního deníku jen získává na intenzitě. Tato umělkyně se narodila ve velmi rychle se měnící době konce 19. století, která přešla do zvrátového 20. století.

Macková se narodila do zemědělsky hospodařící rodiny ze Studeňan. Z otcovy strany (Václav Macek) pocházela z dlouhé linie láníků ze Studeňan. Její otec měl rovněž několik sourozenců, dle matrik bylo zjištěno pět dalších dětí Josefa Macka, láníka ze Studeňan (1821-1878), a Anny Mackové (roz. Krispinové). Přes jednoho ze sourozenců otce Anny a Marie byla rodina vzdáleně příbuzná také s rodinou Nožičkovou, rodinou budoucího manžela Marie Mackové. Matka Anny byla rozená i provdaná Macková. Vzdálená příbuznost se nedá vyvrátit ani potvrdit. Pocházela z rodiny láníků v Soběrazi. Jejím otcem byl Václav Macek a matkou Marie Macková (roz. Bartoníčková, 1842-?). Rodiče Anny žili ve Studeňanech č. 19, ale rodina Mackova žila ve Studeňanech v několika usedlostech. U usedlosti č. 6 se příbuznost nedá určit, oproti tomu rodina žijící v usedlosti č. 7. byla příbuznou ze strany otce Anny. V příloze k práci je sestavený rodokmen rodiny Mackové a Nožičkové k nahlédnutí.

První světovou válku prožila Macková v Praze a tato událost se na ní nijak zvlášť neprojevila. V roce 1909 se dostala mladá, dvaadvacetiletá Anna do Prahy, kde začala společně s o něco mladší Jaroslavou Klenkovou docházet do soukromé školy Karla Reisnera. Dle sčítacích operátů z roku 1910 studovala Macková také uměleckoprůmyslovou školu, ona sama tuto informaci popřela ve svém deníku. Otázkou je zda, tedy do školy docházela, či nikoliv. V seznamech absolventů se její jméno nevyskytuje, to však nutně nemusí znamenat, že školu nenavštěvovala, nýbrž pouze fakt, že ji nedokončila. Je také možné, že poznámka v deníku je například vyústěním nesouhlasu s vedením školy. Nicméně jde o pouhé spekulace. Její další studium ji zavedlo do ateliéru Františka Horkého, v kterém strávila pouhé tři půldny v roce 1915. U Horkého se Macková učila grafiku. Její první díla spadají do doby ještě před pádem monarchie, před rok 1917, a i její tvorba procházela postupnými změnami. Raná tvorba Mackové je podstatně jednodušší. Grafice se učila během vytváření svých prvních děl a do barevné grafiky ji zasvětil až Josef Váchal v roce 1920.

V roce 1917 byla Macková u ustanovení Ústředního spolku českých žen, z kterého se v roce 1920 vyvinul Kruh výtvarných umělkyně. KVVU nejen že vznikl na podporu svých členek, ale také již od začátku měl výstavnické ambice. Za dobu činnosti KVVU byla pořádána spousta souborných výstav. Macková se účastnila téměř všech členských výstav KVVU. Mezi nejvýznamnější výstavy bezpochyby patřila výstava pěti umělkyně v pavilonu Myslbek v roce 1936, kde kromě Mackové měly svá díla také Pavla Fořtová-Šámalová, Jaroslava Klenková, Helena Šrámková a Vlasta Dohnalová-Pešanová. Kromě výstav v Praze se Macková účastnila také výstav v dalších městech. Několikrát vystavovala v Olomouci a mnohokrát poté v Hradci Králové a v Jičíně. Jednou z významnějších výstav v Hradci Králové byla výstava v roce 1950 nesoucí název „Za lidovou slovesností a kostely na Jičínsku“. Na této výstavě Macková vystavovala celkem devatenáct děl. Velmi významnou akcí na počest Mackové byla Beseda na oslavu Mackové a jejích děl pořádána Regionálním vlastivědným kroužkem Jičín v Praze na počest sedmdesátých narozenin Mackové. Její dílo se rovněž dostalo i do zahraničí. Již ve 20. letech vystavovala v Aténách, dále v Paříži a také za oceánem na výstavě v Buenos Aires. Na sklonku 30. let se její dílo objevilo v New Yorku a ve 40. letech na výstavě ve Varšavě a v Poznani. Dílo Mackové bylo vystavováno i po její smrti, častokrát na tematických výstavách věnovaných její osobě, ale také osobě Josefa Váchala. Zatím poslední větší výstava se konala roku 2014 v Jičíně.

Některé členky vystavovaly i samy jako solitérky. Mackové se nepovedla nikdy samostatná výstava, až roku 1951 na Výstavě hub v Železnici byla dominantní vystavovatelkou. Ačkoliv se nejednalo přímo o výstavu děl Mackové, patnáct ze šestnácti děl k doprovodné výstavě hub patřila právě jí. Navazovaly společné výstavy s Váchalem, jako výstava z roku 1951 v Kašperských horách, případně o rok později v Klatovech. Její samostatné výstavy byly pořádány až posmrtně. Nejvíce v roce 1987, při příležitosti stého výročí jejích narozenin.

V KVVU našla Macková několik věrných přítelkyně, jako byly Pavla Fořtová-Šámalová, Helena Šrámková, Vlasta Dohnalová-Pešanová a samozřejmě také Jaroslava Klenková. Těchto pět žen se spolu velmi často stýkalo. Během pobytu Mackové v Praze společně trávily spoustu času, převážně potom návštěvou výstav, divadel, kin, ale také návštěvou sebe navzájem. Častokrát se u některé ze jmenovaných členek konala neoficiální schůze KVVU, na které řešily problémy KVVU, zbylé členky, ale také výstavy. Diskutovaly nad směřováním KVVU a jeho vedení a své návrhy se poté snažily prezentovat i v rámci oficiálních schůzí. Macková měla spoustu přátel i mimo KVVU, jako například Marii Galimberti-Provázkovou či

Helenu Horkou, Evženu Vonkovou-Štěpánkovou, Blaženu Leixnerovou, Boženu Korosovou-Rusovou a další.

Její dílo bylo na svou dobu velmi výrazné. Nejdůležitějším aspektem její tvorby bylo rozhodnutí věnovat se grafice na počátku 20. století, kdy byla grafická tvorba doménou pouze mužů. Od dvacátých let dokázala tvořit i velmi zdařilé a odbornou veřejností (např. E. Pacovský) uznávané barevné dřevoryty. Její tvorba se však neomezovala jen na grafiku. Macková tvořila také akvarely, oleje, kresby rudkou, tuší či pastelem. Velmi výrazným rysem Mackové bylo používání kvalitních materiálů. Na rozdíl od jiných grafiků své generace odmítla v období druhé světové války tvořit grafiky, a to z důvodu nedostupnosti vhodných kvalitních materiálů pro grafickou tvorbu. Ve válečné době se její grafická tvorba omezuje na několik exemplářů exlibris, které vyhotovila pro své známé. Její grafiky byly vždy vytisknuty na velmi kvalitním papíře (ruční prášilkový papír nebo japan). Všechny své grafiky tiskla sama ručně.

Anna Macková byla pozoruhodná osobnost ve všech oblastech svého života. Byla skvělou umělkyní, která se vymanila z dobové představy předurčující ženy-umělkyně k tvorbě užitých uměleckých předmětů, lidových vzorů a doplňků se secesními náměty. Místo toho šla jinou cestou, vstoupila jako žena na neprobádanou půdu grafického umění. V osobním životě byla obětavou partnerkou a přítelkyní. Svým přátelům vždy nabídla pomocnou ruku, ať šlo o drobné služby či psychickou podporu. Přesto žila ve stínu svého životního partnera Josefa Váchala. Dnes je její dílo částečně znovuobjevováno, a to zejména obdivovateli díla Josefa Váchala. Necht' je i tato práce malým příspěvkem k tomu, aby se osobnost a dílo Anny Mackové prezentovalo samostatně a umělkyně mohla vstoupit do širšího povědomí veřejnosti.

SUMMARY

Anna Macková was born on 13 April 1887 in Studeňany in a farmer's family. Her father was Václav Macek (1858-1914) and her mother Marie Macková (1867-1937). Her younger sister Marie Nožičková (born Macková) was born in 1890. Both girls attended school in nearby town of Radim. Thanks to the financial stability of the family, at the beginning of 20th century Macková was lucky to get her artistic education in Prague. She attended a private school of Karel Reisner, studied graphic arts at František Horký and at the age of 20 she became a student of Josef Váchal. Later on Váchal became her life partner. She was living in Prague during the WWI and also for whole the period of the "First Republic". Macková was interested in culture life in the capital. As early as 1917 she was an active artist and stood at the origins of Czech Women Association (Ústřední spolek českých žen), in 1920 Women Circle Of Fine Artists (Kruh výtvarných umělkyň) was established as a division. Together with Macková, also Jaroslava Klenková (born. Němcová) – a friend from study times at K. Reisner - became engaged.

As a result of unstable situation in the period of Protectorate, in 1939 she moved to the family manor to Studeňany. Her partner, J. Váchal followed her a year later. Throughout her life Macková had a close relationship to nature world. As she took her walks, mostly in woods around Radim, she sketched her works to be elaborated later at home. A few times she even set off to the countryside equipped with paints, and the works were created in open air. She often made the trips alone, or with her friends. Before the war also Váchal accompanied her, later on the occasions became rare. Macková had a few dogs who kept her company during her walks. (Asta, Alma, Petr, Pavel, Asta, Miláček).

From 1917 Macková devoted her work to graphic art. Her ex-libris – book labels are well-known even today and also abroad. From 40's she focused on painting and drawing (aquarelle, drawing ink, red chalk). Her work is full of themes from ordinary life, with predominance of nature motifs. The works are full of flowers, animals as well as daily scenes from village. During her life she exhibited her works in Czech environment, but also in abroad (Paris, Buenos Aires, New York, Warsaw and others). She participated in most of membership exhibitions of the Circle.

Anna Macková died on 4 May 1969 in hospital in Nová Paka. Her funeral took place on Thursday, 8 May. Josef Váchal outlived his partner by six days only. He died in the night of 10 May 1969. Macková is buried in Radim. Literary archives of Museum of Czech Literature

in Prague keep her personal journals from 1935-1963, they are of high informative and artistic value.

POUŽITÁ LITERATURA

Prameny osobní povahy

PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, 4 kart., č. fondu 1023. Korespondence přijatá, rukopisy vlastní (deníky z let 1935 - 1963), tisky a výstřižky.

PNP Praha, LA, osobní fond Josefa Váchala, korespondence přijatá z let 1925-1967, č. inv. 2085-2107, č. přír. 57/71, dopisnice z 30. července 1965.

PNP Praha, LA, osobní fond Josefa Váchala, korespondence přijatá z let 1925-1967, č. inv. 2085-2107, č. přír. 57/71, dopisnice z 25. dubna 1967.

Prameny institucionálního původu

SOA Jičín, Sčítací operáty, Arch sběrací popisův, vykonaných při sčítání lidu dne 31. prosince 1900 pro jednu každou osadu. Arch popisný pro sčítání obyvatelstva a nejdůležitějších domácích zvířat užitkových podle stavu ze dne 31. prosince 1900. Studeňany čp. 1-51. kart. 418. inv. č. 1378. Dostupné z: <http://vychodoceskearchivy.cz/jicin/e-badatelna-jicin/radim/studenany/#digi>.

SOA Jičín, Sčítací operáty, Arch sběrací popisův, vykonaných při sčítání lidu dne 31. prosince 1910 pro jednu každou osadu. Arch popisný pro sčítání obyvatelstva a nejdůležitějších domácích zvířat užitkových podle stavu ze dne 31. prosince 1910. Studeňany čp. 1-55. kart. 605. inv. č. 1657. Dostupné z: <http://vychodoceskearchivy.cz/jicin/e-badatelna-jicin/radim/studenany/#digi>.

SOA Jičín, Sčítací operáty, Sběrný arch domovní. Sčítací arch 1921. Studeňany čp. 1-56. kart. 1150. inv. č. 2152. Dostupné z: <http://vychodoceskearchivy.cz/jicin/e-badatelna-jicin/radim/studenany/#digi>.

SOA Třeboň, Sbírká matrik Jihočeského kraje 1587-1949 (1952), inv. č. 5184, Strakonice, matriční kniha – římskokatolická církev N 1874-1880, snímek č. 315, zápis č. 5. Dostupné z: <https://digi.ceskearchivy.cz/DA?menu=3&id=7433&page=315&lang=cs>.

SOA Zámorsk, Sbírnka matrik Východočeského kraje 1587-1949, Farní úřad římskokatolické církve Radim, okr. Jičín. N 1844-1880. sign. 137-3645. Dostupné z: http://vychodoceskearchivy.cz/zamorsk/files/2017/12/8700_NAD_190-stav-2017-12-18.pdf.

Zákon č. 143/1944 Sb. Vyhláška o povinné dodávce ovoce. In: *Sbírnka zákonů a nařízení republiky Československé*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1944, ročník 1944. Dostupné z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1944/067-1944.pdf>

Zákon č. 46. Zákon ze dne 21. března 1948, o nové pozemkové reformě. In: *Sbírnka zákonů a nařízení republiky Československé*. Praha: Státní tiskárna v Praze, 1948, ročník 1948. Dostupné také z: <http://ftp.aspi.cz/opispdf/1948/021-1948.pdf> s. 425-426.

Prameny literární

Anna Macková, *grafické dílo: katalog výstavy ke 100. výročí narození: Hradec Králové 3.12.1987-10.1.1988*. Hradec Králové: Krajská galerie, 1988, 22 s.

BIRNBAUMOVÁ, Alžběta. Předchozí generace. In: *Sborník Kruhu výtvarných umělkyně*. Praha: Kruh výtvarných umělkyně, 1935, 20-34.

Expozice Váchala a Mackové. *Nové noviny*. 2008, (32), 8.

FERDIŠ, Duša. Výstava Výtvarného odboru Ú S Č Z. *Ženská revue*. 1917, (9), 236.

HK. Expozice věnovaná Anně Mackové: rodný kraj jí vdechl dar tvorby a schopnost bližšího vnímání přírody. *Noviny Jičínska*. Hradec Králové, 1995, 2(105), 8. ISSN 1210-6062.

HORÁKOVÁ, Eva a Jiří KAŠE. *Anna Macková. Jiný pohled: Katalog výstavy v Portmoneu - Museu Josefa Váchala*. Litomyšl: Paseka, 2014.

HORÁKOVÁ, Hana. Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan. *Nové noviny*. Jičín, 1999, (18), 6.

HORÁKOVÁ, Hana. Významné osobnosti dalších let. *Muzejní noviny: [muzeum a galerie Jičín]*. Jičín, 1996, (10), 11-12.

JÍRA, Jaroslav. O ženském umění. *Edice grafická Veraikon: Umělecká revue*. Praha, 1923, **9**, 80-84.

JN. Mistryně dřevorytu Anna Macková. *Nové noviny*. 2014, **17**(10), 2.

KLÍNKOVÁ, Hana a Josef VÁCHAL. *Josef Váchal – Kniha vzpomínek*. V Řevnicích: Arbor vitae societas a Památník národního písemnictví v Praze ve spolupráci s Galeríí výtvarného umění v Chebu, 2016.

KRACÍK, Josef. Policejní historie. *Policista*. 2011, (2), 8.

KREJCAR, Jaromír. Kultura pro každého: České výtvarnice. *Polední list*. Praha: Tempo, 1935, **9**(67), 2. ISSN 1804-8838.

MACKOVÁ, Anna. *Anna Macková: ve sbírkách Galerie moderního umění v Hradci Králové, [23. března - 28. května 2006]*. V Hradci Králové: Galerie moderního umění v Hradci Králové, 2006.

MASARYKOVÁ, Anna. Účast ženy ve výtvarném umění. In: *Sborník Kruhu výtvarných umělkyně*. Praha: kruh výtvarných umělkyně, 1935, 13-20.

Obdiv české krajině: grafika Anny Mackové v rodném domě V. Šolce v Sobotce. *Pochodeň*. 1987, **76**(89), 4.

PACOVSKÝ, Emil. III. výstava Kruhu výtvarných umělkyně v Praze. *Edice grafická Veraikon: Umělecká revue*. Praha, 1924, **10**, 63-67.

PACOVSKÝ, Emil. Rozhled 1921 (březen-duben): Výstava Kruhu výtvarných umělkyně. *Edice grafická Veraikon: Umělecká revue*. Praha, 1921, **7**, 5.

PACOVSKÝ, Emil. Rozhled 1936: Výstavy. *Edice grafická Veraikon: Umělecká revue*. Praha, 1936, **22**, 47.

PACOVSKÝ, Emil. Žena ve výtvarném umění. *Edice grafická Veraikon: Umělecká revue*. Praha, 1923, **9**, 121-128.

PETŘÍK, Eman. Epištoly k našim dívkám.: I. vzdělávání ženského pohlaví. *Lumír: beletristický týdeník*. Praha, 1865, **14**, 220. ISSN 1212-0243.

- Pout'ová féerie ve Studeňanech první červencovou sobotu. *Nové noviny*. 2011, **14**(25), 4.
- PROCHÁZKA, Miroslav. Anna Macková ve stínu mistra dřevorytu Josefa Váchala. *Noviny Jičínska*. Hradec Králové, 1995, **2**(88), 9. ISSN 1210-6062.
- RUDL, Václav. Rozhled 1922 (březen-duben): Knihovní značka. *Edice grafická Veraikon: Umělecká revue*. Praha, 1922, **8**, 7-11.
- RUDL, Václav. Rozhled 1922 (březen-duben): Ženy v umění. *Edice grafická Veraikon: Umělecká revue*. Praha, 1922, **8**, 13.
- RYBÁŘ, Jiří. Grafička Anna Macková. *Železnický zpravodaj*. Železnice, 2002, **21**(1), [1].
- STRÁNSKÁ, Drahomíra. Práce ženy v lidovém umění. In: *Sborník Kruhu výtvarných umělkyně*. Praha: Kruh výtvarných umělkyně, 1935, s. 52-59.
- STRÁNSKÁ, Drahomíra. Žena a umělecký průmysl. In: *Sborník Kruhu výtvarných umělkyně*. Praha: Sborník Kruhu výtvarných umělkyně, 1935, 60-68.
- Studeňany Josefa Váchala a Anny Mackové. *Nové noviny*. 2011, **14**(27), 5.
- ŠEDIVÁ, Jarmila. Grafické dílo A. Mackové. *Předvoj*. 1987, **28**(23), 5.
- TURČÍN, Oldřich. Malíř a grafička A. Macková. *Předvoj*. 1987, **28**(17), 5.
- URBANOVÁ, Věra. Několik poznámek o Kruhu výtvarných umělkyně. *Grafická edice Veraikon: Umělecká revue*. Praha, 1933, **19**, 23-33.
- URBANOVÁ, Věra. Vznik a vývoj Kruhu výtvarných umělkyně. In: *Sborník Kruhu výtvarných umělkyně*. Praha: Kruh výtvarných umělkyně, 1935, 35-41.
- VÁCHAL, Josef. *Ďáblova zahrádka, aneb, Přírodopis strašidel to jest: neobyčejná cesta mezi ďáblými dětmi, přízraky a bytostmi přírodními, zjevujícími se často hříšnému člověku... skrze M. Josefa Váchala, dřevorytce, sestavená ...* Praha: Paseka, 1992, 307 s. Knihy Josefa Váchala.
- VÁCHAL, Josef. *Deníky: výběr z let 1922-1964*. Praha: Paseka, 1998.
- VÁCHAL, Josef. *Dokonalá magie budoucnosti*. Praha: vlastním nákladem, 1922.

VÁCHAL, Josef. *Kázání ad calendas graecas proti hříchu spěšnosti, ve kterém všeliký lidský kvál na expositio, katastrofu a peripetii bohyně Velocitas rozvržen se předvádí, item o lidské rychlosti vyložení, jakož i četné důkazy o existenci d'ábla akterak aurea praxis silovozy a létadla ovládajících lidí v aura praxis smrti na konec proměněna bývá: spolu s novými písněmi o posledních věcech chaufferů a člověka vůbec*. Praha: Pragma, 2012, 287 s.

VÁCHAL, Josef. *Krvavý román*. Vyd. 4., V Pasece 2. Praha: Paseka, 2011. 303 s.

VÁCHAL, Josef. *Paměti Josefa Váchala, dřevorytce*. Praha: Prostor, 1995. Portréty (Prostor). ISBN 80-851-9036-2.

Ženská revue: list pro otázku ženskou, éthickou, kulturní a sociální vůbec. Brno: Zdenka Wiedermannová, 1917, **XII.**, 12 sv.

Životní partnerka Josefa Váchala. *Lidová demokracie*. 1987, **43**(89), 5.

Diplomové a disertační práce

BINAROVÁ, Alena. *Svaz výtvarných umělců v českých zemích v letech 1956-1972: oficiální výtvarná tvorba v proměnách komunistického režimu* [online]. Olomouc, 2016 [cit. 2018-06-05]. Dostupné z: https://theses.cz/id/ucqq4i/disertace_Binarova.pdf. Disertační práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.

HOMOLKOVÁ ZELINOVÁ, Jana. *Československo-polské kulturní styky 1945-1948* [online]. Brno, 2016 [cit. 2018-05-16]. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/332999/ff_m/zelinova_text_final.pdf. Magisterská diplomová práce. Masaryková univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav. Vedoucí práce Jiří Friedl.

KOŘÍNKOVÁ, Jana. *Historie Masarykovy obchodní akademie v Jičíně. Jičínský deník* [online]. 18. 2. 2014 [cit. 2018-03-15]. Dostupné z: https://jicinsky.denik.cz/zpravy_region/historie-masarykovy-obchodni-akademie-v-jicine-20140218.html

MALÁ, Marie. *Zrod "nové ženy": aneb život a působení vysokoškolských vzdělaných žen v českých zemích v první polovině 20. století na příkladu jejich organizovaného hnutí* [online]. Praha, 2010 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z:

<https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/57162/>. Diplomová práce. Karlova univerzita, filozofická fakulta. Vedoucí práce Robert Kvaček.

SOCHOROVÁ, Šárka. *Spolkový život v Telči 1918-1938*[online]. České Budějovice, 2012 [cit. 2018-05-15]. Dostupné z: https://theses.cz/id/qsfd0/Spolkov_ivot_v_Teli_1918_-_1938.pdf. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Historický ústav. Vedoucí práce Jitka Rauchová.

Sekundární literatura

BARNETT, P. Neville. *Woodcut book-plates*. Sydney, N. S. W.: Priv. print., 1934, 240 s.

BLÁHOVÁ, Marie, Jan FROLÍK, Naďa PROFANTOVÁ, Pavel BĚLINA, Michael BOROVIČKA a Milan HLAVAČKA. *Velké dějiny zemí Koruny české*. Praha: Paseka, 2006.

ČERNÁ, Marie a Jaroslav CUHRA. *Prověrky a jejich místo v komunistickém vládnutí: Československo 1948-1989*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2012. Česká společnost po roce 1945.

GALIMBERTIOVÁ-PROVÁZKOVÁ, Marie, PACHMANOVÁ, Martina, ed. *Madame Gali: expresionistické dílo Marie Galimberti-Provázkové (1880-1951)*. V Řevnicích: Arbor vitae, 2011.

HECZKOVÁ, Libuše, Martina PACHMANOVÁ a Petr ŠÁMAL, ed. *Jak odlesk měsíce v jezeře: česká teorie a kritika umění v genderových souvislostech, 1865-1945*. V Řevnicích: Arbor vitae, 2014.

JIRÁSEK, Zdeněk a Jaroslav ŠŮLA. *Velká peněžní loupež v Československu 1953, aneb, 50:1*. Praha: Svítání, 1992,

KÁDNER, Otakar. *Vývoj a dnešní soustava školství*. Sv. 4, Škola vševědná. Praha: Sfinx, 1929.

KAŠKA, Václav. Indoktrinace členů KSCĚ během tzv. Dnů komunistické výchovy 1948-1949: Organizace, ideologické zázemí, lokální průběh. *Dějiny - teorie - kritika = History - theory - criticism*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2008, **2008**(1), 39-78.

KOVAŘÍK, Petr a Blanka FRAJEROVÁ. *Klíč k českým hřbitovům*. Praha: Mladá fronta, 2013.

LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Česká historie. ISBN 978-80-7106-988-1.

LIFKA, Bohumín. *Exlibris a supralibros v českých zemích v letech 1000 až 1900*. Praha: Spolek sběratelů a přátel exlibris, 1982, 229 s.

MICHLOVÁ, Marie. *Protentokrát, aneb, Česká každodennost 1939-1945*. Řitka: ČAS, 2012, 119 s. Český ČAS.

OLIČ, Jiří. *--nejlépe tlačiti vlastní káru sám: Život Josefa Váchala*. 2. vyd. (1. vyd. v samizdatu). Praha: Paseka, 1993.

OLIČ, Jiří. *Neznámý Váchal: Život umělce*. Praha: Paseka, 2000. Historická paměť.

PACHMANOVÁ, Martina a Markéta PRAŽANOVÁ, ed. *Vysoká škola uměleckoprůmyslová v Praze: Academy of Arts, Architecture and Design in Prague : 1885-2005*. V Praze: Vysoká škola umělecko-průmyslová, c2005.

PACHMANOVÁ, Martina, ed. *Z Prahy až do Buenos Aires: „ženské umění“ a mezinárodní reprezentace meziválečného Československa*. V Praze: Vysoká škola uměleckoprůmyslová, 2014.

PACHMANOVÁ, Martina. *Neznámá území českého moderního umění: Pod lupou genderu*. Praha: Argo, 2004.

Památník Lepařova gymnasia v Jičíně. Jičín: Podpůrný spolek Lepařova gymnasia, 1933.

PETRÁŠ, Jiří a Libor SVOBODA, ed. *Osm let po válce: rok 1953 v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2014.

ŠTĚPEK, Jiří. *Sto let přidělových systémů na území bývalého Československa 1915-2015*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2015. Studie (Národohospodářský ústav Josefa Hlávky). I. díl.

TOMAN, Prokop. *Slovník československých výtvarných umělců*. Praha: B. Kočí, 1927.

VENCL, Slavomil. *České exlibris: historie a současnost*. Praha: Sdružení českých umělců grafiků Hollar, 2000, 168 s.

Internetové zdroje

Anna Macková. AbART [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: <http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor>

Anna Macková, mistryně barevného dřevorytu (130 let od narození). *Spolek českých bibliofilů* [online]. 2017, 25.1.2017 [cit. 2018-06-26]. Dostupné z: <http://spolekceskychbibliofilu.cz/anna-mackova-mistryne-barevneho-drevorytu-130-let-od-narozeni/>

CERMAN, Ivo. *Zavedla Marie Terezie povinnou školní docházku? Objev nebo omyl?* [online]. 3. 9. 2012 [cit. 2018-05-05]. Dostupné z: <https://ivocerman.blog.idnes.cz/blog.aspx?c=285878>

Historie lázní a smutný osud Dětské léčebny Železnice: Železnice - Významným rokem pro Železnici, respektive lázně, je rok 1903, kdy poštovník Jan Vondrák založil rašelinné lázně, vybudoval lázeňskou budovu a do své smrti v roce 1906 byl také prvním provozním vedoucím a majitelem lázní. *Jičínský deník* [online]. 26. 8. 2013 [cit. 2018-05-28]. Dostupné z: https://jicinsky.denik.cz/zpravy_region/historie-lazni-a-smutny-osud-detske-lecebny-zeleznice-20130826.html

Malířka ze Smiřic. *Smirice a Holohlavy* [online]. 2004, 2012 [cit. 2018-05-14]. Dostupné z: <http://www.smirice.eu/kultura/maliri/sramkova.htm>

Malý Jaromír. *Městská knihovna Písek: čtení z Písku* [online]. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z: http://www.ctenizpisku.cz/cteni_autori/maly-jaromir/

MATĚJKA, Ivan. Edvard Beneš zavítal před 70 lety do Jičína. In: *Jičínský deník* [online]. 2016, 7. 10. 2016 [cit. 2018-05-12]. Dostupné z: https://jicinsky.denik.cz/zpravy_region/edvard-benes-zavital-pred-70-lety-do-jicina-20161006.html

OLIČ, Jiří. *Josef Váchal a jeho pes Tarzán* [online]. [cit. 2018-05-28]. Dostupné z: <http://www.animalrights.webz.cz/vachal.htm>

PACHMANNOVÁ, Martina. Anna Macková. *Ženy v umění: Ženy, gender a moderní umění* [online]. Praha, 2008, 2008 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: <http://www.zenyvumeni.cz/index.php?id=128>

PACHMANOVÁ, Martina. Od diletantek k profesionálkám: několik poznámek k dějinám ženského uměleckého vzdělání v Čechách. *Ženy v umění: Ženy, gender a moderní umění* [online]. 2007 [cit. 2018-05-18]. Dostupné z: <http://www.zenyvumeni.cz/index.php?id=44>

PACHMANOVÁ, Martina. Ženská umělecká emancipace a(nebo) státní propaganda? mezinárodní výstavy českých umělkyň v předválečném Československu (1930-1939). *Ženy v umění: Ženy, gender a moderní umění* [online]. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z: <http://www.zenyvumeni.cz/index.php?id=164>

STRAKA, Karel. Částečná mobilizace v květnu 1938: Od domněnek k faktům. *Vojenský historický ústav* [online]. Praha: Vojenský historický ústav Praha [cit. 2018-05-20]. Dostupné z: <http://www.vhu.cz/castecna-mobilizace-v-kvetnu-1938-od-domnenek-k-faktum/>

STRAŠÍKOVÁ, Lucie. Šok Pražanů v únoru 1945: Během pár minut zmizely desítky domů: rozhovor s Michalem Plavcem. In: *Historie.cs* [online]. Česká televize, 14. 2. 2015 [cit. 2018-05-10]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/domaci/1503176-sok-prazanu-v-unoru-1945-behem-par-minut-zmizely-desitky-domu>

ŠTRBÁŇOVÁ, Soňa. Ženy ve vědě v letech 1840-1989. *Věda: Průvodce informacemi o vědě a výzkumu* [online]. Praha: MathAn Praha, 2008 [cit. 2018-03-01]. Dostupné z: <http://www.veda.cz/article.do?articleId=22769>.

Vinohradské tunely poprvé. *Železniční koridory a vysokorychlostní tratě* [online]. 11. 9. 2016 [cit. 2018-05-21]. Dostupné z: <https://www.koridory.cz/archives/35189/>

WEISSOVÁ, Julie. Anna Macková (1887-1969). *Ženy, gender a moderní umění* [online]. *Ženy v umění*, 2008 [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: <http://www.zenyvumeni.cz/index.php?id=128>

SEZNAM ZKRATEK

- AVU – Akademie výtvarných umění
ČSL – Československá strana lidová
ČSNS – Česká strana národně sociální
ČSSD – Československá sociální demokracie
DKV – Dny komunistické výchovy
JZD – Jednotné zemědělské družstvo
KČT – Klub českých turistů
KSČ – Komunistická strana Československá
KVU – Kruh výtvarných umělkyně
LA – Literární archiv
PNP – Památník národního písemnictví
Sb. – Sběrka
SČSD – Svaz československého díla
SČSVU – Svaz československých výtvarných umělců
SSPE – Spolek sběratelů a přátel exlibris

SEZNAM OBRAZOVÝCH PŘÍLOH

- Obr. č. 1 – Anna Macková v dětských letech (asi 1895)
Obr. č. 2. – Anna Macková (1909)
Obr. č. 3. – Anna Macková (1909)
Obr. č. 4. – Anna Macková s Jaroslavou Klenkovou (roz. Němcovou) během studia u Karla Reisnera (1909)
Obr. č. 5 – Anna Macková s neteří Hanou ve Studeňanech (1915)
Obr. č. 6. – Marie Nožičková (roz. Macková) s dcerou Hanou ve Studeňanech (1915)
Obr. č. 7. – Josef Váchal a Anna Macková v Praze (konec 30. let)
Obr. č. 8. – Rodina Anny Mackové (zleva Marie Nožičková, Marie Macková, Anna Macková, v popředí neteře Hana s Milenou a na klíně Anny synovec Vladimír – Studeňany, asi 1936)
Obr. č. 9. – zleva Pavla Fořtová-Šámalová, Anna Macková a Jaroslava Klenková na chatě

Klenků na Kamberku. Oslava narozenin Klenkové, foto Alena Klenková (září 1941)

Obr. č. 10. – Josef Váchal a Anna Macková se psy (Petr a Pavel) ve Studeňanech na lavičce před statkem (září 1940)

Obr. č. 11. – Anna Macková a Josef Váchal ve Studeňanech na lavičce před statkem (1967)

Obr. č. 12. – zleva Josef Váchal, Blažena Leixnerová, Anna Macková a Oldřich Leixner se psem Miláčkem ve Studeňanech (první polovina 60. let)

Obr. č. 13. – Deník Anny Mackové (březen 1941)

Obr. č. 14. – Deník Anny Mackové (srpen 1940)

Obr. č. 15. – Deník Anny Mackové, barevné exlibris Mileny Nožičkové (květen 1948)

Obr. č. 16. – Deník Anny Mackové, barevné exlibris Hany Nožičkové (srpen 1948)

Obr. č. 17. – Deník Anny Mackové, Pohled z okna od Bartošů v Plzni (listopad 1946)

Obr. č. 18. – Deník Anny Mackové, ukázka grafické úpravy (prosinec 1935)

Obr. č. 19. – Deník Anny Mackové, V uličce ve Studeňanech (12. srpen 1940)

Obr. č. 20. – Deník Anny Mackové, ukázka revize deníku po hádce s Váchalem (16. Březen 1935)

Obr. č. 21. – Deník Anny Mackové, náčrt Asty (listopad 1943)

Obr. č. 22. – Deník Anny Mackové, náčrt Almy se štěňaty Petrem a Pavlem (říjen 1939).

Obr. č. 23. – Barevná dřevoryt z cyklu Korčula, V hlubinách, tisk č. 2 (1924)

Obr. č. 25. – Barevný dřevoryt z cyklu Korčula, Domy u moře (1924)

Obr. č. 24. – Barevný dřevoryt z cyklu Korčula, Dominikánský monastýr (1924)

Obr. č. 26. – Barevný dřevoryt z cyklu Korčula, V podvečer (1924)

Obr. č. 27. – Barevný dřevoryt, Macešky (1937)

Obr. č. 28. – Barevný dřevoryt, Bodlák (1931)

Obr. č. 29. – Rodokmen Anny Mackové, zvýrazněné osoby jsou blíže popsány v práci

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1. – Za lidovou architekturou a kostely na Jičínsku

Tabulka č. 2. – Deníky Anny Mackové

Tabulka č. 3. – Výstavy Anny Mackové

PŘÍLOHY

Obr. č. 1 – Anna Macková v dětských letech (asi 1895)

(zdroj: KLÍNKOVÁ, Hana a Josef VÁCHAL. *Josef Váchal – Kniha vzpomínek*. s. 195.)

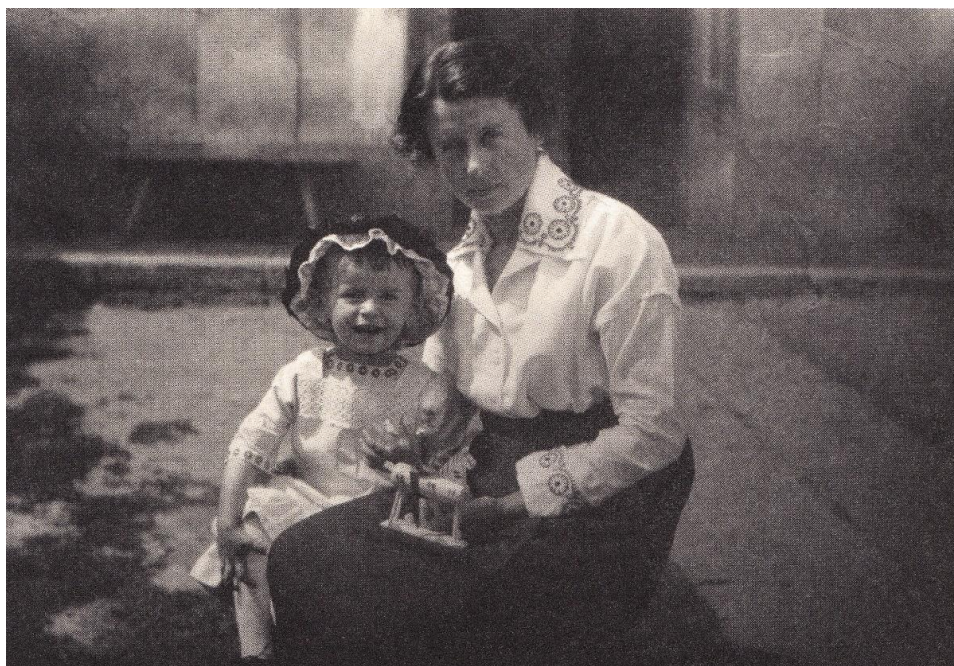

Obr. č. 2. a 3. – Anna Macková (1909)
(zdroj: PNP, LA, fond Anny Mackové)

Obr. č. 4 – Anna Macková s Jaroslavou Klenkovou (roz. Němcovou) během studia u Karla
Reisnera (1909)

(zdroj: PNP, LA, fond Anny Mackové)

Obr. č. 5 – Anna Macková s neterí Hanou ve Studeňanech (1915)

Obr. č. 6. – Marie Nožičková (roz. Macková) s dcerou Hanou ve Studeňanech (1915)
(zdroj: KLÍNKOVÁ, Hana a Josef VÁCHAL. *Josef Váchal - Kniha vzpomínek*. s. 195 a 197.)

Obr. č. 7. – Josef Váchal a Anna Macková v Praze (konec 30. let)
(zdroj: KLÍNKOVÁ, Hana a Josef VÁCHAL. *Josef Váchal – Kniha vzpomínek.* s. 260.)

Obr. č. 8. – Rodina Anny Mackové (zleva Marie Nožičková, Marie Macková, Anna Macková, v popředí neteře Hana s Milenou a na klíně Anny synovec Vladimír – Studeňany, asi 1936)
(zdroj: KLÍNKOVÁ, Hana a Josef VÁCHAL. *Josef Váchal – Kniha vzpomínek*. s. 249.)

Obr. č. 9. – zleva Pavla Fořtová-Šámalová, Anna Macková a Jaroslava Klenková na chatě Klenků na Kamberku. Oslava narozenin Klenkové, foto Alena Klenková (září 1941)
(zdroj: PNP, LA, fond Anny Mackové.)

Obr. č. 10. – Josef Váchal a Anna Macková se psy (Petr a Pavel) ve Studeňanech na lavičce před statkem (září 1940)

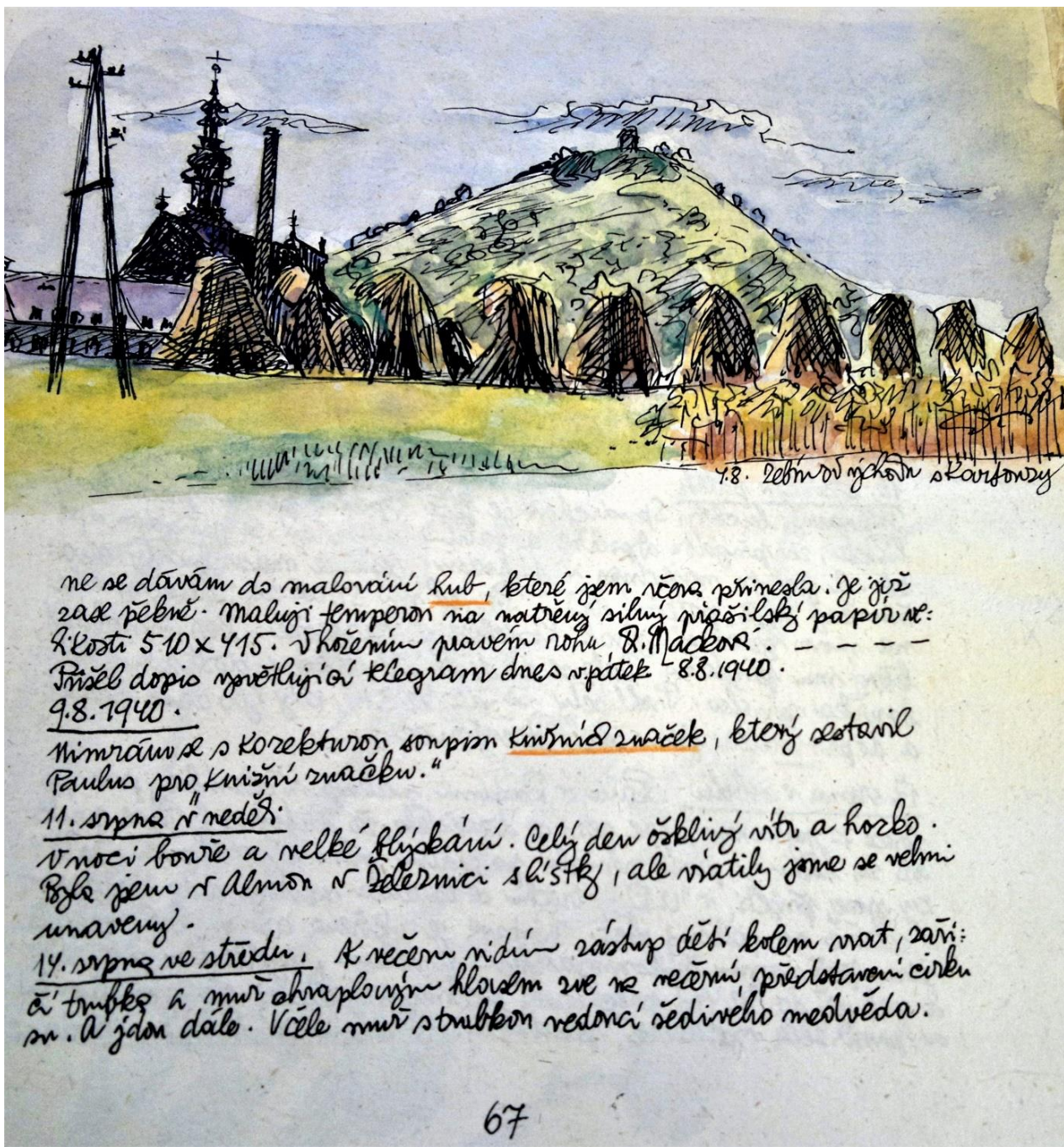
Obr. č. 11. – Anna Macková a Josef Váchal ve Studeňanech na lavičce před statkem (1967)
(zdroj: KLÍNKOVÁ, Hana a Josef VÁCHAL. *Josef Váchal - Kniha vzpomínek*. s. 264 a 321.)

Obr. č. 12. – zleva Josef Váchal, Blažena Leixnerová, Anna Macková a Oldřich Leixner se psem Miláčkem ve Studeňanech (první polovina 60. let)
(zdroj: KLÍNKOVÁ, Hana a Josef VÁCHAL. *Josef Váchal – Kniha vzpomínek*. S. 315.)

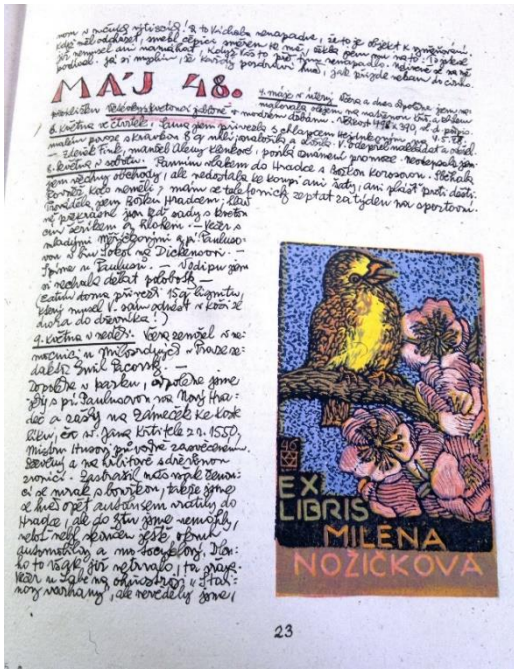

Obr. č. 13. – Deník Anny Mackové (březen 1941)
(zdroj: PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 52, deník z roku 1941.)

Obr. č. 14. – Deník Anny Mackové (srpen 1940)

(zdroj: PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940.)

Obr. 15. – Deník Anny Mackové, barevné exlibris Mileny Nožičkové (květen 1948)

Obr. 16. – Deník Anny Mackové, barevné exlibris Hany Nožičkové (srpen 1948)

Obr. 17. – Deník Anny Mackové, Pohled z okna od Bartošů v Plzni (listopad 1946)

(zdroj: PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 59, deník z roku 1948.)

Obr. č. 18. – Deník Anny Mackové, ukážna grafické úpravy (prosinec 1935)

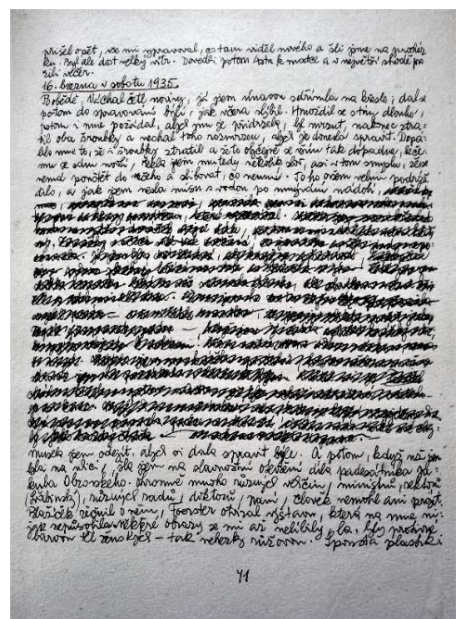
(zdroj: PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935. a č. inv. 51, deník z roku 1940.)

Obr. č. 19. – Deník Anny Mackové, V uličce ve Studenčanech (12. srpen 1940)

Obr. č. 20. – Deník Anny Mackové, ukážka revize deníku po hádce s Váchalem (16. březen 1935)

(zdroj: PNP Praha, LA, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935.)

Obr. č. 21. – Deník Anny Mackové, náčrt Asty (listopad 1943).

(zdroj: Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943.)

Obr. č. 22. – Deník Anny Mackové, náčrt Almy se štěňaty Petrem a Pavlem (říjen 1939).

(zdroj: Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939.)

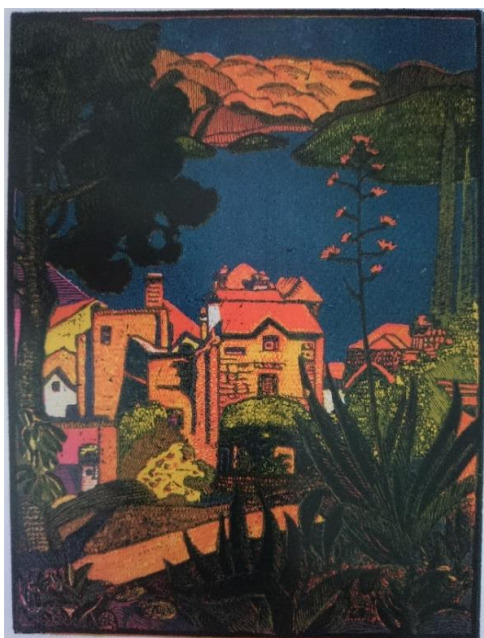
V hlubinách - Korčula.
vbar. dřevoryt, ruč. tisk č. 2.

A. Macková, 1924.

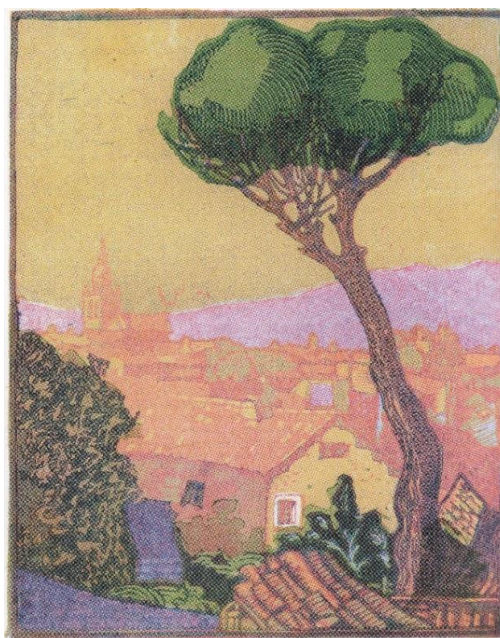
Obr. č. 23. – Barevná dřevoryt z cyklu Korčula, V hlubinách, tisk č. 2 (1924)
(zdroj: HORÁKOVÁ, Eva a Jiří KAŠE. *Anna Macková. Jiný pohled: Katalog výstavy v
Portmoneu - Museu Josefa Váchala*. Litomyšl: Paseka, 2014. s. 20.)

Obr. č. 24. – Barevný dřevoryt z cyklu Korčula, Dominikánský monastýr (1924)

Obr. č. 25. – Barevný dřevoryt z cyklu Korčula, Domy u moře (1924)

Obr. č. 26. – Barevný dřevoryt z cyklu Korčula, V podvečer (1924)

(zdroj: MACKOVÁ, Anna. *Anna Macková: ve sbírkách Galerie moderního umění v Hradci Králové.*)

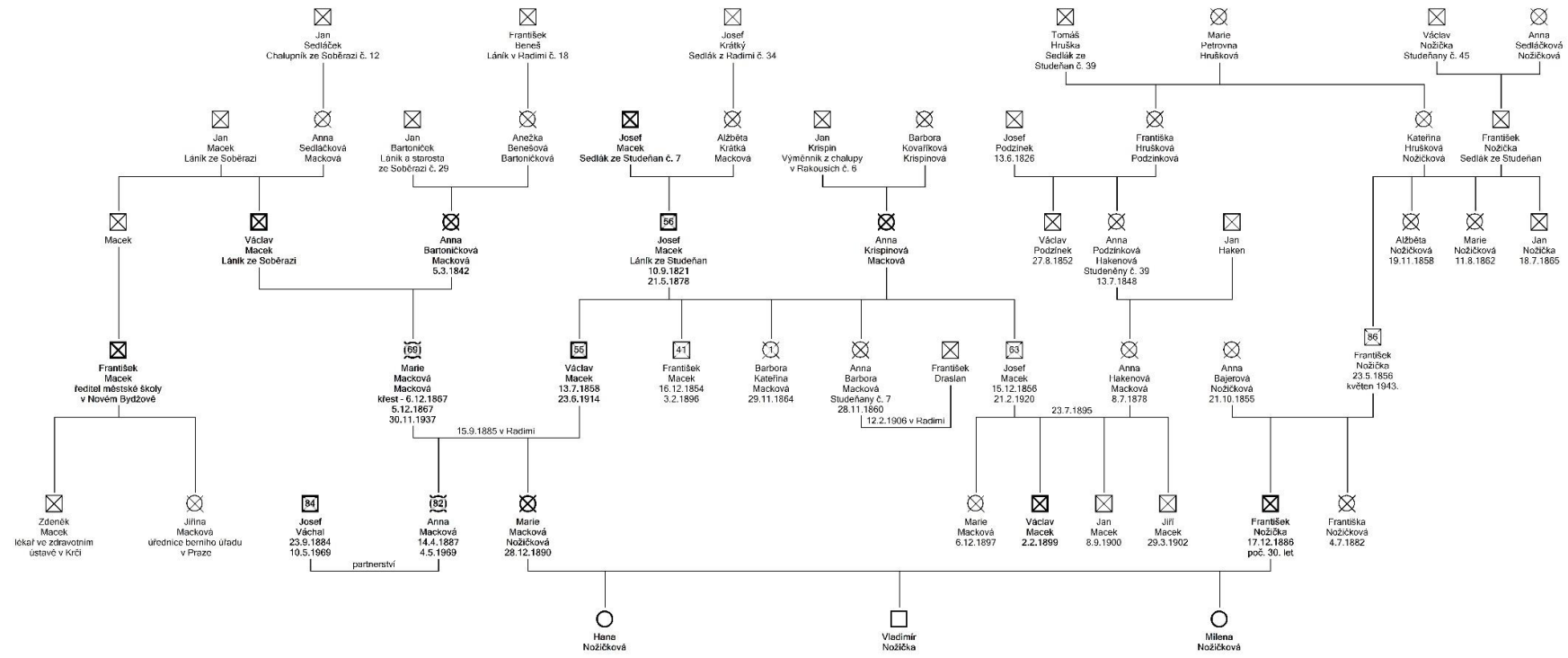
Obr. č. 27. – Barevný dřevoryt, Macešky (1937)

Obr. č. 28 – Barevný dřevoryt, Bodlák (1931)

(zdroj: MACKOVÁ, Anna. *Anna Macková: ve sbírkách Galerie moderního umění v Hradci Králové.*)

Anna Macková - rodokmen

Obr. č. 29. – Rodokmen Anny Mackové, zvýrazněné osoby jsou blíže popsány v práci (zdroj: osobní archiv)

Tabulka č. 2. – Deníky Anny Mackové

DENÍKY ANNY MACKOVÉ					
Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963)					
ROK	LISTY	STRANY	DŘEVORYTY	KRESBY	LINORYTY
1935	88	183	6	76	1 - Jaroslava Klenková
1936	80	158	12 - Josef Váchal 2 - Jan Zrzavý	21	
1937					
1938	66	123	8 3 - Josef Váchal (novoročenky)	26	
1939	63	128	2	32	
1940	32	118	8 2 - Josef Váchal	46	
1941	37	76	8 2 - Josef Váchal	46	
1942	43	83	4	6	
1943	61	121	14	20	
1944	46	87	10 5 - Josef Váchal	4	
1945	45	85	9	2	
1946	50	98	28	14	
1947	67	131	13	20	
1948	38	50	17	7	
1949	50	96	14 5 - Josef Váchal	8	
1950	27	50	5	3	
1951	32	58	7	3	
1952	36	66	21 1 - Josef Váchal	2	
1953	36	66	7	5	
1954	33	71	17	1	
1955	43	84	13	3	
1956	22	44	12	3	
1957	30	59	3		
1958	18	32	7 1 - Karel Němec	3	
1959	31	56	3 1 - Josef Váchal		
1960	24	48	28 - Josef Váchal		
1961-1963	60	115			

Tabulka č. 3. – Výstavy Anny Mackové

VÝSTAVY ANNY MACKOVÉ			
ROK	MÍSTO	PODROBNOSTI	ZDROJ
1917	Tábor	Výstava české grafiky a krásných knih, vystavovala zde A. Macková, ale také třeba J. Váchal	FERDIŠ, Duša. Výstava Výtvarného odboru Ú S Č Z. <i>Ženská revue</i> . 1917, (9), s. 236.
1917	Praha		FERDIŠ, Duša. Výstava Výtvarného odboru Ú S Č Z. <i>Ženská revue</i> . 1917, (9), s. 236.
1918	Praha	výstava českých umělců ve prospěch pozůstalých po československých legionářích	Anna Macková. AbART [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
1921	Praha – Obecní dům		HORÁKOVÁ, Hana. <i>Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan</i> . Také v: TURČÍN, Oldřich. <i>Malíř a grafička A. Macková</i> .
1921	Hradec Králové		HORÁKOVÁ, Hana. <i>Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan</i> . Také v: TURČÍN, Oldřich. <i>Malíř a grafička A. Macková</i> .
1924	Košice		HORÁKOVÁ, Hana. <i>Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan</i> . Také v: TURČÍN, Oldřich. <i>Malíř a grafička A. Macková</i> .
1924	Olomouc	Výstava KVV	Anna Macková. AbART [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
1925	Athény		HORÁKOVÁ, Hana. <i>Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan</i> . Také v: TURČÍN, Oldřich. <i>Malíř a grafička A. Macková</i> .
1926	Moravská Ostrava		HORÁKOVÁ, Hana. <i>Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan</i> . Také v: TURČÍN, Oldřich. <i>Malíř a grafička A. Macková</i> .
1926	Kroměříž		HORÁKOVÁ, Hana. <i>Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan</i> . Také v: TURČÍN, Oldřich. <i>Malíř a grafička A. Macková</i> .
1927	Paříž – Galerie Fabre v Rue Miromesnil	Vystavovaly: V. Dysmasová, V. Jičínská, A. Macková, J. Winterová-Mezerová, M. Podhajská, H. Šrámková	PACHMANOVÁ, Martina. <i>Ženská umělecká emancipace a(nebo) státní propaganda mezinárodní výstavy českých umělkyň v předválečném Československu (1930-1939). Ženy v umění: Ženy, gender a Moderní umění</i> [online]. [cit. 2018-05-23]. Dostupné z: http://www.zenyvumeni.cz/index.php?id=164

1929	Buenos Aires	Výstava ženského umění československého Generální konzulát	HORÁKOVÁ, Hana. <i>Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan.</i> Také v: TURČÍN, Oldřich. <i>Malíř a grafička A. Macková.</i>
1929	Brno		HORÁKOVÁ, Hana. <i>Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan.</i> Také v: TURČÍN, Oldřich. <i>Malíř a grafička A. Macková.</i>
1930	Plzeň		HORÁKOVÁ, Hana. <i>Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan.</i> Také v: TURČÍN, Oldřich. <i>Malíř a grafička A. Macková.</i>
1931	Hradec Králové		HORÁKOVÁ, Hana. <i>Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan.</i> Také v: TURČÍN, Oldřich. <i>Malíř a grafička A. Macková.</i>
1931	Praha		HORÁKOVÁ, Hana. <i>Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan.</i> Také v: TURČÍN, Oldřich. <i>Malíř a grafička A. Macková.</i>
1931	Pardubice		HORÁKOVÁ, Hana. <i>Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan.</i> Také v: TURČÍN, Oldřich. <i>Malíř a grafička A. Macková.</i>
1933	Jičín		HORÁKOVÁ, Hana. <i>Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan.</i> Také v: TURČÍN, Oldřich. <i>Malíř a grafička A. Macková.</i>
1934	Mělník		HORÁKOVÁ, Hana. <i>Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan.</i> Také v: TURČÍN, Oldřich. <i>Malíř a grafička A. Macková.</i>
1934	Roudnice		HORÁKOVÁ, Hana. <i>Grafička Anna Macková pocházela ze Studeňan.</i> Také v: TURČÍN, Oldřich. <i>Malíř a grafička A. Macková.</i>
1935	Praha – Galerie Dr. Feigla		Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 2. březen 1935.
1935	Praha	Výstava KVU	KREJCAR, Jaromír. <i>Kultura pro každého: České výtvarnice.</i> Polední list. Praha: Tempo, 1935, 9(67), 2. také v: Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 47, deník z roku 1935, 8. březen 1935.
1936	Hradec Králové	Výstava J. Váchala, A. Mackové je nabídnuto také vystavovat	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 13. září 1936
1936	Praha – Myslbeč	Výstava pěti umělkyň z KVU (A. Macková, J. Klenková, V. Dohnalová-Pešánová,	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 1. září–1. října 1936. také

		H. Šrámková, P. Fořtová-Šámalová	v: <i>Výstavy: V pavilonu Myslbeka</i> . Národní osvobození. Praha: Pokrok, 1936, 13.(217.), 7.
1936	Pardubice		Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 48, deník z roku 1936, 12. a 13. prosinec 1936.
1939	Praha	Národ svým výtvarným umělcům	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 50, deník z roku 1939, 24. říjen 1939
1939	New-York – Riverside Museum		Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 11. březen 1940.
1940	Praha – Divadlo D 40		Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 3. únor 1940.
1940	Hořice	Národ svým výtvarným umělcům	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 14. listopad 1940.
1940	Nový Bydžov		Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 51, deník z roku 1940, 2. duben 1940.
1941	Praha – Galerie Hollar	Výstava KVV	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
1941	Jičín – Jičínský zámek		Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 52, deník z roku 1941, 16.-18. říjen 1941.
1942	Nová Paka	Národ svým výtvarným umělcům	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 23. leden 1942.
1942	Praha – Myslbek	Výstava KVV	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 5. únor 1942
1942	Chrudim		Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 10. duben 1942.

1942	České Budějovice		Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 10. duben 1942.
1942	Praha	Výstava Umělci národu	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 10.-12. leden 1943.
1942	Jičín	vánoční výstava	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 13. prosinec 1942.
1942-1944	Tábor, Jindřichův Hradec, Nová Paka, Počátky, Olomouc, Hradec Králové	putovní Výstava České grafiky	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 53, deník z roku 1942, 2. říjen 1942. také v: Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 55, deník z roku 1944, 1. březen 1944.
1943	Praha – Hollar	Výstava KVV	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 9. červen 1943.
1943	Trutnov	Podkrkonoší ve výtvarném umění a ve fotografii	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 54, deník z roku 1943, 7. listopad 1943.
1944	Olomouc	Výstava České grafiky	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 55, deník z roku 1944, 21. září 1944.
1945	Olomouc	vánoční výstava	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 56, deník z roku 1945, 16. listopad 1945.
1946	Praha	Výstava KVV	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 57, deník z roku 1946, 19. leden 1946.
1947	Havlíčkův Brod	Výstava KVV	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 58, deník z roku 1947, 27. září 1947.
1947	Varšava, Poznaň		HOMOLKOVÁ ZELINOVÁ, Jana. Československo-polské kulturní styky 1945-1948 [online]. Brno, 2016 [cit. 2018-05-16]. Dostupné

			z: https://is.muni.cz/th/332999/ff_m/zelinova_text_final.pdf . Magisterská diplomová práce. Masaryková univerzita, Filozofická fakulta, Historický ústav. Vedoucí práce Jiří Friedl.
1947	Jičín	Výstava v Krajiniském muzeu v Jičíně	MACKOVÁ, Anna. <i>Anna Macková: ve sbírkách Galerie moderního umění v Hradci Králové, [23. března - 28. května 2006]</i> . V Hradci Králové: Galerie moderního umění v Hradci Králové, 2006.
1949	Olomouc		Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 60, deník z roku 1949, 6. březen 1949.
1949	Uherské Hradiště	Května osvěžením pracující ženy: Výstava obrazů a užitého umění českých a moravských výtvarných umělkyní	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
1950	Hradec Králové	účast povinná	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 61, deník z roku 1950, 8. březen 1950.
1950	Jičín	Za lidovou architekturou a kostely na Jičínsku	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 61, deník z roku 1950, 27. květen 1950.
1951	Železnice	Výstava hub	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 62, deník z roku 1951, 20. srpen 1951.
1952	Hradec Králové	Členská výstava Svazu Československých výtvarných umělců – účast nutná	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 63, deník z roku 1952, 18. únor 1952.
1953	Hradec Králové		Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 64, deník z roku 1953, 19. únor 1953.
1954	Hradec Králové		Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 64, deník z roku 1953, 2. prosinec 1953.
1955	Hořice	členská výstava Svazu Československých výtvarných umělců	Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 65, deník z roku 1954, 5. července 1954.

1959	Hradec Králové		Památník národního písemnictví Praha, Literární archiv, osobní fond Anny Mackové, Rukopisy vlastní (deníky z let 1935-1963), č. inv. 66, deník z roku 1955, 3. květen 1955.
1959	Kašperské Hory	Výstava v Šumavském muzeu, i díla J. Váchala	MACKOVÁ, Anna. <i>Anna Macková: ve sbírkách Galerie moderního umění v Hradci Králové, [23. března - 28. května 2006].</i> V Hradci Králové: Galerie moderního umění v Hradci Králové, 2006.
1960	Klatovy	Josef Váchal, Anna Macková, Alois Moravec	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
1968	Dvůr Králové	Výstava na Staré radnici	MACKOVÁ, Anna. <i>Anna Macková: ve sbírkách Galerie moderního umění v Hradci Králové, [23. března - 28. května 2006].</i> V Hradci Králové: Galerie moderního umění v Hradci Králové, 2006.
1973	Haag	Museum Meermanno-Westreenianum, Museum van het Boek	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
1987	Roudnice nad Labem	Sociální tematika v české grafice dvacátých let ze sbírek Galerie Benedikta Rejta v lounech	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
1987	Sobotka	Výstava v rodném domě Václava Šolce	MACKOVÁ, Anna. <i>Anna Macková: ve sbírkách Galerie moderního umění v Hradci Králové, [23. března - 28. května 2006].</i> V Hradci Králové: Galerie moderního umění v Hradci Králové, 2006.
1987	Staré Hrady	Osvětová beseda Libáň – Staré Hrady, zámek Staré Hrady	MACKOVÁ, Anna. <i>Anna Macková: ve sbírkách Galerie moderního umění v Hradci Králové, [23. března - 28. května 2006].</i> V Hradci Králové: Galerie moderního umění v Hradci Králové, 2006.
1988	Hradec Králové	Výstava ke 100. výročí narození	MACKOVÁ, Anna. <i>Anna Macková: ve sbírkách Galerie moderního umění v Hradci Králové, [23. března - 28. května 2006].</i> V Hradci Králové: Galerie moderního umění v Hradci Králové, 2006. také v: ŠEDIVÁ, Jarmila. <i>Grafické dílo A. Mackové.</i> Předvoj. 1987, 28(23), 5.
1989	Hradec Králové	Krajina Českého ráje ve výtvarném umění	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor

1991	Karlovy Vary	Portrét v české grafice XX. století ve sbírkách Galerie umění Karlovy Vary	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
1992	Plzeň	Výstava i s J. Váchalem	MACKOVÁ, Anna. <i>Anna Macková: ve sbírkách Galerie moderního umění v Hradci Králové, [23. března - 28. května 2006].</i> V Hradci Králové: Galerie moderního umění v Hradci Králové, 2006.
1995	Liberec	Josef Váchal, Anna Macková: dřevoryty	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
1995	Nová Paka	Suchardův dům	MACKOVÁ, Anna. <i>Anna Macková: ve sbírkách Galerie moderního umění v Hradci Králové, [23. března - 28. května 2006].</i> V Hradci Králové: Galerie moderního umění v Hradci Králové, 2006.
2006	Karlovy Vary	Josef Váchal, Jan Konůpek, Anna Macková: Grafika	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
2006	Domažlice	Josef Váchal a Anna Macková ze sbírek Muzea Chodska v Domažlicích a Galerie Klatovy, Galerie bratří Špillarů	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
2007		Tatry v umění	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
2008	Praha	Tatry v umění	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
2008	Studeňany	stálá expozice věnována A. Mackové a J. Váchalovi	Expozice Váchala a Mackové. <i>Nové noviny</i> . 2008, (32), 8.
2009	Olomouc	Vzplanutí, Expresionistické tendence ve Střední Evropě 1903-1936	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
2010	Olomouc	Antimodernisté	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor

2014	Cheb	Moderní český linoryt. On-lino 1910-2010	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
2014	Náchod	Exlibris ze sbírky Jindry Imlaufa	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
2014	Praha	Z Prahy až do Buenos Aires: "Ženské umění" a mezinárodní reprezentace meziválečného Československa	Anna Macková. <i>AbART</i> [online]. Archiv výtvarného umění, o.s. [cit. 2018-05-22]. Dostupné z: http://www.isabart.org/person/18685/exhibitor
2017	Železnice	Anna Macková: 130. výročí od narození malířky a grafičky, mistryně barevného dřevorytu, rodačky ze Studeňan	Anna Macková, mistryně barevného dřevorytu (130 let od narození). <i>Spolek českých bibliofilů</i> [online]. 2017, 25.1.2017 [cit. 2018-06-26]. Dostupné z: http://spolekceskychbibliofilu.cz/anna-mackova-mistryne-barevneho-drevorytu-130-let-od-narozeni/